

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΤΡΙΤΗ 29 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1986, ΤΕΥΧ. 66, ΔΡΧ. 130

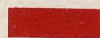
**ΟΛΟΙ ΣΤΟ
ΝΕΟ ΦΟΡΕΑ
ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ;**

**Η «ΔΙΑΘΗΚΗ»
ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ**

**Άναταραχή
στά ήρεμα νερά**

**Ή συνδιάσκεψη
του ΟΠΕΚ**

**Ο «ΧΑΡΤΗΣ»
ΚΑΙ ΤΟ
«ΤΕΤΑΡΤΟ»**

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

Περιεχόμενα

Τρίτη 29 'Απριλίου 1986
τεύχος 66, δρχ. 130
'Αθήνα, Κέκροπος 2
τηλ. 36.39.645 και 32.28.791

Θέση, 'Η σύγκλιση δέν γίνεται μέ ψηφοφορίες 8
Δεκαπενθήμερος, Περιδιαβάζοντας τήν πολιτική έπικαιρότητα 9

Στιγμαϊά, Σχόλια του δεκαπενθήμερου 12

'Ανδρέα Πανταζόπουλου, Για τίς φοιτητικές εκλογές 13
Γιώργου Μητροφάνη, 'Η συνδιάσκεψη του ΟΠΕΚ και οι εξελίξεις
στό χώρο του πετρελαίου 14

Οικονομόβιος, 'Επί του λογιστηρίου 16

Στέκι Γυναϊκών Κουκακίου, Για τίς αμβλώσεις 17
Δ.Π., 'Η στρατιωτική έξουσία δέν σηκώνει άντιρρήσεις 18

Στιγμαϊά, Σχόλια του δεκαπενθήμερου 19

Θόδωρου Παρασκευόπουλου, Οικολογία και 'Αριστερά: κινήματα
πέραν των τάξεων; 20
Λευτέρη Ρούσσου, Γερμανία: 1986 22
'Αγγελου 'Ελεφάντη 'Η «Διαθήκη» του Ζαχαριάδη 24

Κέβιν 'Αντριους, 'Η 'Ελλάδα τήν επομένη τής επανάστασης του 1821 . 27
Μαριάνας Δήτσα, Μίλτος Κουντουράς: «Κλείστε τά σχολεία» 30
Μαριάνας Δήτσα, Οί δύο όψεις του ίδιου νομίσματος
(«Τέταρτο» - «Χάρτης») 32
Χρήστου Λάζου, Για τή μετάφραση του «Τενεκεδέγιου Ταμπούργλου»
του Γκ. Γκράς 35

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ 37

'Αγγελου 'Ελεφάντη, 'Ο νέος φορέας του ΚΚΕ έσωτερικου 39
Πέτρου Πιζάνια, Για τό τέταρτο συνέδριο του ΚΚΕ έσωτερικου 41
Κώστα Σταμάτη, Μπορεί να μετεξελιχθεί ένα κόμμα
«άνικανο» να αναβαθμιστεί; 43
Γιώργου Οικονόμου, Τό έπίπεδο κενό των «Θέσεων»
της Κ.Ε. του ΚΚΕ έσωτ. 44

Συνδρομή έσωτερικου: έτήσια (26 τεύχη) 2.800, εξάμηνη (13 τεύχη) 1500
Συνδρομή έξωτερικου: Εύρώπη έτήσια 3.800, εξάμηνη (13 τεύχη) 2000
'Άλλες χώρες: έτήσια 4.300, εξάμηνη 2.200

ΤΡΑΠΕΖΕΣ - ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΔΡΧ. 6.000 Η ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Μόνο μέ 5.000 δρχ.

τά τεύχη του

ΠΟΛΙΤΗ

άπό τό 1 Έως τό 65
όλο τό περιοδικό άπό τό 1976
Έως τό 1984
μαζί μέ τόν

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΗ

Μπορείτε να παραγγείλετε τή σειρά
στά βιβλιοπωλεία ή στα γραφεία μας
Κέκροπος 2 - 105 58 'Αθήνα
τηλ. 3239645 και 3228791

Η ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ ΜΕ ΨΗΦΟΦΟΡΙΕΣ

Οταν ξεκίνησε η προσυνεδριακή διαδικασία στο ΚΚΕ έσωτερικού, υπόψη των μελών του τέθηκαν τέσσερις προτάσεις. Η καθεμία από αυτές έχει τις ιδιαιτερότητές της, είναι δηλαδή διαφορετικές (όρισμένες και ιστορικά ασύμβατες) μεταξύ τους. Αυτό τουλάχιστον υποστηριζόταν μέχρι χθές από τους υπέρμαχους της κάθε πρότασης και βάσει αυτού ψήφισαν και τα μέλη. Ο καθένας δηλαδή δεν ψήφισε μόνο τον τίτλο μιας πρότασης αλλά συντάχθηκε με ένα ολόκληρο (και κατά τό δυνατόν ολόκληρωμένο) πολιτικό σκεπτικό που υπήρχε σ' αυτήν.

Σήμερα η διαδικασία βαινει προς τό τέλος της και τά αποτελέσματα στό σύνολο των μελών του κόμματος και του Ρήγα Φεραίου δίνουν ένα προβάδισμα, περίπου 45%, στην πρόταση της αναβάθμισης. Αντίθετα, η πρόταση της μετεξέλιξης βρίσκεται γύρω στό 39% (τά νούμερα δέν μπορούν πιά νά αλλάξουν πάνω από μία μονάδα), ή δέ τρίτη πρόταση κυμαίνεται μεταξύ 8% και 9%. Οί αριθμοί λοιπόν, οί αριθμοί του δημοψηφίσματος που έγινε στό ΚΚΕ έσωτ., δέν δίνουν τή σαφή απάντηση και συνεπώς τή διέξοδο που έκ των πραγμάτων θά δινόταν αν υπερείχε συντριπτικά μία πρόταση. Έξου και όλοι άρχισαν νά μιλούν για «σύνθεση» των προτάσεων — για κάποιο συμβιβασμό, αν θέλουμε νά μιλήσουμε πιο καθαρά. Στόν αντίποδα υπάρχει μόνο ή διάσπαση, διάσπαση τήν όποία οί αριθμοί που αναφέραμε παραπάνω εύννοούν.

Από τήν άλλη πλευρά, τό ζήτημα της ύπαρξης ενός ανανεωτικού κομμουνιστικού κόμματος στόν τόπο μας είναι ζήτημα αρχής και αναφαίρετο δικαίωμα κάθε κομμουνιστή. Συμμαχίες (και γενικότερα συνύπαρξη) με άλλες πολιτικές δυνάμεις θά πρέπει νά είναι ισότιμες και δέν μπορούν νά γίνουν εις βάρος της ίδιας της ύπαρξης του κομμουνιστικού κόμματος εξαφανίζοντάς το από τό ιστορικό προσκήνιο. Γι' αυτό όποιαδήποτε πρόταση συνύπαρξης που έμπεριέχει τή διάλυση του κομμουνιστικού κόμματος δέν είναι πρόταση συμμαχίας, αλλά είναι ευθέως πρόταση διασπαστική.

Ετσι, ακόμα και σήμερα όπου πολός λόγος γίνεται για τή «σύνθεση», τό άδιέξοδο είναι έμφανές, αν ή σύνθεση αυτή έμπεριέχει τή διάλυση του κομμουνιστικού κόμματος. Και μάλιστα τό άδιέξοδο επιτείνεται όταν γίνονται ένέργειες κατασκευής τεχνητών πλειοψηφιών, ένέργειες δηλαδή βίαιης έπιβολής της μιας άποψης πάνω στην άλλη. Και τίποτα δέν λύνεται, αντίθετα περιπλέκονται τά πράγματα, όταν εκπρόσωποι της μετεξέλιξης προσπαθούν άθροίζοντας και άλλες προτάσεις μαζί με τή δική τους νά διαγνώσουν μέσα από τά αποτελέσματα των ψηφοφοριών μία πλειοψηφία (που όμως δέν φτάνει ούτε τό 50%, πολύ περισσότερο δέ ένα «μπλόκ» που δήθεν εκφράστηκε υπέρ της «άλλαγής». Υπέρ της άλλαγής του τίτλου έννοείται. "Αραγε ήταν αυτό όλο κι όλο τό περιεχόμενο των διαφόρων προτάσεων; 'Απ' όσο ξέρουμε αυτό ήταν όλο κι όλο τό περιεχόμενο της πρότασης της μετεξέλιξης. Πού πήρε μόλις 39%.

Υποθέτουμε ότι όσοι μιλούν σήμερα για «σύνθεση» —και μιλούν πολλοί— τό κάνουν επειδή άναγνωρίζουν ότι ή ανανεωτική 'Αριστερά δέν άντέχει μία διάσπαση. "Αν όμως όντως τό άναγνωρίζουν αυτό, τότε αντί για τήν προώθηση άνορθόδοξων διαδικασιών και νεόκοπων λεκτικών σχημάτων με στόχο τήν τεχνητή έπιβολή κάποιων πάνω σε κάποιους άλλους, θά πρέπει νά άναγνωρίσουν ότι ή όλη προσυνεδριακή διαδικασία και τά αποτελέσματα των ψηφοφοριών δέν έδωσαν λύση στό πρόβλημα. "Οτι ή ανανεωτική 'Αριστερά θά πρέπει για τήν ώρα νά παραμείνει στά ιστορικά σχήματα που έχουν έπιτρέψει στην ίδια νά υπάρχει και στους άριστέρους νά συνυπάρχουν, όσο συνυπάρχουν. Και ότι στό μέλλον θά πρέπει νά έπιλεγούν άλλες, φυσιολογικότερες διαδικασίες σύγκλισης.

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

**Η
ἀπάντηση
στό
σχέδιο
Κουεγιάρ**

“Ας αφήσουμε για τό τέλος τόν πρόσφατο άνασχηματισμό, πού ήταν ήσσοнос πολιτικής σημασίας και άς ξεκινήσουμε μέ τά διάφορα έξωτερικά θέματα πού παρουσιάζουν μεγαλύτερο ένδιαφέρον.

Τελικά ή έλληνοκυπριακή πλευρά δέν προέκρινε τόν χειρισμό τών «διευκρινίσεων», αλλά έναν σχετικά άνάλογο, προκειμένου νά μήν πεί ρητά ούτε ναι ούτε όχι στό σχέδιο Κουεγιάρ. Δέν μπορούμε νά δεχθούμε τό ένα ή τό άλλο σχέδιο, είτε ό κ. Κυπριανού στόν Γ.Γ. τών “Ηνωμένων Έθνών, άν προηγουμένως δέν έχουν συμφωνηθεί όρισμένα ζητήματα πού σχετίζονται μέ τήν άποχώρηση τών στρατευμάτων κατοχής, τίς διεθνείς έγγωήσεις, τίς «τρεις έλευθερίες», τό ζήτημα τών έποίκων κ.λπ. Τά θέματα αυτά θά πρέπει νά προταχθούν και νά συζητηθούν είτε σε διεθνή διάσκεψη (σοβιετική πρόταση), είτε σε συνάντηση κορυφής Κυπριανού-Ντενκτάς.

Η άπάντηση αυτή, όπως δήλωσε ό κ. Μητσοτάκης στη συζήτηση στη Βουλή για τήν έξωτερική πολιτική, μοιάζει άπλως νά άναβάλλει τό άδιέξοδο για δύο τρεις βδομάδες. Σ’ αυτό, όπως φάνηκε και από τήν τηλεόραση, συμφώνησε κι ό κ. Παπανδρέου, κουνώντας καταφατικά τό κεφάλι του. Γιατί άν ό κ. Κουεγιάρ επιμείνει στην άρχική διατύπωση του, ότι τό σχέδιο πού υπέβαλε είναι συνολικό και θά πρέπει νά άπαντηθεί μέ ένα ναι ή ένα όχι, τότε θά πρέπει νά θεωρήσει τήν έλληνοκυπριακή άπάντηση ως άπορριπτική. “Αν πάλι δέν πράξει έτσι, τότε ή τουρκοκυπριακή πλευρά θά έχει τό δικαίωμα νά τόν κατηγορήσει ότι άκολουθεί τίς ύποδείξεις τών Έλληνοκυπρίων, πού τόν σέρνουν από τή μύτη.

“Ηδη ό κ. Ντενκτάς βιάστηκε, τήν ώρα πού έδινε κι αυτός τή δική του θετική άπάντηση, νά χαρακτηρίσει τήν έλληνοκυπριακή άπάντηση ως άρνητική. “Ακολου-

θησαν διάφορες πιέσεις σε διεθνές επίπεδο, όπως ή άρνηση όρισμένων μελών του Συμβουλίου της Εύρώπης νά δεχθούν τά διαπιστευτήρια της κυπριακής αντιπροσωπείας μέ τό αιτιολογικό ότι αυτή εκπροσωπεί μόνο τούς Έλληνοκύπριους. “Η πίεση αυτή, πού προέρχεται από τή μεριά τών συντηρητικών, δείχνει ότι έφόνσον οι δύο πλευρές δέν συμφωνήσουν, σύντομα θά τεθεί θέμα άναγνώρισης του τουρκοκυπριακού τομέα ως κράτους.

“Η έκκρεμότητα θά κρατήσει δύο-τρεις βδομάδες σε περίπτωση πού, όπως προέβλεψε ό κ. Μητσοτάκης, ή άπάντηση του κ. Κουεγιάρ στην έλληνοκυπριακή άντιπρόταση είναι άρνητική. Είναι όμως δυνατόν νά παραταθεί και περισσότερο, σε περίπτωση πού άληθεύει ή πληροφορία ότι ό Γ.Γ. του ΟΗΕ σκοπεύει νά ζητήσει αυτός διευκρινίσεις από τόν κ. Κυπριανού και συγκεκριμένα σκοπεύει νά τόν ρωτήσει άν, έφόσον συμφωνηθούν τά ζητήματα τά όποια προτάσσει ή έλληνοκυπριακή πλευρά, τό έγγραφο του πρόκειται νά γίνει άποδεκτό.

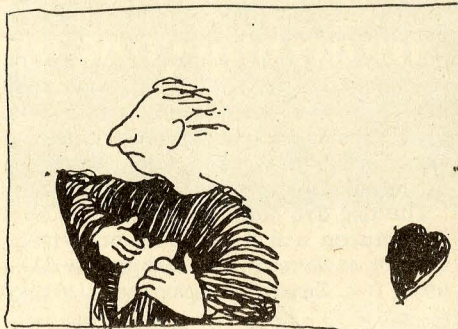
“Ενας τέτοιος χειρισμός θά επέτρεπε στους Έλληνοκύπριους νά καταθέσουν δήλωση-αίρεση, ότι δέχονται τό σχέδιο άν συμφωνηθούν τά άλλα ζητήματα, δέν τό δέχονται όμως άν δέν υπάρξει συμφωνία σ’ αυτά. Μ’ αυτό τόν τρόπο θά ξεπερνιόταν τό πρόβλημα πού έθεσε ό κ. Παπανδρέου στη Βουλή, ότι δηλαδή τυχούσα άποδοχή του έγγράφου θά σήμαινε σε περίπτωση άποτυχίας τών συνομιλιών, ότι πρώτη ή έλληνική πλευρά θά έχει άποδεχθεί τήν ύπαρξη χωριστού τουρκοκυπριακού κράτους. “Αλλά ακόμα κι άν ό κ. Κουεγιάρ χειριστεί μέ τόν τρόπο πού προαναφέραμε τό θέμα, τό έρώτημα είναι τί στάση θά κρατήσουν οι Τουρκοκύπριοι. “Ηδη ό κ. “Οζάλ μέ τίς πρόσφατες δηλώσεις του στην “Αγκυρα άρχισε νά βρυχάται, φυσιολογικά άλλωστε, αφού μία τέτοια τροπή τών πραγμάτων θά σήμαινε ότι εκεί πού οι Τουρκοκύπριοι είχαν

σίγουρη τήν άποδοχή του έγγράφου και διαπραγματεύονταν από εκεί και πέρα, τώρα ή διαπραγμάτευση μετατοπίζεται και ή άποδοχή του έγγράφου έξαρτάται από τίς παραχωρήσεις τών Τουρκοκυπρίων στα ζητήματα του διεθνούς στατους της Κύπρου.

“Αλλά στίς δηλώσεις “Οζάλ θά έχουμε τήν ευκαιρία νά ξαναγρίσουμε άργότερα.

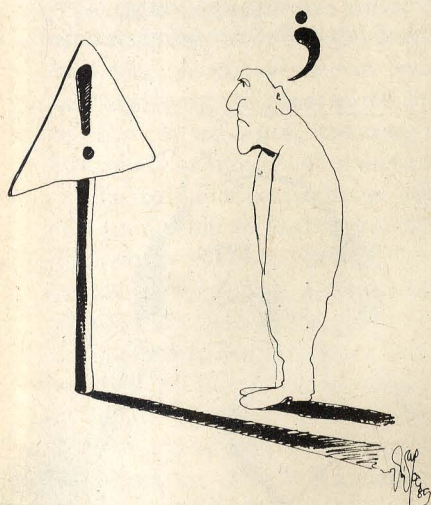

**Τό
μυστήριο
Σαχάτι**

“Ας πάμε πρós στιγμήν στα διάφορα περίεργα πού συνέβησαν κατά τήν (διπλή) παραμονή του κ. Σαχάτι στην Αθήνα και πού δέκα μέρες μετά συνεχίζουν νά μοιά-

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

ζουν μυστηριώδη. "Ας δεχθούμε ότι η αναβολή για μία μέρα της άφιξης του κ. Σαχάτι στην Αθήνα έγινε σκόπιμα για λόγους ασφαλείας του, ή ότι η υπόθεση μερδεύτηκε λόγω έσφαλμένων πληροφοριών του Έλληνα πρέσβη στην Τρίπολη. "Ας δεχθούμε ακόμα ότι η παρουσία τὰ μεσάνυχτα της Τετάρτης του Γ.Γ. της αμερικανικής πρεσβείας στο αεροδρόμιο επιδιώχθηκε από την ελληνική πλευρά, προκειμένου να δείξει στους Αμερικανούς ότι δεν έχει τίποτα να τους κρύψει από τις σχέσεις της με τους Λίβυους. "Αλλωστε η ψυχρή διατύπωση του ύπουργείου Έξωτερικών ότι η ελληνική πλευρά δέχθηκε να συνομιλήσει με τον κ. Σαχάτι κινείται προς την ίδια κατεύθυνση.

Από την όρια συνομιλία του κ. Παπούλια με τον κ. Σαχάτι, είναι πολύ πιθανό ο Έλληνας ύπουργός να μην κατάλαβε καλά τους ακριβείς λόγους της επίσκεψης του Λίβυου επίσημου στην Αθήνα και είναι επίσης πιθανό να έλεγε την αλήθεια ο κ. Παπούλιας όταν δήλωνε ότι αν ο κ. Σαχάτι έχει να δώσει κάποιο μή-

νυμα στον κ. Παπανδρέου, θά τό δώσει τήν άλλη μέρα.

Τελικά δέν έγινε γνωστό τί ακριβώς είπε ή έδωσε ο κ. Σαχάτι στον κ. Παπανδρέου, ενώ δέν αποκλείεται καθόλου ή περίπτωση ή επίσκεψη του Λίβυου ύπουργού στην Αθήνα νά ήταν επίσκεψη «ζύμωσης» και έν πάση περιπτώσει νά μήν είχε συγκεκριμένο αντικείμενο. "Αν είναι έτσι, τό αντικείμενο θά πρέπει νά ήταν γενικά ή άμερικανολιβυκή κρίση, τά άποτελέσματά της και ή στάση των δύο πλευρών.

Τό δεύτερο μυστήριο άφορά τήν επιστροφή του κ. Σαχάτι στην Αθήνα, δέκα λεπτά μετά τήν άπογείωση του άεροπλάνου του, και τή βίαιη διακοπή της συνέντευξης τύπου. "Η είσβολή της άστυνομίας συνιστά ένα τόσο χοντρό και πρωτάκουστο έπεισόδιο στά διπλωματικά χρονικά, πού ειλικρινά δέν μπορεί νά φανταστεί κανείς ότι θά άποφασίζοταν αν εκείνη τή στιγμή δέν διακυβεύοταν ένα ακόμα πιο σοβαρό διπλωματικό έπεισόδιο.

"Η επέμβαση της άστυνομίας, ή όποια μέχρι τότε βρισκόταν μέσα και έξω από αίθουσα της συνέντευξης και παρακολουθούσε, έγινε τή στιγμή πού ο κ. Σαχάτι άπαντούσε σε έρώτηση σχετική με τους λόγους της επιστροφής του στο Έλληνικό. "Ο Λίβυος επίσημος είχε ήδη αναφερθεί σε κάποια τεχνική βλάβη (πού όμως δέν διαπιστώθηκε από τους τεχνικούς της Ολυμπιακής) και είχε άρχισει νά επεκτείνεται και σε κάτι περιεργα «παράσιτα» όταν ο κ. Άρκουδέας έχασε τήν ψυχραιμία του.

"Η φήμη πού κυκλοφόρησε ότι δύο άμερικανικά καταδιωκτικά «συνόδευσαν» τό άεροσκάφος του κ. Σαχάτι μέσα στον ελληνικό έναέριο χώρο, διαψεύστηκε από τον πύργο έλέγχου του Έλληνικού. "Αλλά πώς θά μπορούσε, αντίστροφα, ο πύργος έλέγχου νά παραδεχθεί από τήν άλλη, ότι άμερικανικά πολεμικά άεροπλάνα παραβιάζουν τον εθνικό έναέριο χώρο και μάλιστα παρενοχλώντας ξένο έπίσημο.

"Από τήν άλλη πλευρά οι ίδιοι οι Άμερικανοί δέν άρνήθηκαν ότι παρεμπόδισαν τίς πρώτες μέρες άρκετές πτήσεις λιβυκών άεροπλάνων, προς Άγκυρα, Κάιρο κ.λπ. "Αν συνέβη κάτι τέτοιο και με τό άεροπλάνο του κ. Σαχάτι, είναι πολύ πιθανό ή ελληνική πλευρά νά φοβήθηκε ότι ο Λίβυος ύπουργός γύρισε πίσω όχι έπειδή φοβήθηκε, αλλά προκειμένου νά καταγγείλει τό γεγονός.

Πάντως στο διάστημα πού μεσολάβησε ανάμεσα στη διακοπείσα συνέντευξη και στη συνέντευξη πού δόθηκε τήν άλλη μέρα, ο κ. Σαχάτι θά πρέπει νά πείστηκε ότι δέν είναι σωστό νά δημιουργήσει προβλήματα σε μία φίλη χώρα. Ευχαρίστησε τους Έλληνες γιατί φροντίζουν τόσο πολύ για τήν ασφάλειά του και αναχώρησε με άεροπλάνο της Ολυμπιακής αφήνοντας τό δικό του στο αεροδρόμιο του Έλληνικού.

Έλλάς – ΗΠΑ όλίγον ταραγμένα νερά;

Στή βδομάδα πού άκολούθησε είχαμε τήν ελληνική ύπαναχώρηση στην άπόφαση των δώδεκα της ΕΟΚ για μέτρα κατά της Λιβύης και τή συζήτηση στη Βουλή για τήν έξωτερική πολιτική.

Τή Δευτέρα ο κ. Πάγκαλος συνυπέγραψε με τους άλλους έταίρους του μέτρα για τον άριθμητικό άλλα και γεωγραφικό περιορισμό των λιβυκών διπλωματικών άποστολών, καθώς και γενικότερα περιοριστικά μέτρα για όλους τους Λίβυους πολίτες πού διαμένουν ή θέλουν νά εγκατασταθούν στις χώρες της ΕΟΚ. "Ο κ. Πάγκαλος προέβαλε ως ελληνική έπιτυχία τό γεγονός ότι ή ΕΟΚ δέχθηκε νά ανακοινώσει στους Λίβυους μέσω αντιπροσώπου της τά μέτρα πού πήρε (διάλογος με τή Λιβύη όνομάστηκε αυτό), ενώ, απ' ό,τι λέγεται, συμφωνήθηκε προφορικά νά προσκομισθούν στην έπόμενη σύνοδο των ύπουργών των Έσωτερικών τά στοιχεία πού άποδεικνύουν τήν ένοχή της Λιβύης στην τρομοκρατία.

"Αλλά ακόμα κι αν ή εφαρμογή των μέτρων έξαρτήθηκε από τήν προσκόμιση των στοιχείων αυτών, ή ελληνική αντίδραση της έπόμενης μέρας παραμένει δυσεξήγητη. Μόλις δύο χώρες (Γερμανία και Βρετανία) άρχισαν νά εφαρμόζουν τά μέτρα, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος δήλωσε ότι ή Έλλάδα έξαρτά τήν εφαρμογή τους από τήν προσκόμιση των στοιχείων, πρόσθεσε μάλιστα μία ακόμα αίρεση, τίς «έθνικές συνθήκες», πού σίγουρα βρίσκεται έξω από τά συμφωνηθέντα τήν προηγούμενη μέρα. "Η αντίδραση αυτή της κυβέρνησης κρίνεται μάλλον κραυγαλέα, καθώς θά άρκούσε ή μη εφαρμογή των μέτρων από τήν Έλλάδα (μέχρις ότου εκπληρωθούν τά όσα ύποτίθεται ότι συμφωνήθηκαν) χωρίς έπίσημες άνακοινώσεις και κριτική στις χώρες πού άρχισαν νά τά εφαρμόζουν. Προς τί λοιπόν και κυ-

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

ρίως προς ποιόν απευθύνεται ή ελληνική κραυγή; Μήπως προς τούς αδελφούς Λίβυους που θέλουμε να καθυστερήσουμε; Μάλλον απίθανο.

Θά πρέπει στο γεγονός αυτό να προσθέσουμε και τόν αντιαμερικανικό τόνο της ομιλίας του πρωθυπουργού κατά τη συζήτηση στη Βουλή για την εξωτερική πολιτική. Υποτίθεται ότι η συζήτηση αυτή θά γινόταν στο κλίμα των «ήρεμων νεφών», ότι ο πρωθυπουργός (όπως είχε υποσχεθεί) θά ενημέρωνε εκτενώς τη Βουλή για την επίσκεψη Σούλτζ και γενικά, αν κρίνει κανείς από τις επίσημες δηλώσεις από την επίσκεψη Σούλτζ και μετά, ότι ο τόνος θά ήταν επί της βελτίωσης των ελληνοαμερικανικών σχέσεων.

Αντ' αυτού ο κ. Παπανδρέου, που δέν χάρισε ούτε μία κουβέντα στους Αμερικανούς για τη «νέα περίοδο που εγκαινιάζεται στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών», αναφέρθηκε στη συμμετοχή της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ (που θά παραμένει υποβαθμισμένη για όσο καιρό οι ΗΠΑ εννοούν τα τουρκικά αιτήματα), περιέγραψε ψυχρά και με πολύ λίγα λόγια την επίσκεψη Σούλτζ και τα αποτελέσματά της (παρότι φάνηκε καθαρά ή διαδικασία που θά ακολουθηθεί για την ανανέωση της συμφωνίας για τις βάσεις), ήταν αρκετά αυστηρός προς την αμερικανική πλευρά στο θέμα της αμερικανολυβικής κρίσης και, τέλος, δέν παρέλειψε να αναφερθεί διά μακρών στο θέμα των εξοπλισμών και της πρωτοβουλίας των ξέι, να κατηγορήσει τούς Αμερικανούς για τις πρόσφατες πυρηνικές δοκιμές και να εξάρει τις φιλειρηνικές προτάσεις Γκορμπασόφ. Κανείς δέν θά κατηγορούσε τόν κ. Παπανδρέου αν υποβάθμιζε τό τμήμα αυτό της ομιλίας του χωρίς μάλιστα να κάνει χαρακτηρισμούς για τις δύο υπερδυνάμεις. Αντίθετα ο πρωθυπουργός με την αναφορά του στις διεθνείς πρωτοβουλίες του έδωσε λαβή στον κ. Μητσοτάκη να του αντιτάξει ότι έτσι ζημιώνονται τά κρίσιμα εθνικά μας συμφέροντα.

Κοντολογίς ή ομιλία του κ. Παπανδρέου ήταν «μιά από τά παλιά», μιά ομιλία που θά μπορούσε να είχε γίνει πρίν ένα χρόνο, σάν να μήν είχαν δηλαδή μεσολαβήσει τά ήρεμα νερά και ή επίσκεψη του κ. Σούλτζ. Ο τόνος αυτός θά πρέπει να ήταν σκόπιμα κάτι σάν μήνυμα προς την υπερατλαντική σύμμαχο, ότι κάτι δέν πάει καλά στά όσα συμφωνήθηκαν, και ότι συνεπώς τό ΠΑΣΟΚ «δέν δεσμεύεται» και επανέρχεται στά παλιά.

Ός προς τό τί είναι αυτό τό κάτι, τούτη τη στιγμή δέν μπορούμε να φανταστούμε κάτι άλλο πέρα από τή δυσμενή εξέλιξη του Κυπριακού. Πάντως είναι χαρακτηριστικό ότι από τήν Κυριακή τό βράδυ που παραδόθηκε ή απάντηση των Έλληνοκυπρίων, ή ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε ένα μπαράζ αντιαμερικανικών ενεργειών, τόσο τήν Τρίτη με τήν υπαναχώρηση στο θέμα των ΕΟΚικών μέτρων κατά της Λιβύης, όσο και με τήν πρωθυπουργική ομι-

λία της Τετάρτης. Τό μήνυμα φαίνεται ότι τό συνέλαβαν οι Αμερικανοί και άντέδρασαν με τις πιέσεις Κήλυ, τις δηλώσεις Ριτζγουέι κ.λπ. Τό συνέλαβε από τήν άλλη και ο κ. Όζάλ, που εκμεταλλευόμενος τή νέα συγκυρία δξυνσης μεταξύ Έλλάδας-ΗΠΑ έκανε τις δηλώσεις ότι ή ύπομονή του εξαντλήθηκε και ότι ή Κύπρος ήταν τουρκική.

Συμπερασματικά παρ' όλη τήν κινητικότητα που υπάρχει τό τελευταίο εξάμηνο στά λεγόμενα εθνικά θέματα, όλα βρίσκονται ακόμα εκεί που ήταν στο ξεκίνημα. Και σεις που ήσασταν φίλοι με τούς Αμερικανούς τί καταφέρατε; — ρώτησε σε μιά στιγμή τήν περασμένη Τετάρτη ο κ. Παπανδρέου τόν κ. Μητσοτάκη. Έχουμε τήν εντύπωση ότι εκείνη τήν ώρα ο κ. Παπανδρέου άπηύθυνε τό ερώτημα και στον έαυτο του για τήν προηγούμενη περίοδο των ήρεμων νεφών. Και θά συνεχίσει να αναρωτιέται για όσο καιρό θεωρεί ότι οι Αμερικανοί μπορούν (και θέλουν) να είναι ο άποκλειστικός μεσάζων ανάμεσα στην Έλλάδα και τήν Τουρκία. «Τι να πώ εγώ με τόν Όζάλ;» ρώτησε σε μιά στιγμή ο κ. Παπανδρέου. Επίσημα βέβαια δέν έχει πράγματι να πει τίποτα. Άλλα από τή στιγμή που τά προβλήματα τίθενται συνολικά (και ή ελληνική πλευρά τό παραδέχεται αυτό) τίποτα δέν μπορεί να προχωρήσει χωρίς μιά κάποιου τύπου επαφή με τήν Τουρκία.

ορισμένους τομείς είτε λόγω ένδοκυβερνητικών προστριβών.

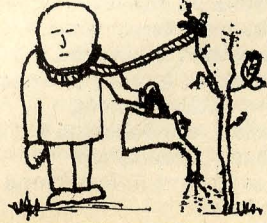
Η άπομάκρυνση του κ. Μαγκάκη θεωρείται ως άποτέλεσμα της διαμάχης του με τόν κ. Σαρτζετάκη για τό θέμα Παπακαρυά. Ταυτόχρονα όμως εκτονώνεται και ή όργη των παπάδων για τό νομοσχέδιο περί άμβλώσεων, ενώ είναι άνοιχτό τό πεδίο και για τή σύνταξη κάποιου αντιτρομοκρατικού νόμου. Τή θέση του κ. Μαγκάκη πήρε ο κ. Κακλαμάνης, ο όποιος κάποτε θά έπρεπε να πάψει να άσχολείται με τήν άποτελμάτωση της παιδείας σε όλες τις βαθμίδες. Ο κ. Τρίτσης που άσχολείται από καιρό με θέματα Παιδείας και Έπιμόρφωσης στον τομέα πολιτισμού του ΠΑΣΟΚ, αναμένεται να γράψει ιστορία.

Η διαμάχη του με τήν κα Βάσω Παπανδρέου αλλά και κάποια σκάνδαλα στη ΔΕΗ, σε τομέα δηλαδή που υπάγεται στο ύπουργείο του, είχαν άποτέλεσμα τήν άπομάκρυνση του κ. Βερυβάκη από τό ύπουργείο Βιομηχανίας, Ένέργειας και Τεχνολογίας που άλλωστε δέν είχε σημειώσει έντυπωσιακά έπιτεύγματα σε κανέναν από τούς τρεις τομείς του. Ένας άλλος «φίλος» του κ. Τσοχατζόπουλου, ο κ. Τσούρας δέν θυσίαστηκε, αλλά άπλως μετακινήθηκε στο ύπουργείο Έσωτερικών ως ύφυπουργός, μένοντας έτσι πάντα στο πλευρό του κ. Κουτσόγυργα. Τό (αυτοτελές και πάλι) ύπουργείο Δημόσιας Τάξης ανέλαβε ο κ. Δροσογιάννης, από τόν όποιο αναμένονται πολλά τόσο στον τομέα της όργάνωσης της άστυνομίας και κάποιων ειδικών ύπηρεσιών, όσο και στην πάταξη της τρομοκρατίας.

Η αυτοαπομάκρυνση του κ. Παπανδρέου από τό ύπουργείο Έθνικής Άμυνας θά πρέπει να έγινε λόγω φόρτου εργασίας. Τό ύπουργείο όμως τό ανέλαβε ένας από τούς πιο έμπιστους άνθρώπους του. Ο κ. Χαραλαμπίδης προετοιμαζόταν από καιρό για τό ύπουργείο αυτό και θεωρείται γνώστης των «έθνικών» θεμάτων, άφου άλλωστε ήταν ύπουργός Έξωτερικών. Παρόλο δηλαδή που παισιώνεται από ένα «τεχνοκρατικό τήμ» σύμφωνα με τόν κ. Παπανδρέου, ή ήγεσία του ύπουργείου έχει μάλλον πολιτική και όχι στενά στρατιωτική αντίληψη στον τομέα της.

Όσο για τό νέο αίμα που προωθήθηκε στα κυβερνητικά ύφυπουργεία, αν συνεχίσουν να μπαίνουν νέα στελέχη στην κυβέρνηση χωρίς να αντικαθιστούν τά παλιά, σε λίγο ο αριθμός ρεκόρ των πενήντα δύο μελών του ύπουργικού συμβουλίου θά άποτελεί ευχάριστη άνάμνηση.

Ο δεκαπενθήμερος

**Ανασχηματισμός
άλλά
όχι
μετασχηματισμός**

Δέν θά πούμε παρά λίγα πράγματα για τόν πρόσφατο ανασχηματισμό που ήταν μάλλον διορθωτικός χωρίς να προσδίδει στην κυβέρνηση κάποια νέα πολιτική φυσιογνωμία, όπως ήθελαν κάποιες παλιότερες φήμες. Οι μετακινήσεις ύπουργών έγιναν είτε λόγω έμφανους άποτυχίας σε

Στιγμιαία

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Λίγο πριν τελειώσει τις εργασίες της ή Παναθηναϊκή Συνδιάσκεψη, Σάββατο βράδυ προς Κυριακή πρωί, πέθανε αιφνίδια ο Άγγελος Διαμαντόπουλος, μέλος του Έκτελεστικού Γραφείου του ΚΚΕ έσωτ. Μια ζωή δοσμένη στον αγώνα από τα χρόνια της ΕΠΟΝ, της ΕΔΑ, της δικτατορίας τέλειωσε μέσα σε μία κρίσιμη φάση για το μέλλον της αναερωτικής άριστερας, για τις προοπτικές της όποιας στρατεύθηκε με πάθος. Έχοντας βάλει, όσο λίγοι, τη σφραγίδα του στη διαμόρφωση του ΚΚΕ έσωτ. και τη μεταλαμπάδευση των ιδεών του εϋρωκομμουνισμού στον τόπο μας δραματιζόταν μία πορεία που θα άνοιγε στις δυνάμεις της κομμουνιστικής ανανέωσης νέους ορίζοντες. Πέθανε την ώρα αυτής της επίπονης μάχης. Ο άπρόοπτος θάνατός του συγκίνησε όλο τον κόσμο της Άριστερας.

Σύντροφε γιατί σου!

Μείωση του έλλειματος του ισοζυγίου πληρωμών... άμφισβητούμενη κυβερνητική αισιοδοξία...

Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία που ανακοίνωσε η Τράπεζα Ελλάδος, το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών για τους πρώτους δύο μήνες του 1986 μειώθηκε κατά 33,8% σε σύγκριση με το αντίστοιχο δίμηνο του 1985. Ο ύπουργός Έθνικης Οικονομίας σχολιάζοντας τα στοιχεία αυτά δήλωσε ότι τα οικονομικά μέτρα της κυβέρνησης άρχισαν να αποδίδουν. Βέβαια υπάρχει, χωρίς άμφισβήτηση, μία βελτίωση των σχετικών μεγεθών. Άλλά είναι συζητήσιμο τό κατά πόσον όφείλεται στην όρθότητα της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής ή όφείλεται κυρίως στη ραγδαία άλλαγή των διεθνών οικονομικών συνθηκών. Δέν μπορούμε νά άγνοήσουμε σημαντικούς παράγοντες όπως: ή κατά 65% μείωση των τιμών του πετρελαίου, ή συνεχής πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολαρίου και ή σταδιακή μείωση των επιτοκίων στη διεθνή άγορά κεφαλαίων.

Οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν καθοριστικά τα στοιχεία που επικαλείται ο κ. Σημίτης. Πρέπει επίσης νά προσθέσουμε ότι τα στοιχεία αυτά αναφέρονται σε άξίες και όχι σε ποσότητες πραγματικών μεγεθών. Έτσι προσδιορίζονται άμεσα από τους έτεροχρονισμούς που πηγάζουν από τις κερδοσκοπικές κινήσεις των κεφαλαίων. Για παράδειγμα ή σχετική μείωση της συναλλαγματικής άξίας των εισαγωγών δέν σημαίνει όπωσδήποτε και μείωση του όγκου τους. Συνεπώς ο κ. ύπουργός θά έπρεπε παράλληλα με τα στοιχεία της Τραπεζής 'Ελλάδος νά μάς ανακοινώσει και τις στατιστικές των τελωνείων που άφορούν τις πραγματικές ποσότητες των έμπορευμάτων και τις τιμές τους. Κατά τον τρόπο αυτό θά ήταν σίγουρη ή αξιολόγηση των κυβερνητικών οικονομικών μέτρων και τότε δέν θά διστάζαμε νά άποδεχτούμε την πιθανή όρθότητα των άπόψεων του κ. Σημίτη.

Έκκαθαρίσεις Κνιτών στον

ορίζοντα; Στή θέση των κυρίων Φλωράκη και Φαράκου θά άνησυχούσαμε ιδιαίτερα μετά τις τελευταίες

παραστάσεις της ΚΝΕ στά Πανεπιστήμια. Όχι γιατί έκαναν μερικούς ψιλοτραμπουκισμούς, νέοι είναι, νά μή βγάλουν λιγάκι τό άπωθημένο τους; Άλλά τί σοί άπωθημένο είναι αυτό, όταν κάνουν γιουρούσι κατά των αντιπάλων φωνάζοντας «έδώ θά γίνει της Πολωνίας»; Δηλαδή τί θά γίνει άκριβώς; Ό,τι έγινε στη Πολωνία; Δηλαδή στην Πολωνία έγινε γιουρούσι των ίθαγενών Κνιτών που τά έκαναν όλα άνω-κάτω; Έτσι έρμηνεύουν οι Κνίτες την έπιστροφή της Πολωνίας στον όρθό δρόμο του σοσιαλισμού; Έτσι άντιλαμβάνονται την άποκατάσταση της θέλησης της πλειοψηφίας του πολωνικού λαού, που έπιθυμεί διακαώς τό σοσιαλισμό και ή σοβιετική φιλία, ενάντια σε μία άισχρη και ξενοκίνητη μειοψηφία υπό τό ψευδώνυμο της «Άλληλεγγύης»; Άμάν, παιδιά, τέτοια κριτική του Γιαρουζέλσκι ούτε μεις δέν κάναμε...

Τά διαφανή μυστήρια της

ΕΡΤ... Νομίζαμε σ' ένα προηγούμενο σημείωμα ότι ή ύπόθεση σηκώνει πλάκα. Νά όμως που ή ΕΡΤ επανέρχεται σοβαρότατα. Στις 22/4/86 στις 9 ή ώρα τό βράδυ ο άναγνώστης των ειδήσεων αναφέρθηκε εκτενώς στα προβλήματα «του μυστηριώδη» άυτουργού κάποιου άξιωμαμένου εταυτικής πράξης. Υπάρχει δηλαδή στην ΕΡΤ σάφης θεωρία για ή χρήση κάποιων επιθέτων που δέν ύπακουουν στις άπαιτήσεις της άγραμματοσύνης των ύπευθύνων της; μετά τό «ή διεθνή, της διεθνής», νά σου τώρα τό «ό μυστηριώδης, του μυστηριώδη». Όσο για τά μπλεξίματα με τό «διεθνές» (διεθνή; διεθνό; διεθνού), μπλέκονται άκόμη περισσότερο με τό «μυστηριώδες». Άλλά τί τους νοιάζει; Σάμπως πρόκειται νά βαθμολογηθούν από τους καθηγητάδες που από τους καθηγητάδες που μάς σεβρίρουνε κάθε βράδυ

πριν από τις ειδήσεις για νά μάς έξηγούν ή σωστή χρήση της γλώσσας; Αυτοί ή γλώσσα δέν την χρειάζονται παρά μόνο ως έργαλειό για ή λείανση και λίπανση των διαύλων που οδηγούν προς άνώτερα επίπεδα «του μυστηριώδη» δαιδάλου της έξουσίας.

Όλοι οι κουμπάροι δέν είναι ίδιοι...

Στό Δημοκρατικό Λόγο διευθυντής είναι ο κ. Κ. Γερονικολός, κουμπάρος του κ. Α. Παπανδρέου, και άρθρογραφεί ο κ. Θ. Κατσάνεβας, γαμπρός του ίδιου. Τό Συγκρότημα Λαμπράκη μάλλον θά άνήκει προσεχώς στον έφοπλιστή κ. Μαυρακάκη, κουμπάρο του κ. Παναγόπουλου, διοικητή της Έθνικης Τράπεζας και προσωπικό φίλο και μυστικοςύμβουλο του κ. Α. Παπανδρέου, ο όποιος, ως φαίνεται (ο διοικητής) θά άσχοληθεί προσωπικά με τά καθήκοντα του εκδότη για λογαριασμό του νέου ιδιοκτήτη (Καθημερινή 13/4/86). Τό μειονέκτημα του κ. Μητσοτάκη είναι ότι όλες του τις κουμπαριές τις έχει κάνει στά χωριά του νομού Χανίων.

Άπό τό θαυμαστό κόσμο των σπόρ...

Κατά τον πολλά ύποσχόμενο έκφωνητή της ΕΡΤ-2 (22/4/86 τό βράδυ) οι «όγδονταένα ποδηλάτες» (τρεις φορές έτσι τους ανέφερε) που μετείχαν σε κάποιο σχετικό άγώνα ύπέφεραν τά πάνδεια. Άσφαλώς όμως όχι τόσα όσα ή ελληνική γλώσσα που ο ένλόγω κύριος καβάλησε όρθοπεταλιά.

Έλα! Η ΓΣΕΕ θά γιορτάσει την Πρωτομαγιά στο Πεδίον του Άρεως. Θά γιορτάσει ποιός; Θά γιορτάσει τί;

ΓΙΑ ΤΙΣ ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΨΕΥΣΕΙΣ

Καί ἡ ἐπόμενη μέρα;

Οἱ φοιτητικές ἐκλογές τῆς 17ης τοῦ Ἀπρίλη ἀποτελοῦν πλέον παρελθόν. Γιά πολλούς πρόκειται γιά τίς «χειρότερες» φοιτητικές ἐκλογές πού ἔχουν γίνει ἀπ' τή μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. «Χειρότερες» ἀπ' τήν ἀποψη τῆς ἀποπολιτικοποίησης τῶν ἀντιθέσεων καί τῆς ἀποϊδεολογικοποίησης τῶν διαφορῶν μέσα στοὺς κόλπους τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος. Τά ἀποτελέσματα πού ἀνακοίνωσε ἡ ΕΦΕΕ πιστοποίησαν αὐτή τή διαπίστωση καί ἔδωσαν ἀφορμές γιά διεξοδικότερες συζητήσεις. Ἡ μόνη ἴσως φοιτητική παράταξη πού δέν μπῆκε στὸν κόπο νά σχολιάσει σοβαρά καί μέ πολιτικό τρόπο τά ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ἦταν ἡ Π.σ.κ. (ΚΝΕ). Κατάφερε ὁμως τήν ἐπομένη τῶν ἐκλογῶν νά ξυλοφορτώσει κάμποσους φοιτητές, νά παρελάσει στοὺς αὐλόγυρους τῶν σχολῶν σέ στρατιωτικούς σχηματισμούς καί μέ βῆμα «χήνας», γιορτάζοντας ἔτσι τὰ ἐπινίκιά της, χαριεντιζόμενη γιά τήν πρωτιά της μέ τὸ ἀμίμητο ἐκεῖνο σύνθημα «Στάλιν ζεῖς, ἐσύ μᾶς ὀδηγεῖς».

Προβληματισμοί καί συζητήσεις λοιπόν γιά τά ἀποτελέσματα τῶν φοιτητικῶν ἐκλογῶν. Καί κυρίως σέ δύο φοιτητικές παρατάξεις στήν ΠΑΣΠ (ΠΑΣΟΚ), πού γνώρισε τήν μεγαλύτερη ἤττα ἀπ' τή δημιουργία της, καί στὸν Δημοκρατικό Ἀγώνα (ΚΚΕ ἐσ.) πού εἶδε νά μειώνεται περίπου κατά 2% τὸ ποσοστὸ τῶν ψηφοφῶρων του σέ σύγκριση μέ τὰ περσινὰ ἀποτελέσματα.

Εἶναι σίγουρο ὅτι τά κομματικά ἐπιτελεῖα θά ἀναλώσουν ἀρκετές ὥρες συνεδριάσεων μελετώντας τὰ ἀποτελέσματα, τίς ἀξιομειώσεις τῶν «μετωπικῶν» συνδικαλιστικῶν τους παρατάξεων, πού ἐπαναδιαμορφῶνουν τοὺς συσχετισμούς

μέσα στήν πανεπιστημιακή κοινότητα. Δέν εἶναι ὁμως καθόλου βέβαιο ὅτι θά γίνουν κάποιες σωστές ἐπισημάνσεις καί ἀναλύσεις. Δέν εἶναι καθόλου βέβαιο ὅτι θά καταλήξουν σέ κάποια συμπεράσματα πού θά τοὺς δώσουν τή δυνατότητα νά ἐπανακαθορίσουν τήν στρατηγική τους σέ σχέση μέ τὸ φοιτητικό κίνημα καί τὸ Πανεπιστήμιο.

Δέν λέμε τίποτε τὸ νέο ἐπισημαίνοντας τὸ γεγονός ὅτι καί στίς φετινές φοιτητικές ἐκλογές κυρίαρχο ἦταν τὸ στοιχείο μιᾶς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς ὡς μέσο ἀνάδειξης καί κατάκτησης τῆς «πρωτιάς» ἀπὸ τίς φοιτητικές παρατάξεις. Ὁ

μεμονωμένος φοιτητὴς δέν ψήφισε τή φοιτητική παράταξη τῆς ἀρεσκείας του, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ πολιτικό κόμμα μέ τὸ ὁποῖο ἐνωθε ἰδεολογικά ἀλληλέγγυος. Σέ συνθήκες ἀνυπαρξίας διαδικασιῶν καί λειτουργιῶν τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος, ἡ φοιτητική ψήφος δέν μπορεῖ νά αὐτονομηθεῖ ἀπ' τὸ εὐρύτερο πολιτικό καί ἰδεολογικό status καί νά συγκροτηθεῖ μέσα ἀπ' τήν ἐσωπανεπιστημιακή πάλη. Ἀντίθετα, αὐτή ἡ ψήφος ἀποτελεῖ τή συνισταμένη ἐξωπανεπιστημιακῶν κοινωνικῶν καί πολιτικῶν ἀναφορῶν καί συγκροτεῖται πάντα στή βάση τῶν ὄρων τοῦ παιχνιδιοῦ πού διεξάγεται στήν κεντρική πολιτική σκηνή. Ἔτσι τὰ ἀποτελέσματα τῶν φοιτητικῶν ἐκλογῶν ἀποκαλύπτουν κάποιες ἀξιοσημείωτες κοινωνικές καί πολιτικές τάσεις, πού ἀξίζει τὸν κόπο νά τίς προσδιορίσουμε.

Πρῶτο καί κύριο, τὸ σημαντικό γεγονός τῆς ἐκλογικῆς ἤττας τῆς ΠΑΣΠ. Κάτι πού ἀναμενόταν, ἀλλά ἦταν δύσκολο νά προβλεφθεῖ τὸ μέγεθος καί ἡ ἔνταση αὐτῆς τῆς ἤττας. Ἡ ΠΑΣΠ δέν συνήργησε ἀπλῶς στή δίχως ὄρους ὑλοποίηση τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς στὰ ΑΕΙ ἀλλὰ ἀποτέλεσε τήν αἰχμή τοῦ δόρατος αὐτῆς τῆς πολιτικῆς. Ἡ ΠΑΣΠ ὡς «κυβερνητική παράταξη» δέν δημιουργήθηκε ἀπ' τίς ὑπόλοιπες φοιτητικές παρατάξεις, ἀλλὰ ἡ ἴδια φρόντισε νά παίξει ὅσο μπορούσε πῶς πειστικά αὐτὸν τὸν ρόλο. Γι' αὐτὸ καί χρεώθηκε τήν πολιτική φθορά τοῦ ΠΑΣΟΚ μέ ἕναν τρόπο εὐθύ καί ἄμεσο, δίχως νά μπορέσει νά ἐπικαλεστεῖ κάποιες συγκεκριμένες πολιτικές δραστηριότητες καί πού θά ἔδιναν, ἔστω, μιά κατ' ἐπίφαση διαφοροποίηση ἀπ' τὸ ΠΑΣΟΚ. Τὸ μέγεθος τῆς ἤττας τῆς ΠΑΣΠ θά πρέπει νά μᾶς ὑπενθυμίσει καί τίς προσπάθειες πού ἔγιναν σ' αὐτὸν τὸν χώρο ἀπ' τήν ἡγεσία τοῦ ΠΑΣΟΚ μέ σκοπὸ τήν πολιτική καί ὀργανωτική ἀποδόμησή του.

Τοὺς τελευταίους μῆνες, τὰ διαγραμμαμένα μέλη καί στελέχη τῆς σπουδάζουσας νεολαίας ΠΑΣΟΚ στήν Ἀθήνα ἔφτασαν περίπου τὰ ἑκατὸ, ἀριθμὸς καθόλου εὐκαταφρόνητος, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας ὅτι πρόκειται γιά ἀποχωρήσεις «ἀπ' τὰ ἀριστερά»...

Ἡ ΠΑΣΠ, χρωμένη μέ τήν πολιτική φθορά τοῦ ΠΑΣΟΚ καί μέ ἀποδυναμωμένη τήν ὀργάνωσή της, ἔχασε περίπου τὸ ἕνα τέταρτο τῶν ψήφων πού πῆρε πέρυσι. Τὸ ἐρώτημα ἔτσι πού προκύπτει καί χρήζει ἀπαντήσεως εἶναι: «Πρὸς τὰ πού πῆγαν οἱ ψήφοι πού ἔχασε ἡ ΠΑΣΠ;

Ο κύριος ὄγκος τῶν φοιτητῶν, πού τὰ προηγούμενα χρόνια προτιμοῦσε νά ψηφίζει τήν ΠΑΣΠ, φέτος συντάχθηκε μέ τήν Π.σ.κ. Ἡ Π.σ.κ.-ΚΝΕ ἀποδείχθηκε προνομιακὸς πόλος ἔλξης τῶν ἀριστερῶν ψηφοφῶρων τῆς ΠΑΣΠ καί τοῦ ΠΑΣΟΚ. Ἴσως ὀχι ὁ ἰδανικός γι' αὐτοὺς τοὺς φοιτητές, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντες ὁ πολιτικὰ πειστικότερος καί πῶς φερέγγυος. Αὐτοὺς τοὺς φοιτητές δέν φαίνεται νά τοὺς ἐνόχλησε ὁ «κομμουνιστικὸς» χαρακτήρας τῆς ΚΝΕ καί σέ καμιά περίπτωση δέν φρόντισαν νά πριμοδοτήσουν τὸν ὑπὸ μετεξέλιξη «Δημοκρατικὸ Ἀγώνα» - ΚΚΕ ἐσ.

Ἄν καί ἡ ἐκλογικὴ μάχη δινόταν μέ

κεντρικές πολιτικές αναφορές, οι οργανωτικά αποδεδειγμένοι απ' τ'ό ΠΑΣΟΚ αγνόησαν τήν προοπτική τής αλλαγής του τίτλου και τών συμβόλων του ΚΚΕ έ.σ. και προπαντός αγνόησαν και συνόμπαρην τή «δυναμική» και τήν «πολιτική αποτελεσματικότητα» του έγχειρήματος. Και από τήν άποψη αυτή ή πτώση του ποσοστού του Δημοκρατικού Άγώνα κατά 2% αποκτά ξεχωριστή σημασία. Γιατί δείχνει μέ τόν πιο πειστικό τρόπο ότι όχι μόνο είναι πολιτικά και κοινωνικά άνυπαρκτο τό αίτημα τής μετεξέλιξης του ΚΚΕ έ.σ. αλλά και ότι άφήνει άδιάφορο τόν κόσμο που αποδεδειγμένα απ' τό ΠΑΣΟΚ. Και όπως είναι γνωστό, ή άδιαφορία είναι ό χειρότερος έχθρός κάθε έγχειρήματος που προσπαθεί νά επιτύχει οτιδήποτε.

Ένας δεύτερος λόγος τής άποτυχίας του Δημοκρατικού Άγώνα ήταν και ή έσωστρέφεια που έδειξαν τά μέλη του, ένόψει του προσεχούς κομματικού συνεδρίου. Η έσωστρέφεια όμως δέν μπορεί νά είναι τό πολιτικό αποτέλεσμα, τό παράγωγο στήν πορεία για τό συνέδριο ενός κομμουνιστικού κόμματος. Ίσα, ίσα τό ακριβώς αντίθετο πρέπει νά συμβαίνει. Μήπως αυτή ή έσωστρέφεια τών μελών του «Ρήγα» έχει άμεση σχέση μέ τίς σκοπούμενες εξελίξεις στον χώρο του ΚΚΕ έ.σ.; Η άπάντηση δέν μπορεί παρά νά είναι καταφατική. Και είναι σημαδιακό τό γεγονός ότι ή κατάσταση που δημιουργήθηκε στό συγκεκριμένο κομματικό χώρο, μέσω τής μίας και μοναδικής ουσιαστικά πρότασης για τή «μετεξέλιξη» του, είναι τέτοια, που όχι μόνο άδυνατεί νά προκαλέσει τό πολιτικό ενδιαφέρον κάποιου κόσμου έξω και γύρω απ' αυτόν, αλλά και βρίσκεται μπροστά σέ μία πρωτοφανή άδυναμία νά συσπειρώσει ακόμα και τά ίδια του τά μέλη. Ίσως νά μήν είναι υπερβολή νά πούμε ότι ή άποτυχία του «Ρήγα» νά άναδειχθεί σέ πεδίο ύποδοχής ή έστω πεδίο προσωρινής «συστέγασης» κάποιων διαγραμμένων και στελεχών του ΠΑΣΟΚ, καθώς και άλλων άριστερών φοιτητών και φοιτητικών ομάδων, μπορεί άνετα νά έρμηνευθεί ως πρώτη πολιτική ήττα τής άποψης για «μετεξέλιξη» του ΚΚΕ έ.σ.

Η ανάγνωση τών εκλογικών αποτελεσμάτων βέβαια δέν σταματά εδώ. Έκτός απ' τήν άνοδο τής ΔΑΠ (Ν.Δ.), που μαζί μέ τήν παράταξη τής ΔΗ.ΑΝΑ. ύπερσκελίζει και αυτή τήν Π.σ.κ., θά πρέπει νά έπισημανθεί και ή ίκανοποιητική εκλογική καταγραφή τών «Συσπειρώσεων» καθώς και άλλων σχημάτων τής άνένταχτης άριστερας.

Φέτος όμως είναι και ή χρονιά που γίνεται τό πανσπουδαστικό συνέδριο. Τίποτε δέν προδικάζει ότι θά μωρέσει νά εκφραστεί και νά άρθρωθεί μία άλλη άριστερή πολιτική στρατηγική του φοιτητικού κινήματος. Τίποτε δέν προδικάζει ότι αυτό τό συνέδριο θά μπορούσε νά είναι ή άφετηρία για τή δημιουργία ενός νέου, άναγεννημένου και άριστερου φοιτητικού κινήματος, ένωμένου και μαζικού μέ βάση ξεκάθαρους στόχους και άρχές. Η έπόμενη μέρα για τό φοιτητικό κίνημα είναι ή καθημερινότητα τής άυπαρξίας του.

Άνδρέας Πανταζόπουλος

Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΟΠΕΚ

ΚΑΙ ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Τήν περασμένη εβδομάδα τελείωσε ή συνδιάσκεψη τών ύπουργών πετρελαίου τών χωρών του ΟΠΕΚ. Η συνδιάσκεψη ξεκίνησε τό Μάρτιο αλλά διακόπηκε για νά συνεχιστεί στις 15 Άπριλίου. Η διακοπή τών συζητήσεων είχε άποφασιστεί για νά δοθεί χρόνος στους έμπεριονόμενες να μελετήσουν τίς πιθανές λύσεις τών προβλημάτων που έχουν προκύψει και άπειλούν τήν ένότητα του ΟΠΕΚ.

Τά προβλήματα αυτά σχετίζονται μέ τόν καθορισμό του άνώτατου όριου τής συνολικής παραγωγής πετρελαίου και μέ τόν έπιμερισμό της μεταξύ τών κρατών μελών. Είναι ένόητο ότι τό ύψος τής παραγωγής τών χωρών του ΟΠΕΚ καθορίζει τίς τιμές στή διεθνή αγορά του άργού πετρελαίου. Οι κρατικές πρόσοδοι τών χωρών αυτών πηγάζουν κυρίως από τίς πωλήσεις πετρελαίου. Έτσι οι αντίθεσεις που άναπτύσσονται μεταξύ τών μελών του οργανισμού έδράζονται στις διαφορετικές ανάγκες τών κυρίαρχων τάξεων στα έπιμέρους κράτη.

Μέχρι στιγμής έχουν δημιουργηθεί δύο ομάδες που ύποστηρίζουν τελείως αντίθετη πολιτική. Η Άλγερία, τό Ίράν και ή

Λιβύη ύποστηρίζουν τό δραστικό περιορισμό τής ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου μέ στόχο νά έπαναφέρουν τίς τιμές στό επίπεδο τών 28 δολαρίων/βαρέλι τουλάχιστον. Έτσι προτείνουν ως άνώτατο όριο συνολικής παραγωγής του ΟΠΕΚ τά 14 έκατομμύρια βαρέλια τή μέρα έναντι τών 17 έκατομμυρίων που παράγονται σήμερα. Οι χώρες αυτές, για διαφορετικούς λόγους ή καθεμία, αντιμετώπιζουν προβλήματα παραγωγής. Ο πόλεμος του Ίράν μέ τό Ίράκ έμποδίζει τους Πέρσες νά χρησιμοποιήσουν τή δυναμικότητα τών πετρελαιοπηγών τους και νά δαπανήσουν τά σχετικά κεφάλαια για τίς άπαιτούμενες επενδύσεις. Αντίστοιχα ή Άλγερία και ή Λιβύη ακολουθούν πολιτική σχετικής άνεξαρτησίας άπέναντι στό καρτέλ τών εταιρειών που έλέγχουν τή διεθνή αγορά του πετρελαίου. Η πολιτική αυτή άπαιτεί κρατικές επενδύσεις για τή δημιουργία έθνικής βιομηχανίας πετρελαίου και πολιτική διατήρησης τών φυσικών αποθεμάτων.

Η Σαουδική Άραβία άποτελεί τόν πυρήνα τής ομάδας τών κρατών που ύποστηρίζουν τή διατήρηση του μεριδίου τους στή διεθνή αγορά άσχετα από τήν

πτώση των τιμών την οποία θεωρούν ως παροδική και αναπόφευκτη εξέλιξη. Η πολιτική αυτή στρέφεται κατά των ανεξάρτητων παραγωγών πετρελαίου με σκοπό να τούς εξαναγκάσει σε συμφωνίες με τις χώρες του ΟΠΕΚ. Ο βασικός πόλος ανταγωνισμού βρίσκεται μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας, που έλεγχει το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής πετρελαίου στη Βόρεια Θάλασσα, και της Σαουδικής Αραβίας.

Πρέπει να σημειώσουμε ιδιαίτερα ότι η πτώση των τιμών του πετρελαίου έχει σημαντικές αλλά συγχρόνως διαφορετικές επιπτώσεις. Καταρχήν προκαλεί μεγάλες μειώσεις του κόστους παραγωγής στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες. Έτσι είναι ένας από τους κύριους παράγοντες στους οποίους βασίζονται οι προσπάθειες για την αναδιάρθρωση του διεθνούς κεφαλαιοκρατικού συστήματος. Όμως η πτώση των τιμών δημιουργεί αντίστοιχα μειώσεις στα εισοδήματα των χωρών που έχουν ως οικονομική βάση την παραγωγή του άργου πετρελαίου. Οι χώρες αυτές αναγκάζονται να περιορίσουν δραστικά τις κρατικές τους δαπάνες και έχουν αρχίσει ήδη να δηλώνουν αδυναμία εξόφλησης των εξωτερικών χρεών τους. Συνεπώς η πτώση των τιμών του πετρελαίου προκαλεί παράλληλα τον περιορισμό των αγορών για τα βιομηχανικά προϊόντα και απειλεί τη σταθερότητα του διεθνούς τραπεζικού συστήματος.

Είναι προφανές ότι η εξομάλυνση των αντιθέσεων αυτών απαιτεί την εξισορρόπηση των τιμών του πετρελαίου σε σχέση με τα επιτόκια δανεισμού και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες των ισχυρότερων νομισμάτων. Ο πρόσφατος σχηματισμός της «Ομάδας των 5» (ΗΠΑ, Ίαπωνία, Δ. Γερμανία, Γαλλία και Μ. Βρετανία) έχει στόχο το συντονισμό των επιμέρους κρατικών πολιτικών για την αναδιάρθρωση των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Τό εγγεγραμμένο βέβαια είναι πολύ δύσκολο γιατί τα αντιτιθέμενα κεφαλαιοκρατικά συμφέροντα δεν εξισορροπούνται με την κοινή λογική αλλά μόνο διαμέσου του συσχετισμού των δυνάμεών τους. Έτσι οι επιμέρους συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες. Όμως η συνεχής πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολαρίου και η μείωση των επιτοκίων δανεισμού αποτελούν ελεγχόμενες κινήσεις που εμφανίζουν τον επιτυχή μέχρι στιγμής συντονισμό των πολιτικών της «Ομάδας των 5».

Στό χώρο του πετρελαίου η θέση της Σαουδικής Αραβίας είναι σημαντική. Η χώρα αυτή διαθέτει το 1/4 των γνωστών παγκόσμιων αποθεμάτων και έχει παραγωγική δυναμικότητα 12 εκατομμυρίων βαρελιών τη μέρα. Τα συναλλαγματικά της αποθέματα υπολογίζονται σε 70 δισεκατομμύρια δολάρια. Η παραγωγή και η διάθεση του πετρελαίου στη διεθνή αγορά πραγματοποιείται από την ARAMCO. Στην επιχείρηση αυτή συμμετέχουν η σαουδαρβική κυβέρνηση και τέσσερις εταιρείες ξένων συμφερόντων: MOBIL, CHEVRON, EXXON και TEXACO.

Η τακτική της Σαουδικής Αραβίας, όπως διαμορφώθηκε κατά τους τελευταίους μήνες, έχει προκαλέσει την πτώση των τιμών του άργου πετρελαίου κατά 65% περίπου. Η τακτική αυτή δεν εφαρ-

μόζεται ανεξάρτητα από τη διεθνή πολιτική των ΗΠΑ. Στις αρχές Απριλίου οι τιμές του πετρελαίου έπεσαν κάτω από τα 10 δολάρια το βαρέλι και προκάλεσαν για πρώτη φορά την αντίδραση της κυβέρνησης των ΗΠΑ. Αμέσως μετά ακολούθησε η επίσκεψη του αμερικανού αντιπροέδρου Τζόρτζ Μπους στη Σαουδική Αραβία.

Μετά την επίσκεψη αυτή παρατηρήθηκε ουσιαστική αλλαγή στη σαουδαρβική τακτική. Η επανάληψη της συνδιάσκεψης του ΟΠΕΚ άρχισε με δήλωση του βασιλιά Φάχτ στην οποία καλούνταν οι χώρες του ΟΠΕΚ να συμφωνήσουν σε όριο συνολικής παραγωγής όχι μεγαλύτερο από τα 16 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα. Το αποτέλεσμα της συνδιάσκεψης είναι ότι δέκα από τις δεκατρείς χώρες μέλη δέχθηκαν ως άνωτατο όριο τα 16,3 εκατ. βαρέλια τη μέρα για το τρίτο τετράμηνο του 1986 και τα 17,3 εκατ. για το τελευταίο τετράμηνο του χρόνου. Η Αλγερία, το Ιράν και η Λιβύη άπερριψαν το όριο αυτό και δεν δέχθηκαν να συνυπογράψουν το κοινό ανακοινωθέν της συνδιάσκεψης. Ο εκπρόσωπος του Ιράν κατηγορήσει ανοιχτά τη Σαουδική Αραβία ότι συνεχίζει τον «πόλεμο των τιμών» σε συνεργασία με τις ΗΠΑ ως επακόλουθο της επίσκεψης του αντιπροέδρου Τζόρτζ Μπους στο Ριάντ.

Η επίθεση των ΗΠΑ στη Λιβύη και ο βομβαρδισμός της Τρίπολης και της Βεγγάζης απασχόλησαν την πρώτη μέρα της συνδιάσκεψης. Οι περισσότερες χώρες υπέγραψαν κοινή ανακοίνωση για την καταδίκη της αμερικανικής επιδρομής αλλά απορρίφθηκε η πρόταση της Λιβύης για εμπάργκο πετρελαίου κατά των ΗΠΑ. Η Λιβύη προτίθεται να επαναφέρει την πρόταση στον Οργανισμό των Αραβικών Κρατών που εξάγουν πετρέλαιο (ΟΑΠΕΚ) κατά τη συνάντηση που θα γίνει το Μάιο στο Κουβέιτ. Η πρόταση του εμπάργκο έχει ελάχιστες πιθανότητες αποδοχής, θα δώσει όμως τις αντιθέσεις μεταξύ των αραβικών κρατών. Στό χώρο της αγοράς του πετρελαίου οι αντιθέσεις επικεντρώνονται στα ποσοστά επιμερισμού του άνωτατου όριου παραγωγής στην κάθε χώρα. Η καταρχήν συμφωνία των δέκα χωρών του ΟΠΕΚ προβλέπει ότι θα διατηρηθούν προσωρινά τα ποσοστά που είχαν συμφωνηθεί τον Οκτώβριο του 1984. Αυτό άμφισβητείται κυρίως από το Ιράκ, που απαιτεί μερίδιο της τάξης των 2,3 εκατ. β/μ έναντι των 1,2 εκατ. β/μ του 1984.

Είναι επόμενο ότι οι αντιρρήσεις του Ιράκ θα προκαλέσουν αντίστοιχες διεκδικήσεις και από τις άλλες χώρες. Έτσι η τελευταία συμφωνία χαρακτηρίζεται ως αρκετά εύθραυστη. Στό χώρο των πολεμικών συγκρούσεων μεταξύ Ιράν και Ιράκ οι τελευταίες εξελίξεις έχουν άησυχήσει ιδιαίτερα τις υπόλοιπες χώρες του Περσικού Κόλπου. Η επιτυχής επίθεση του Ιρανικού στρατού στη χερσόνησο του Φάο και η κατάληψη ενός τμήματος της από τον περασμένο Φεβρουάριο δημιουργεί φόβους επέκτασης του πολέμου στα έδαφη του Κουβέιτ και της Σαουδικής Αραβίας. Μια τέτοια εξέλιξη θα δημιουργούσε σημαντικές ανακατατάξεις στη διεθνή αγορά του πετρελαίου με πιθανό-

τερο αποτέλεσμα την απότομη άνοδο των τιμών. Αυτό θα άκύρωνε τις μέχρι στιγμής θετικές επιπτώσεις από τη μείωσή τους και όλα τα σχέδια για την επιτάχυνση της ανάπτυξης των δυτικοευρωπαϊκών βιομηχανικών κρατών και της Ίαπωνίας.

Είναι επομένως βέβαιο ότι το ταξίδι του αντιπροέδρου των ΗΠΑ Τζ. Μπους είχε ως αντικείμενο, εκτός από την πολιτική των τιμών του πετρελαίου, και την αντιμετώπιση του ένδεχόμενου της κλιμάκωσης του πολέμου από το Ιράν. Από την άποψη αυτή είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι η επίθεση των ΗΠΑ κατά της Λιβύης έγινε αμέσως μετά την επιστροφή του Τζ. Μπους από την Σαουδική Αραβία. Σύμφωνα με δημοσίευμα των *Financial Times* (21.4.1986) η σαουδαρβική κυβέρνηση δεν φοβάται την πιθανότητα διάσπασης των ιρακινών γραμμών αλλά άνησυχεί ιδιαίτερα από την προπαγάνδα των περσικών ραδιοσταθμών. Οι Πέρσες μεταδίδουν συνεχώς μηνύματα στα οποία υποστηρίζουν ότι ο βασιλιάς Φάχτ δεν είναι ικανός να προστατεύσει τις ιερές πόλεις Μέκκα και Μεδίνα, γι' αυτό καλούν τους πληθυσμούς των ανατολικών επαρχιών να ξεγεραθούν έναντι της κυβέρνησής τους.

Οι κυβερνήσεις της Σαουδικής Αραβίας και του Κουβέιτ φοβούνται ότι η περσική προπαγάνδα μπορεί να συνδυαστεί με επιδρομές σαμποτέρ, που θα πλήξουν τις εγκαταστάσεις άφωλάτωσης του νερού. Στην περίπτωση αυτή η θρησκευτική δυσαρέσκεια ά συνδυαστεί με τα προβλήματα διαβίωσης του πληθυσμού που θα προκληθούν από την καταστροφή των συστημάτων ύδρευσης και οι πιθανότητες ξεγεράσεων θά είναι τότε πολύ μεγαλύτερες.

Αμέσως μετά την επίθεση στο λιμάνι του Φάο οι ύπουργοί Έξωτερικών των κρατών του Περσικού Κόλπου (Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ, Μαπαρέιν, Κατάρ, Ομάν και Ένωμένα Αραβικά Έμιράτα) συναντήθηκαν και εξέδωσαν μιά έντονη άνακοίνωση στην οποία καταδικάζονται οι έπιθετικές ενέργειες του Ιράν. Ειδικότερα η Σαουδική Αραβία κινητοποιήθηκε άμέσως και ζήτησε δηλώσεις άποστήριξης από τις κυβερνήσεις των δυτικών κρατών. Παράλληλα στις αρχές του Φεβρουαρίου υπέγραψε συμφωνία με τη Μεγάλη Βρετανία για την αγορά 132 πολεμικών άεροπλάνων τα οποία θά παραδοθούν σταδιακά μέχρι το τέλος του 1990.

Με βάση τα δεδομένα αυτά επικρατεί άβεβαιότητα σχετικά με την εξέλιξη των τιμών του πετρελαίου. Η προσοχή στρέφεται προς την επόμενη συνάντηση του ΟΠΕΚ που θά γίνει στις 25 Ιουνίου στο γιουγκοσλαβικό νησί Μπριόνι. Σκοπός της συνάντησης είναι η άναθεώρηση της συμφωνίας για τα ποσοστά επιμερισμού του άνωτατου όριου παραγωγής μεταξύ των κρατών μελών του οργανισμού. Βέβαια είναι φυσικό ότι το αποτέλεσμα της συνάντησης του Ιουνίου θά επηρεαστεί καθοριστικά από την εξέλιξη των αμερικανικών επιθέσεων έναντι της Λιβύης και από τις κινήσεις του Ιράν έναντι του Κουβέιτ και της Σαουδικής Αραβίας.

Γιώργος Μητροφάνης

Έπί του λογιστηρίου

Νέα μείωση των επιτοκίων δανεισμού στις ΗΠΑ και στην Ίαπωνία

...συνεχίζεται η πολιτική
για την ελεγχόμενη πτώση
του δολαρίου και τη μείωση
του κόστους των δανειακών
κεφαλαίων...

Αμέσως μετά τη συνδιάσκεψη του ΟΟΣΑ η Ίαπωνία και οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν τη μείωση των προεξοφλητικών επιτοκίων που καθορίζονται από τις κεντρικές τράπεζές τους κατά 0,5%.

Οι μειώσεις αυτές θα δημιουργήσουν αντίστοιχες κινήσεις στα επιτόκια της ελεύθερης αγοράς κεφαλαίων. Θα υπάρξουν θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη των επενδύσεων και θα μειωθούν οι υποχρεώσεις των υπερχρεωμένων χωρών για την εξόφληση τόκων. Επίσης θα μειωθεί η ζήτηση δολαρίων και συνεπώς θα συνεχιστεί η πτώση της συναλλαγματικής αξίας του αμερικανικού νομίσματος.

Η συνάντηση των κρατών του ΟΟΣΑ

...τελείωσε χωρίς να
ανακοινωθούν επίσημες
δεσμεύσεις για την αποδοχή
των προτάσεων των ΗΠΑ...

Την 17.4.1986 συναντήθηκαν στο Παρίσι οι αρμόδιοι ύπουργοί των 24 κρατών του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Αντικείμενο της συνάντησης ήταν η εκτίμηση της διεθνούς οικονομικής κατάστασης και η προσπάθεια επίλυσης των διαφορών που εμποδίζουν το συντονισμό της πολιτικής των επιμέρους χωρών για την αναδιάταξη των διεθνών οικονομικών σχέσεων.

Ο ύπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ

Τζέιμς Μπέικερ υποστήριξε ότι οι βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης και η Ίαπωνία πρέπει να εκμεταλλευτούν την πτώση των τιμών του πετρελαίου και τη μείωση του πληθωρισμού για να αυξήσουν τους ρυθμούς της οικονομικής ανάπτυξής τους. Σύμφωνα με τον κ. Μπέικερ μόνο έτσι είναι δυνατό να επιλυθεί το πρόβλημα του τεράστιου ελλείμματος που έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια στο εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ. Το έλλειμμα αυτό απαιτείται να πέσει το 1987 κάτω από τα 100 δισεκατομμύρια δολάρια γιατί αλλιώς οι ΗΠΑ θα αναγκαστούν να καταφύγουν σε μέτρα εμπορικού προστατευτισμού. Η πρόσφατη διένεξη με τις χώρες της ΕΟΚ, η οποία, ως σημειωθεί, δεν επιλύθηκε ακόμη, σχετικά με το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων δείχνει το είδος των πιθανών μελλοντικών εξελίξεων.

Η συνδιάσκεψη των χωρών του ΟΟΣΑ τελείωσε χωρίς να ανακοινωθούν επίσημες δεσμεύσεις των ευρωπαϊκών κρατών και της Ίαπωνίας σχετικά με την αποδοχή των αμερικανικών προτάσεων. Έτσι η προσεχής οικονομική συνδιάσκεψη κορυφής που θα γίνει στο Τόκιο το Μάιο παραμένει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος.

Νέο εξωτερικό δάνειο 300 εκ. δολ.

...μέθρους δυσμενέστερους
από τα άμέσως προηγούμενα
δάνεια της Τραπεζής
Ελλάδος...

Την 11.4.1986 ανακοινώθηκαν στο Λονδίνο οι όροι του πρώτου κοινοπρακτικού δανείου που συνάπτει η Τράπεζα Ελλάδος στη διεθνή αγορά κεφαλαίων μετά τη δανειοδότηση από την ΕΟΚ. Η έντολη διαχείριση του δανείου δόθηκε σε πέντε διεθνείς τράπεζες: Citicorp, Arab Banking Corporation, Bank of Tokyo, Irving Trust και National Westminster.

Η διάρκεια του δανείου δρίστηκε σε δέκα χρόνια με πενταετή περίοδο χάριτος κατά τη διάρκεια της οποίας θα καταβάλλονται μόνο οι τόκοι. Το επιτόκιο θα είναι κατά 0,75 μονάδες υψηλότερο από το διατραπεζικό επιτόκιο του Λονδίνου (LIBOR) που θα ισχύει σε κάθε περίοδο ύπολογισμού των τόκων. Οι όροι του δανείου θεωρήθηκαν ως σχετικά δυσμενέστεροι από τους αντίστοιχους που είχε εξασφαλίσει η Τράπεζα Ελλάδος στον άμεσως προηγούμενο δανεισμό της στην αγορά των κοινοπρακτικών δανείων. Το τελευταίο δάνειο τέτοιου τύπου είχε συναφθεί πριν από ένα χρόνο περίπου για κεφάλαιο 450 εκατομμ. δολ. Η περίοδος του δανείου ήταν επίσης δέκα χρόνια αλλά η προσαύξηση του επιτοκίου ήταν μικρότε-

ρη: 0,5 μονάδες για τα πρώτα τρία χρόνια και 0,63 για τα επόμενα πέντε.

Οι δυσμενέστεροι όροι θεωρήθηκαν ως απαραίτητοι για να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των ξένων τραπεζιτών προς τη χώρα μας, μετά τον πρόσφατο δανεισμό από την ΕΟΚ, που όπως είναι γνωστό έγινε για να αντιμετωπιστεί η κρίσιμη κατάσταση του ελληνικού ισοζυγίου πληρωμών.

Αυξάνεται συνεχώς τό κόστος κατασκευής νέων κατοικιών ...μια άλλη όψη της «επιτυχίας» των οικονομικών μέτρων της κυβέρνησης...

Σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία που ανακοίνωσε η ΕΣΥΕ, έχουμε σημαντική αύξηση του κόστους κατασκευής των νέων κτιρίων που προορίζονται για κατοικίες.

Ο γενικός δείκτης του Α' τριμήνου 1986 σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του 1985 αυξήθηκε κατά 29,9%. Οι αντίστοιχες αυξήσεις για το 1985 και το 1984 ήταν 15,8% και 14%.

Ειδικότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο επιμέρους δείκτης για την άμοιβη της εργασίας. Ο δείκτης αυτός παρουσίασε αύξηση κατά 26,7% έναντι αυξήσεων 9,2% και 4% των προηγούμενων ετών.

Εδώ έχουμε μια άπτη απόδειξη της μείωσης του βιοτικού επιπέδου των μισθωτών σε σύγκριση με το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων που δεν έχουν χάσει στην πράξη το δικαίωμα διαπραγμάτευσης για τον καθορισμό των άμοιβών τους.

Ο δείκτης άμοιβών εργασίας για την κατασκευή νέων κατοικιών συντίθεται κυρίως από τις άμοιβές των τεχνιτών και των οικοδόμων που εργάζονται ως υπεργολάβοι ή εξειδικευμένοι ημερομισθιοί εργάτες. Στις περιπτώσεις αυτές δεν μπορεί να εφαρμοστεί η γνωστή πράξη νομοθετικού περιεχομένου της κυβέρνησης για την καθήλωση των άμοιβών της εργασίας.

Οι προαναφερόμενοι δείκτες αποδίδουν μια άλλη όψη για την επιτυχία ή όχι των κυβερνητικών οικονομικών μέτρων. Αποδίδουν την όψη της αποτυχίας την οποία, από όσο γνωρίζουμε, απέφυγε επιμελώς να σχολιάσει ο κ. Σημίτης.

Ο οικονομόβιος

Γιά τις ἀμβλώσεις ἢ τὴν ἄμβλωση τῶν συνειδήσεων

Ἡ κατάθεση στὴ Βουλὴ τοῦ νομοσχεδίου γιὰ τὶς ἐκτρώσεις δὲν κατέλαβε ἐξ ἀπροόπτου τὶς γυναικεῖες ὀργανώσεις. Συζητιόταν χρόνια καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ γυναικείου κινήματος εἶχαν συμμετάσχει στὶς ἐπιτροπὲς προετοιμασίας, ἐνῶ ὅλες οἱ ὀργανώσεις καὶ οἱ μεγαλύτερες ὀμάδες τοῦ αὐτόνομου χώρου εἶχαν ἐκφράσει ἐπιχειρηματικὰ τὶς θέσεις τους γι' αὐτὸ τὸ τόσο καυτὸ θέμα. Δὲν μπορούμε λοιπὸν νὰ ἰσχυριστοῦμε πὼς οἱ γυναῖκες βρέθηκαν ἀπροετοίμαστες οὔτε καὶ πὼς ὑπῆρχε κάποιο κενὸ στὶς θέσεις πού ἔχουν ἐκφραστῆ ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν γυναικείων ὀμάδων καὶ ὀργανώσεων. Τὸ μόνο πού μᾶς ἐκπλήσσει εἶναι ἡ Ἐκκλησία πού παρεμβαίνει ἀδίσταχτα στὸ κρατικὸ ἔργο, ἄλλοτε ἀπὸ τὸν ἄμβωνα τῆς ἴδιας τῆς μητρόπολης κι ἄλλοτε σὲ χώρους συγκεντρώσεων, ὅπου λέγονται διάφορα ἀπίθανα καὶ ἄσχετα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, χωρὶς κανεὶς ἀρμόδιος νὰ ἀπαντᾷ. Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ σήμερα ὅλα τὰ μέσα πού διαθέτει γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴ νομικὴ ρύθμιση ἐνὸς ζητήματος πού θὰ ἀνακουφίσῃ τὶς ζωὲς τοῦ μισοῦ πληθυσμοῦ. Σ' αὐτὸν τὸν τρόπο πού κανεὶς δὲν ἀπαντᾷ ἀπ' ὅσους θὰ ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἀπαντήσουν, πὼς δὲν δικαιούται νὰ ἐπιχειρῆται σὲ ἓνα τέτοιο θέμα ἓνας ὀργανισμὸς πού οὐδέποτε πῆρε θέση γιὰ τὶς χιλιάδες ἀνεξέλεγκτες γεννήσεις, γιὰ τὰ παιδιά πού δουλεύουν τὴ νύχτα, γιὰ τὴ μιζέρια τῶν πολύτεκνων, γιὰ τὴ δυστυχία τῶν ἰδρυμάτων μὲ τὰ ἀνεπιθύμητα παιδιά, γιὰ τὴν πορνεία τῶν ἀνηλίκων καὶ γιὰ χιλιάδες ἄλλα.

Ἡ Ἐκκλησία ξέρει μόνον νὰ μᾶς ἀπειλεῖ μὲ τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον καὶ τὸ χαμὸ τῆς ψυχῆς μας ἰσχυριζόμενη πὼς ἡ ἐ-

κτρωση εἶναι φόνος καὶ πὼς τὸ ἔμβρυο σὲ κατάσταση ἀμορφῆς εἶναι ἄνθρωπος μὲ συνείδηση, χωρὶς νὰ ἀπειλεῖ μὲ τὶς ἴδιες «τιμωρίες» κανέναν ἀπὸ ὄσους καταδικάζουν σὲ μιὰ ζωὴ φτώχειας ἢ σὲ θάνατο χιλιάδες παιδιά, χωρὶς νὰ καταδικάζει οὔτε τοὺς δικτάτορες (ἀντίθετα τοὺς εὐλογεῖ) οὔτε τὶς μαζικὲς δολοφονίες στοὺς πολέμους.

Ἀντίθετα τὸ γυναικεῖο κίνημα νοιάζεται περισσότερο γιὰ τὴ γέννηση ὑγιῶν παιδιῶν καὶ γιὰ τὸ μεγάλωμά τους στὶς καλύτερες δυνατὲς συνθήκες. Ἔτσι διακηρύσσει ἀπὸ χρόνια πὼς κάθε γυναίκα δικαιούται νὰ ἀποφασίσει ἡ ἴδια γιὰ τὸ σῶμα καὶ τὴ μοίρα της. Μετὰ ἀπὸ βαθιὰ μελέτη καὶ σκέψη, οἱ γυναῖκες τῶν ὀργανώσεων καὶ τῶν ὀμάδων δούλεψαν καὶ ὀλοκλήρωσαν μιὰν ἀποψη γιὰ τὶς ἐκτρώσεις, μιὰν ἀποψη πού δὲν περιορίζει αὐτὸ τὸ θέμα στὴν ἐπέμβαση αὐτὴ καὶ μόνον, ἀλλὰ πού παίρνει ὑπόψη της καὶ χίλια δυὸ ἄλλα, ὅπως τὴν εὐτυχία καὶ τῆς μάνας καὶ τῶν παιδιῶν της, τὸ γενικὸ ἰατρικὸ σύστημα καὶ πολλὰ ἄλλα.

Φαίνεται ὁμως πὼς δὲν μπορούμε πιά παρὰ νὰ γίνουμε ὅλες πολύτεκνες γιὰτὶ «κινδυνεύει τὸ ἔθνος», παρόλο πού αὐτὸ τὸ ἔθνος ἔχει νὰ ἐπιδείξει χιλιάδες περιπτώσεις ἐπιτυχῶς ἀντίστασης σὲ πολυἀριθμους κατακτητὲς.

Φαίνεται πὼς δὲν μπορούμε νὰ ἐπιλέγουμε πόσα παιδιά μπορούμε νὰ κάνουμε ὑπολογίζοντας τὶς οἰκονομικὲς μας δυνατότητες, τὴν ψυχικὴ μας ἀντοχή, τὶς δυσκολίες πού πιθανόν νὰ ἀντιμετωπίσουμε, μιά καὶ ἡμεῖς, οἱ μονάδες, θὰ ἀναλάβουμε τὰ παιδιά, εἴτε ἓνα κάνουμε εἴτε δεκάξι, ὅπως οἱ γαριάδες μας.

Φαίνεται πὼς κανένας δὲν νοιάζει ἂν

τά παιδιά μας θὰ καταλήξουν νὰ πουλᾶνε λουλούδια στὰ ξενοδοχεῖα ἢ νὰ καθαρίζουν τζάμια στοὺς κεντρικοὺς δρόμους, οὔτε ἂν θὰ ἀναγκαστοῦμε νὰ τὰ ἀποχωριστοῦμε, γιὰτὶ μᾶς εἶναι πιά ἀδύνατο νὰ θρέψουμε — καὶ νὰ ἀναθρέψουμε — πάνω ἀπὸ τρία παιδιά, συχνά καὶ πάνω ἀπὸ δύο.

Φαίνεται πὼς κανένας δὲν θίγεται ἂν, γεννώντας πολλὰ παιδιά, δουλεύουμε γιὰ τὸ στρατό — γιὰτὶ στὸν πόλεμο κανεὶς δὲν θεωρεῖται δολοφόνος. Στὴν ἔκτρωση ὁμως ἡμεῖς εἴμαστε οἱ ἁμαρτωλὲς φόνισσες πού «θὰ χάσουμε τὴν ψυχὴ μας», παρόλο πού κανεὶς δὲν εἶναι σίγουρος γιὰ τὸ πότε ἀκριβῶς δημιουργεῖται συνείδηση ἀνθρώπου στὰ ἔμβρυα.

Φαίνεται πὼς τὰ χιλιάδες ἄτεκνα ζευγάρια δὲν δικαιούνται νὰ υἱοθετήσουν, μιά καὶ ἡ σχετικὴ νομοθεσία βάζει προβλήματα σχεδὸν ἀξεπέραστα, ἀκόμα καὶ ἂν ὑπάρχουν ἑκατοντάδες «ἀνεπιθύμητα» παιδιά στὰ ἰδρύματα. Φαίνεται πὼς κανεὶς δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀπελπισία τῆς ἀνύπαντρης ἐγκύου, πού ὑποβάλλεται σὲ παράνομη ἔκτρωση, σὲ συνθήκες ἀθλιότητος, ἐξευτελισμοῦ καὶ κινδύνων γιὰ τὴ ζωὴ της, μέσα στὶς ἡμιπαράνομες κλινικὲς, πού δὲν ἔχουν ἀναισθησιολόγο, ὅπου μᾶς ἀντιμετωπίζουν σάν ἁμαρτωλά πρόβατα κι ὅπου καμιὰν ἐγγύηση δὲν ἔχουμε γιὰ τὸ ἂν θὰ βγοῦμε ἀπὸ κεῖ ὕγιεις.

Ὅλοι οἱ εἰδικοὶ — καὶ εἴμαστε οἱ πλεόν εἰδικές — ξέρουν πολὺ καλά τί δράματα παίζονται πρὶν καὶ μετὰ ἀπὸ μιὰ παράνομη ἔκτρωση. Καὶ ξέρουν πολὺ καλά πὼς, γιὰ κάθε γυναίκα, ἡ ἔκτρωση εἶναι τὸ τελευταῖο βῆμα μετὰ ἀπὸ τὴν ἀντισύλληψη. Ὅμως κανεὶς δὲν μιλά γιὰ τὴν ἐνημέρωση γιὰ τὴ γνώση τοῦ σώματός μας, γιὰ τοὺς ἀσφαλεῖς τρόπους ἀποφυγῆς μιᾶς ἀνεπιθύμητης ἐγκυμοσύνης — καὶ, βέβαια, σιωπὴ ἰχθύος γιὰ τὴν ἀντρικὴ ἀντισύλληψη. Ὅμως εἶναι προφανές πὼς πολλὰ προβλήματα θὰ λυθοῦν μὲ τὴ δημιουργία κέντρων ἐνημέρωσης γιὰ τὸ σῶμα μας, γιὰ τὴν ἀντισύλληψη, γιὰ τὴν ὕγεια μας. Δὲν μιλάμε γιὰ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα κέντρα «οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ», πού καὶ πολὺ λίγα εἶναι καὶ συχνά ἀφερέγγυα, ἀλλὰ καὶ λειτουργοῦν κατὰ κύριο λόγο μὲ ραντεβού πού γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν προλαβαίνουμε νὰ μείνουμε ἐγκυες δυὸ καὶ τρεῖς φορές. Μιλάμε γιὰ κέντρα σὲ κάθε γειτονιά, σὲ κάθε χωριό, σὲ κάθε ἀπομακρυσμένο τόπο. Κέντρα ὅπου θὰ δίνεται ἐμφαση στὴν ἰσοτιμία σεξουαλικότητας, ὅπου θὰ παρέχεται πληροφόρηση γιὰ ὅλα, ὅπου ἡ ἀντισύλληψη δὲν θὰ εἶναι ἀπλῶς θέμα γιὰ ἐνημέρωση, ἀλλὰ θὰ παρέχεται δωρεάν σὲ ὄσους καὶ ὄσες τῆς ζωῆς, ὅπου θὰ ἀναλύονται τὰ ἀφοροῦσα χωρὶς νὰ παρουσιάζονται σάν τιμωρία γιὰ τὴν ἐλεύθερη σεξουαλικὴ ζωὴ, ὅπου τέλος θὰ γίνονται καὶ ἐκτρώσεις, ἀφοῦ θὰ ἔχουν παρασχεθεῖ ὅλοι οἱ δυνατοὶ τρόποι γιὰ νὰ τὶς ἀποφύγουμε.

Ἡ ἐλεύθερη καὶ πλατιά πληροφόρηση γιὰ τὴν ἀντισύλληψη θὰ μειώσει τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐκτρώσεων, πού ἀποτελοῦν τὸ ἔσχατο μέσο γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ μιὰ ἀνεπιθύμητη ἐγκυμοσύνη. Ἐξἄλλου δὲν εἶναι πιά ἀπαραίτητο νὰ τονίσουμε γιὰ ἄλλη μιὰ φορά — ἔχει εἰπωθεῖ πολὺ ἀπὸ ἄλλους — πὼς ἡ νομιμοποίηση τῶν ἐκτρώσεων δὲν θὰ ἀυξήσει τὸν ἀριθμὸ τους, καὶ αὐτὸ ἔχει φανεῖ σὲ ὄσες χώρες γίνονται νόμιμα τέ-

τοιες επεμβάσεις. Ήδη στὸν τόπο μας ὑπολογίζεται πὼς γίνονται 400.000 ἐκτρώσεις τὸ χρόνο. Μὲ τὴν ἐνημέρωση καὶ τὴ δημιουργία κέντρων ὅπως τὰ περιγράψαμε πῶς πάνω, θὰ γίνουν λιγότερες, γιατί καμιά γυναίκα δὲν τίς θεωρεῖ τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἔσχατη λύση. Ὅμως αὐτὸ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι κατανοητὸ ἀπὸ πολλούς, οὔτε ἴσως καὶ ἀπὸ τὸ νομοθέτη πού ὀρίζει στὸ νομοσχέδιο πὼς, γιὰ τίς ἀνήλικες, χρειάζεται ἡ ἄδεια ἐνὸς γονεῶν καὶ πὼς μόνον οἱ ἀσφαλισμένες καλύπτονται οἰκονομικά, μιά καὶ ἔχουν βιβλιᾶριο ὑγείας. Αὐτοὶ οἱ δύο ὅροι θὰ ὀδηγήσουν πάλι χιλιάδες γυναῖκες στὴν ἴδια κατάσταση φρίκης πού ὑπάρχει καὶ σήμερα. Πόσες γυναῖκες δὲν θὰ πληρώσουν χιλιάδες δραχμές, γιὰ μιά τόσο ἀπλή ἐπέμβαση... Πόσες γυναῖκες δὲν θὰ ἀναγκαστοῦν νὰ «παρανομήσουν», διακινδυνεύοντας τὴν ὑγεία τους καὶ βρῆσκοντας λεφτά, Κύριος οἶδε πού, μᾶς καὶ πολὺ λίγες εἶναι οἱ ἀνήλικες πού θὰ ἐμπιστευτοῦν στοὺς γονεῖς τους πὼς εἶναι ἔγκυες... Πόσες γυναῖκες δὲν θὰ προσθέσουν μιά γέννα ἀκόμη στὸ «ἐνεργητικὸ» τους, ἀφοῦ τίποτε δὲν θὰ τίς διασφαλίζει... Πόσες γυναῖκες δὲν θὰ προτιμήσουν μιά «πράνομη» ἐπέμβαση, ἀφοῦ δὲν εἶναι αὐτές πού ἀποφασίζουν γιὰ τὸ σῶμα τους ἀλλὰ ὁ ἀσφαλισμένος σύζυγός τους... Κι ἀκόμα μιά φορά νομιμοποιεῖται ἡ κατάσταση ὅπου κάποιος ἄλλος ὀρίζει, σάν ἀφέντες, τὸ σῶμα μας καὶ τίς λειτουργίες του κι ἐμεῖς δὲν ἔχουμε λόγο οὔτε γιὰ τὴν ἴδια μας τὴ φύση.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς —καὶ γιὰ ἀρκετοὺς ἄλλους— λόγους οἱ γυναικεῖες ὀργανώσεις ἀγωνίζονται γιὰ ἐλευθερίες καὶ δωρεὰν ἐκτρώσεις γιὰ ὅλες τίς γυναῖκες, συνοδευόμενες ἀπὸ πλήρη πολιτικὴ ὑγείας, κέντρα ἀντισύλληψης ὅπου θὰ μετέχουν οἱ γυναικεῖες ὀργανώσεις, προσδιορισμὸ μᾶς κατὼς τῆς ἀμοιβῆς τοῦ γυναικολόγου, πού θὰ δίνεται ἀπὸ τὰ κέντρα ὑγείας ἢ τὸ κράτος, ἀλλαγὴ τῆς νομοθεσίας γιὰ τὴν υἱοθεσία, ἐνημέρωση γιὰ τὴν ἀντισύλληψη ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης.

Εἶναι φανερό πὼς ὅλα αὐτὰ τὰ αἰτήματα βασίζονται σὲ μιά φιλοσοφία ἀναβάθμισης τῆς ζωῆς, σὲ μιά φιλοσοφία σεβασμοῦ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν ἀνθρώπων, σὲ μιά λογικὴ πού ζητᾷ τὴ δημιουργία τῶν ὑλικῶν ὄρων γιὰ τὴν εὐτυχία κάθε ἀτόμου, μιά εὐτυχία πού δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει σὲ καταστάσεις μιζέριας καὶ ἀνασφάλειας.

Τὸ γυναικεῖο κίνημα ἔχει πολλὰ νὰ πεῖ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὄχι μόνον τῶν γυναικῶν ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου γένους συνολικά, καὶ τὰ ἀρθρώνει ὀπωσδήποτε, ἀκόμα κι ἂν αὐτὰ προσκρούουν στὰ συμφέροντα ὀρισμένων κύκλων πού κερδοσκοποῦν στὶς πλάτες τῆς γυναίκας πού ἀναπαράγει τὴ ζωὴ — κι ἔχουμε στὸ μυαλό μας τὴ βιομηχανία τῶν ἐκτρώσεων, τὴ βιομηχανία τῶν καλλυντικῶν καὶ τῆς «δμορφιάς», τὴ βιομηχανία τῆς τέταρτης ἐξουσίας πού συχνότατα δίνει τὸ πρόσωπό μας ἀλλοιωμένο γιὰ νὰ πούλησει καὶ πολλὰ παρόμοια. Ὅμως τὸ δράμα τῆς ἐλευθερίας, πού ἀρχίζει τὰ κατακτᾷ τὸ γυναικεῖο κίνημα, δὲν μπορεῖ νὰ συντριβεῖ ἀπὸ κανένα.

**Στέκι Γυναικῶν Κουκακίου
Αὐτόνομη ὀμάδα
Τμημα Κουκακίου τῆς Κίνησης Δ.Γ.**

Ἡ στρατιωτικὴ ἐξουσία δὲν σηκώνει ἀντιρρήσεις οὔτε «ἀντιρρησίες»

Στὴν Ἑλλάδα οἱ ἀντιρρησίες συνείδησης τείνουν νὰ ταυτιστοῦν μετὸς μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά. Οἱ ὑπόλοιποι, οἱ μὴ «θρησκευτικοί», θὰ καταφύγουν στὸ «τρελόχαρτο», σὲ λύση δηλαδὴ ἀτομικῆ πού κρύβει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ προβλήματος. Κι ἂν ἡ προσπάθειά τους δὲν εὐδοκιμήσει (ἢ δὲν γίνει καν, γιατί χρειάζονται γερὰ νεῦρα) ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἀντιρρησίες — ὁ ὅρος θὰ ἔπρεπε τελικὰ νὰ περιλαμβάνει ὅσους γιὰ ὀποιονδήποτε λόγο δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκπληρώσουν τὴ στρατιωτικὴ θητεία — θὰ ἐμπλουτίσουν τίς ἐτήσιες στατιστικὲς αὐτοκτονιῶν στὸ στράτευμα: ὁ ἐλληνικὸς νόμος, ἀκαμπτos, δὲν δίνει καμιά ἐναλλακτικὴ δυνατότητα στὰ ἄτομα πού δὲν θὰ ἀντέξουν τὸ στρατιωτικὸ.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση 337/67 τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου, τὴν ὁποία ἔχει συνοπογράψει ἡ Ἑλλάδα, τὰ κράτη ὑποχρεοῦνται νὰ θεσμοθετήσουν κάποια ἐναλλακτικὴ ὡς πρὸς τὴ στρατιωτικὴ δυνατότητα ὑπηρεσίας γιὰ τοὺς ἀντιρρησίες. Ἡ συμμόρφωση τῆς Ἑλλάδας πρὸς τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ὑποτίθεται ὅτι ἐγινε μὲ τὸ νόμο 731/77. Ὁ νόμος αὐτός δίνει τὴ δυνατότητα στοὺς θρησκευτικούς ἀντιρρησίες νὰ μὴ φέρουν ὄπλα, ὑποχρεοῦνται ὅμως νὰ ὑπηρετήσουν σὲ βοηθητικὲς στρατιωτικὲς ὑπηρεσίες καὶ μάλιστα γιὰ διπλὸ χρονικὸ διάστημα (τεσεράμισι χρόνια).

Ὅπως εἶναι φυσικό, ἡ «λύση» αὐτὴ δὲν ἐξυπηρετεῖ οὔτε τοὺς μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά (πού εἶναι οἱ μόνον γνωστοὶ ἀντιρρησίες συνείδησης σήμερα) οὔτε βέβαια τοὺς ὑπόλοιπους, τῶν ὁποίων τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι τὸ ὄπλο, ἀλλὰ ὁ στρατός καὶ ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ. Οἱ μὲν μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά ἀρνοῦνται καὶ τὴ βοηθητικὴ θητεία — ἀφοῦ αὐτὴ παραμένει στρατιωτικὴ — μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καταδικάζονται ἀπὸ στρατοδικεῖο σὲ τεσεράμισι χρόνια φυλακῆς (τὰ ὁποία ὑπηρετοῦν στὶς φυλακὲς τῆς Κασσάνδρας, ὅπου κάθε μέρα μετράει γιὰ δύο) καὶ σὲ πενταετὴ στέρηση τῶν πολιτικῶν τους δικαιωμάτων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ μποροῦν μετὰ νὰ διοριστοῦν. Γιὰ τοὺς «τρελοὺς» πάλι θεσπίστηκε πρόσφατα ἡ διάταξη πού τοὺς ἀπαγορεύει νὰ ἀποκτήσουν διπλωμα ὀδηγοῦ, ὥστε μετὰ τὴ δημόσια νὰ ὑπονομευθεῖ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ἐπαγγελματικὴ τους σταδιοδρομία. Ὅσο γιὰ κείνους πού δὲν ἐμπίπτουν σὲ καμιά ἀπὸ τίς δύο παραπάνω κατηγορίες, δὲν χρειάζεται καμιά διάταξη: αὐτῶν ἡ σταδιοδρομία τελειώνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέσα στὸ στρατό.

Στὰ διὰβήματα τῆς Διεθνούς Ἀμνηστίας (σήμερα βρίσκονται διακόσιοι περὶ τοῦ μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά στὶς φυλα-

κὲς τῆς Κασσάνδρας) τὸ ἐπίσημο κράτος ἀπαντᾷ ἐπικαλούμενο τὸ Σύνταγμα πού στὸ πλαίσιο τῆς ἰσότητος προβλέπει τὴν ὑποχρέωση ὅσων πολιτῶν εἶναι ἱκανοὶ νὰ συμβάλουν στὴν ἄμυνα τῆς χώρας. Ἀνεπίσημα πάλι, λέγεται ὅτι τὸ πραγματικὸ πρόβλημα εἶναι ἡ ἐξασθένηση τοῦ ἀξιόμαχου τοῦ στρατεύματος, ἂν ἀρχίσουμε νὰ «βάζουμε νερό στὸ κρασί μας». Ἀλλὰ τὸ Σύνταγμα σηκώνει ὀπωσδήποτε καὶ πολὺ πῶς ἐξαστικές ἐρμηνείες ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὄρο ἱκανός καὶ στὸ κάτω κάτω δὲν ἔχουν περάσει παρά λίγοι μῆνες ἀπὸ τότε πού ἐγινε ἡ «δημοκρατικὴ ἀναθεώρησή» του, ὅπου, ἂν ὑπῆρχε ἡ σχετικὴ βούληση, θὰ μπορούσε ἀνάμεσα στὰ ἄλλα νὰ ρυθμιστεῖ κι αὐτὸ τὸ ζήτημα (τώρα πιά οὔτε λόγος νὰ γίνεται, γιὰ μιά τουλάχιστον πενταετία). Ὅσον ἀφορᾷ τὰ περὶ ἀξιόμαχου, εἶναι δύσκολο νὰ πιστέψουμε ὅτι ὑπάρχουν στρατιωτικοὶ ἢ πολιτικοὶ πού ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ἀντιρρησίες συνείδησης εἶναι ἀπαράιτητοι γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς μαχητικῆς ἱκανότητος τοῦ στρατοῦ.

Ἄλλου λοιπόν βρίσκεται τὸ πρόβλημα κι αὐτὸ τὸ δείχνει εὐγλωττα καὶ ἡ πρόσφατη ρύθμιση γιὰ τὸ διπλωμα ὀδηγησίας. Τὸ πρόβλημα βρίσκεται στὸ στρατό ὡς μηχανισμό καὶ στὴν ἀπαίτησή του (πού εἶναι καὶ ἀπαίτηση τοῦ κράτους) κανεὶς Ἑλληνας πολίτης νὰ μὴ εἶναι σὲ θέση νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ. Δὲν τούς ἐνδιαφέρουν τὰ ὄπλα, καὶ γενικά τὸ ἀξιόμαχο, μὲ τὸ νόμο 731/77 τὸ ξεπέρασαν αὐτὸ τὸ ζήτημα, τοὺς ἐνδιαφέρει ὅμως ὁ κάθε στρατεύσιμος νὰ ὑπάγεται στὸ στρατό καὶ τοὺς μηχανισμούς του (ἐξοῦ καὶ οἱ ἀντιρρησίες κρίνονται ἀπὸ στρατοδικεῖα κι ὄχι ἀπὸ πολιτικὰ δικαστήρια).

Αὐτὴ τὴν ὀλοκληρωτικὴ, τὴν ἄνευ ὄρων, ἐξουσία τοῦ στρατιωτικοῦ μηχανισμοῦ πάνω στὸ σύνολο τῶν πολιτῶν τῆς χώρας, γιὰ μιά περίοδο τῆς ζωῆς τους, ἐξουσία πού ὑποτίθεται πὼς ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ κράτος ἀλλὰ στὴν πραγματικὴ ἐλέγχει (ταυτόχρονα) τὸ κράτος, αὐτὴ τὴν κατὰκτηση-προϊόν ἄλλων ἐποχῶν ὁ στρατός ἀγωνίζεται νὰ μὴ τὴ χάσει. Καὶ μέχρι σήμερα τουλάχιστον τὸ ἔχει καταφέρει: τὸ κράτος στὴν πράξη ἀναγνωρίζει στὸ στρατό μίαν αὐτόνομη-παράλληλη ἐξουσία, στὴν ὁποία τὸ ἴδιο δὲν ἐπεμβαίνει.

Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ ζήτημα χωρισμοῦ στρατοῦ καὶ κράτους καὶ ἐπομένως γιὰ ζήτημα ἐκδημοκρατισμοῦ καταρχὴν τοῦ κράτους. Μόνον τότε μπορούμε νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ ἐκδημοκρατισμὸ στὸ στρατό.

Δ.Π.

Στιγμιαία

Περί «ἀρχῶν» ἐξωτερικῆς

πολιτικῆς... Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς κυβέρνησης ὅταν δὲν προκαλεῖ χαμόγελα συγκατάβασης, φέρνει ρίγη ἀνατριχίλας γιὰ τὴν προχειρότητα καὶ τὸ «ἐπικινδύνως ἐλίσσεσθαι καὶ ζῆν» πού ἀμφότερα στολίζουν τὸ θυρεὸ τῆς. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ πού προτείνει ἡ ἀξιοματικὴ ἀντιπολίτευση προκαλεῖ παρόμοια χαμόγελα καὶ ρίγη γιὰ τὸ πείσμα πού ἐπιδεικνύει στὴν προσήλωσή της σὲ μιὰ διπλωματία ἰσχύος πού θά 'λεγε κανεὶς πὼς μόνο ἡ μεγαλοϊδεατιστικὴ Ἑλλάδα τῶν δύο ἡπείρων καὶ τῶν πέντε θαλασσῶν θά μπορούσε νὰ ἐφαρμόσει. Ἡ πρώτη ἐπιχειρεῖ νὰ βαρέσει τοὺς μεγάλους, τρώει τὰ μούτρα της καὶ ἀναδιπλώνεται σὲ θέσεις χειρότερες ἀπὸ πρὶν ἀλλὰ μὲ τὸ ἄλλοθι τῆς ἤδη ἐπιδειχθείσης «πολιτικῆς βούλησης». Ἡ δευτέρα, σαφῶς ἐξυπνότερη, ἀναζητᾷ τὸν μικρὸ τῆς γειτονιάς ὥστε νὰ τὸν βαρέσει καὶ νὰ ἀποκαταστήσει μὲ τὴν πράξη της αὐτὴ ἕνα γόητρο πού αἰμορραγεῖ πρὸς ὅλες τὶς ὑπόλοιπες κατευθύνσεις. Ὡς προσφορότερος «μικρός» τῆς περιοχῆς ἐπιλέχθηκε ἡ Ἀλβανία.

Ἐπιμένει λοιπὸν ὁ κ. Μητσοτάκης ὅτι ὁ βασικὸς διπλωματικὸς κανόνας πού πρέπει νὰ διέπει τὶς σχέσεις μας μὲ τὴ χώρα αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι ὁ πόλεμος. Δηλαδή νὰ εἴμαστε κατ' ἀρχὴν ἐχθροί, σὲ ἐμπόλεμη κατάσταση μὲ τὴν Ἀλβανία καὶ μετὰ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα. Αὐτοὶ πού ὁ κ. Μητσοτάκης θεωρεῖ προγόνους μας, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, εἶχαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ κιόλας τῶν τυράννων, τὸν 7ο καὶ 6ο αἰῶνα, ἀνακαλύψει αὐτὸ πού ὀνομάζουμε διεθνῶς δίκαιο. Εἶχαν δηλαδή ἀποφασίσει ὅτι ἡ φυσικὴ σχέση μεταξύ τῶν κρατῶν δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ πόλεμος ἀλλὰ κάτι ἄλλο, ἕνα σύνολο κανόνων. Ὁ

ἀρχηγὸς τῆς Νέας Δημοκρατίας κάνει ἕνα ἀπίθανο ἄλλα 2.600 ἐτῶν πρὸς τὰ πίσω καὶ ὑποστηρίζει σοβαρότατα ὅτι ἡ Ἑλλάδα πρέπει νὰ ἔχει δύο μορφῶν καὶ ἀντιλήψεων ἐξωτερικῆς σχέσεως. Ὡς πρὸς τοὺς δυνατοὺς πρέπει νὰ ἐπικαλεῖται τὸ διεθνῆ δίκαιο. Ὡς πρὸς τοὺς ἀδύνατους δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει δίκαιο ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ πολέμου. Ἡ σάπια περὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἀντίληψη τοῦ κ. Μητσοτάκη ξεχνᾷ κάτι τὸ πολὺ βασικό. Ὅτι μετὰ τὴν Ἀλβανία ὁ ἄλλος «μικρός» τῆς γειτονιάς εἶναι ἡ Κύπρος καὶ γιὰ τὴν ἴδια ἡ Ἑλλάδα...

Τῆς μνήμης τὰ καμῶματα.

Τὸ θράσος τῶν νεοελλήνων, ὡς ἀτόμων ἢ καὶ ἐκφραζομένων μέσω τῶν θεσμῶν, πάντα τὸ θαυμάζουμε καὶ τὸ καμαρώνουμε. Ἔχει κάτι τὸ θεληματικὸ, κάποια ἀμετροέπεια, περιφρονεῖ τέλος πάντων τὴν περιρρέουσα νεοελληνικὴ πραγματικότητα, δηλώνει σαφῶς κάποιο νέο ξεκίνημα, μιὰν ἀνεξαρτησία ἀπὸ τὸ τυραννικὸ παρελθόν, πού τὸ κουκουλώνει ἀνέμελα, ὅπως ἡ γάτα τὰ περιττώματά της. Ἔχει δηλαδή συχνά, ὅπως λέγαμε παλιότερα, τὴν τσικλεβεντιά του. Καὶ νὰ σου τώρα ὁ κύριος Χ. Φλωράκης πού μᾶς καλεῖ σὲ μέτωπο τῆς Ἀριστερᾶς! Καὶ μᾶς ἐξορκίζει νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸ «ἀντιδεξιὸ σύνδρομο». Τί εἶναι τοῦτο πάλι; Τὸ βασανίσαμε πολὺ τὸ πράγμα καὶ καταλήξαμε: μᾶλλον ἐννοεῖ τὴν ἀκαταμάχητη καὶ ἀνεξέλεγκτη ἐκείνη ὀρμὴ πού ἐριξε τὸ ΚΚΕ στὸ «μορατόριουμ» μὲ τὸ ΠΑΣΟΚ ἐπὶ τῶν συνδικαλιστικῶν καὶ ἄλλων ζητημάτων, πού ὤθησε τοὺς βουλευτὲς του νὰ ψηφίσουν μὲ «ὁμοιόμορφα»

πλὴν ἐτερόχρωμα ψηφοδέλτια τὸν κ. Σαρτζετάκη, πού τοὺς ἐπέβαλε νὰ ψηφίσουν μιὰν ἄθλια καὶ ἀσήμαντη ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος χωρὶς νὰ ζητήσουν καμιά συμπλήρωση ἢ βελτίωση (ἀπὸ τὴν ἀπλή ἀναλογικὴ ὡς τὴ διεύρυνση τῶν ἐλευθεριῶν, τὸ χωρισμὸ Ἑκκλησίας καὶ Κράτους ἢ ὅ,τι ἄλλο τέλος πάντων), τὴν ἀκατάσχετη μανία τῶν ἰδίων καὶ τῶν ἐντύπων τους ἐναντίον ὁποιοῦ τέτοια τότε (δηλαδή ἐγκαίρως) ἔλεγε, τὴν τάση τους νὰ τὸν κατατάσσουν στὴν «οὐρά τῆς δεξιᾶς» καὶ ἄλλα ἀνάλογα συμπτώματα. Πράγματι αὐτὸ τὸ σύνδρομο πρέπει νὰ καταγγελεῖ. Χαρίλαε βάρα τὸν Φλωράκη!

Κούνια πού μᾶς

κούνναγε. Τὴν ἐνδέκατη κυβέρνησή του σχημάτισε δι' ἀνασηματισμοῦ ἀναδομῶντας τὴν προηγούμενη ἀναδιάταξη τῆς ὑπουργικῆς ὁμάδας ὁ κ. Α. Παπανδρέου. Δηλαδή ἀπὸ τὸ 1981 μιὰ κυβέρνηση κάθε ἕξι μῆνες κατὰ μέσο ὄρο. Εὐτυχῶς πού δὲν ἐφαρμόστηκε ἡ ἀπλή ἀναλογικὴ καὶ πού καταργήθηκε ὁ σταυρὸς ὥστε νὰ ἐξασφαλιστοῦν σταθερὲς κυβερνήσεις στὴ χώρα. Γιατὶ βέβαια οἱ ἀποχωρήσαντες ὑπουργοὶ δὲν στάλθηκαν σπίτια τους ὡς ἀποτυχημένοι ἐνῶ ἡ νέα κυβέρνηση εἶναι ἕνα «νέο ξεκίνημα». Προφανῶς ὁμοῦς τὸ παλαιὸ (ξεκίνημα, πάντοτε) ἐξάντλησε τὴ φόρα πού εἶχε πάρει. Καὶ τὸ κίνημα μένει πάντοτε σταθερὸ καὶ ἀταλάντευτο στὶς ἐπιλογῆς καὶ προτεραιότητες του. Λίγο ταρακούνημα ἔλειπε. Ἀπλῶς.

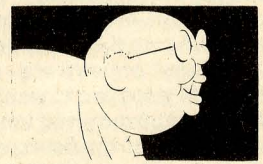

Γράμματα,

σπουδάγματα... Μὰ τόσο ἀγράμματοι εἶναι ὥστε μόλις φανεῖ κάποιος πού μπορεῖ νὰ βάλει μερικὲς φράσεις σὲ μιὰ σειρά νὰ τὸν κατατάσσουν στὸ «ἐπίπεδο» τοῦ πανεπιστημιακοῦ; Ἄσε πού ἀγνοοῦν ἢ δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν ὅτι κάμποσοι «πανεπιστημιακοὶ» οὔτε αὐτὸ δὲν μποροῦν νὰ καταφέρουν...

Εὐκαιρίες...

«Καὶ στοὺς «αἰώνιους φοιτητὲς (σύνταξη: ἐξωτερικοῦ) οἱ ἐρευνες γιὰ τὴ 17 Ν» (Ἀύριανὴ 14/4/86). Τώρα πού βρήκαμε παπὰ ἄντε νὰ θάψουμε πεντέξι...

Σῶσον κύριε τὸν λαόν σου...

«Μαμά λυπήσου τὸ ἀγέννητο παιδί σου», φώναζαν ρυθμικά οἱ ἀνέραστες θεοῦδες μαζί μὲ τοὺς ἀνησυχούντες γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους παπάδες καὶ τοὺς μουστακοφόρους νταγλαράδες πού εἶχαν προστρέξει γιὰ νὰ διαφυλάξουν τὴν ἀρετὴ τῶν κορῶν καὶ ἀδελφῶν, ὅλων μας. Καὶ γιὰ νὰ γίνει ἀπολύτως κατανοητὸ τί ἐννοοῦσαν, φωτογράφισαν καὶ μιὰ εδαγὴ μητέρα νὰ κραδαίνει ἕνα χασαπομάχαιρο πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ της, πού ἐκλαιγε γοερά, τρομοκρατημένο μέσα στὸ καροτσάκι του. Καμιά παρεξήγηση: τὴ λύπηση ἐπικαλοῦνταν γιὰ τ' ἀγέννητα, ὄχι γιὰ τὰ γεννημένα. Τὰ τελευταῖα πρέπει, ἐξάλλου, ἀπὸ μικρὰ νὰ μπαίνουν στὸ νόημα τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας. Ζήτω ὁ Θεός, ρέ!

Κινήματα πέραν τῶν τάξεων;

Ισως όχι ή πιό θεμελιωμένη αλλά μιά από τίς πιό ενδιαφέρουσες κριτικές του μαρξισμού είναι εκείνη πού ερχεται από τή σκοπιά τῶν «νέων κοινωνικῶν κινήματων». Είναι από τίς πιό ενδιαφέρουσες γιατί στήν ἀριστερή της έκδοση δέν ισχυρίζεται ὅτι θέλει ν' ἀνατρέψει αλλά νά συμπληρώσει τό μαρξισμό, γιατί δέν είναι ἀπολογητική, γιατί ἐκφράζει σέ μεγάλο βαθμό ὑπαρκτά κινήματα κοινωνικῆς κριτικῆς πού συγκρούονται μέ τό ἀστικό κράτος καί γιατί ἀναφέρεται σέ ζητήματα στά ὁποῖα οἱ μαρξιστές ἔχουν πράγματι καθυστερήσει σοβαρά νά προτείνουν θεωρίες καί ἔχουν καταλάβει κυρίως ἀμυντικές θέσεις.

Ἐντούτοις ή κριτική αὐτή στό μαρξισμό στόν πυρήνα της δέν διαφέρει ἀπό τίς ἄλλες. Κατ' αὐτήν ή θεωρία γιά τίς τάξεις, τούς ταξικούς ἀγῶνες, τήν προνομιακή ἰδιαιτερότητα τῆς τάξης τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν στή διαδικασία τῆς κοινωνικῆς ἀνατροπῆς καί γιά τήν ἀνάγκη νά συγκροτηθεῖ ἰδιαίτερο ταξικό-ἀνατρεπτικό κόμμα —τό κομμουνιστικό— είναι ἀνεπαρκῆς γιατί δέν λαμβάνει ὑπόψη ἄλλες ἐξίσου σημαντικές ἀντιθέσεις, οἱ ὁποῖες δέν χωρᾶνε στή μαρξιστική θεωρία γιά τή συγκρότηση τῆς κοινωνίας, ή θεωροῦνται ἀπό αὐτήν δευτερεύουσες.

Στήν καλύτερη περίπτωση —ἐξίσου ὅμως ἐκθεμελιωτική γιά τό μαρξισμό— προτείνει τή «συνάντηση» τοῦ μαρξισμού μέ τά «νέα κοινωνικά κινήματα» καί τή συγκρότηση ἑνός κόμματος πού θά ὀργανώνει τήν ἐνότητα αὐτῶν τῶν κινήματων. Μέ λίγα λόγια: τό οἰκολογικό κίνημα ἀποκαλύπτει ἐμπράκτως τήν κρίση τοῦ μαρξισμού. Ἡ κριτική αὐτή είναι καταλυτική γιατί ἀφορᾶ τό κέντρο τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας. Ἡ θεωρία τῆς ἀξίας ὡς θεωρία τῆς ἐκμετάλλευσης καί ἐντέλει θεωρία γιά τή συγκρότηση τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ἀποτελεῖ τόν κύριο στόχο τῶν ἐπικριτῶν τοῦ μαρξισμού γιατί σ' αὐτήν στηρίζεται ὅλο τό οἰκοδόμημα τῆς ἀσυμβίβαστης ἀντιπαλότητας τῶν τάξεων καί ή ἰδιαιτερότητα τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος.

Δέν θά ὑπῆρχε κανένα ζήτημα νά ταράξει τήν ἄρμονία μεταξύ τῶν σύγχρονων πολιτικῶν ρευμάτων ἂν οἱ μαρξιστές θεωροῦσαν τήν ἐκμετάλλευση τῆς ἐργασίας μιά καταπίεση σάν ὅλες τίς ἄλλες πού ὑφίσταται τό ἀνθρώπινο εἶδος, ἂν ἔπαιναν νά ισχυρίζονται —ἔστω καί ἀδέξια πολλές φορές— ὅτι ἐκεῖ βρίσκεται τό κλειδί γιά τήν κατανόηση τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καί τό σημεῖο ὅπου πρέπει νά στηριχθεῖ ὁ μοχλός γιά τήν ἀνατροπή τῆς πραγματικότητας, ὅτι ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου χωρίς ἀπελευθέρωση τῆς ἐργασίας δέν γίνεται.

Τίποτε δέν θά ἐμπόδιζε τήν ἀναγνώριση τῆς ἰσοτιμίας τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, ἂν συνέχιζαν μὲν νά δηλώνουν ὅτι ἐπιδιώκουν μιά κοινωνία ριζικά διαφορετική, δέν ἐπέμεναν ὅμως ὅτι προϋπόθεση καί πυρήνας τῆς διαφορετικότητας θά είναι ή κατάργηση τῆς ἰδιοκτησίας στά μέσα παραγωγῆς. Δέν θά ὑπῆρχαν σοβαρά προβλήματα συνεννόησης οὔτε ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια γιά τή συγκρότηση μῆς κοινότητας τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν —ὅπως ἄλλων ἐπιστημῶν— ἂν οἱ μαρξιστές δέν ἐπέμεναν σέ ὁποια συζήτηση γιά τίς διανθρώπινες σχέσεις, γιά τίς σχέσεις μεταξύ ἀτόμων καί μεταξύ ἀτόμων καί κοινωνίας νά στρέφουν τήν προσοχή στά ἔγκατα τοῦ κοινωνικοῦ γίνεσθαι, στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι παράγουν τά πρὸς τό ζῆν ἐπισημαίνοντας κιάλας ὅτι ἄλλη συνολική καί αὐτάρκη θεωρία δέν παρουσίασε ή ἀνθρώπινη σκέψη καί ὅτι ή παραίτηση ἀπό τό μαρξικό ἐργασιοκεντρισμό ὀδηγεῖ εἴτε στόν ἀγνωστικισμό εἴτε στήν ἀγκαλιά τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ καταγραφή τῶν ἐπιπτώσεων τῆς παραγωγῆς στό φυσικό περιβάλλον δέν είναι ἀνάγκη νά ἐπαναληφθεῖ ἐδῶ. Ἡ βιβλιογραφία είναι τεράστια ἂν καί, ὅπως λέγεται, ὄχι ἐξαντλητική. Πρόκειται πράγματι γιά ἕνα τεράστιο σημασίας κατόρθωμα τοῦ οἰκολογικοῦ κινήματος, πού ξεκινώντας ὡς κίνημα κατά τῆς χρήσης τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας —πολεμικῆς καί «εἰρηνικῆς»— ἐπεκτάθηκε σέ ὅλες τίς μορφές τοῦ μεταβολισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου μέ τή φύση, ἔδωσε ὄψη στήν ἐπισημονική ἔρευνα, ὥστε σήμερα νά ξεροῦμε πῶς ή ἀνευ περιορισμῶν καί ἐλέγχου ἀξέση τῆς παραγωγῆς περιέχει κινδύνους γιά τήν ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους. Δέν είναι δυνατόν πιά νά ἐπιμένει κανείς σέ ἐπίπεδες ἀναθεωρήσεις τοῦ μαρξισμού πού μιλοῦν γιά κάποια οὐδετερότητα τῆς τεχνολογίας, πού θεωροῦν ὅτι οἱ σχέσεις παραγωγῆς καθορίζουν ἂν οἱ τεχνικές τῆς παραγωγῆς είναι κατὰρα ή εὐλογία. Ἡ ἐπιμονή στήν οὐδετερότητα τῆς τεχνολογίας ἀπέναντι στό περιβάλλον ἀλλά καί ἀπέναντι στίς κοινωνικές σχέσεις είναι κατάληψη ἀμυντικῶν θέσεων σέ ἕνα πεδίο στό ὁποῖο οἱ μαρξιστές θά εἶχαν κάθε λόγο νά περνᾶνε στήν ἐπίθεση. Θά πρέπει ὅμως νά ξεκαθαρίσουμε γιά τί πράγμα μιλάμε δέν πρόκειται γιά τήν καταστροφή τῶν δασῶν τῆς Ἀττικῆς πρὸς ναυπήγηση τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου —ἂν πράγματι ἔγινε ἔτσι— ἀλλά γιά τή σύγχρονη καπιταλιστική μορφή τῆς ληστρικής σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μέ τό φυσικό του περιβάλλον, γιά τή διαμεσολάβηση τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μέ τή φύση ἀπό τό καπιταλιστικό κέρδος.

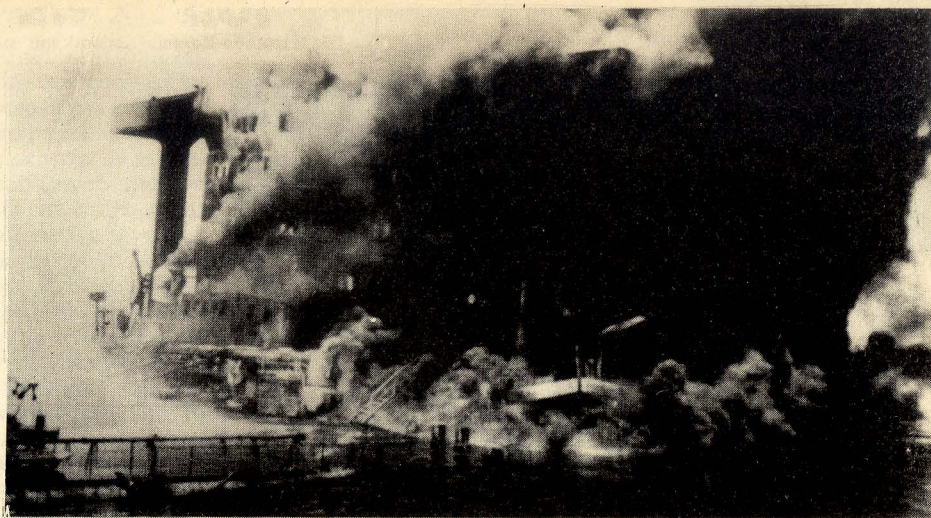
Ἡ ταύτιση τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, τῶν παραγωγικῶν ἰκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους, μέ τόν καπιταλιστικό τρόπο τῆς ἀνάπτυξης τους, ή μεγιστοποίηση δηλαδή ἐκείνων τῶν τομέων τῆς παραγωγῆς πού ἀποφέρουν κέρδος καί ή χρήση ἐκείνων τῶν μεθόδων παραγωγῆς πού μεγιστοποιοῦν τό κέρδος είναι ή ἰδιαίτερη καπιταλιστική ἰδεολογία τῆς ἀνάπτυξης, ὅπου ή ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς ἐμφανίζεται ὡς αὐτοσκοπός καί ή καπιταλιστική μέθοδος γιά τήν ἐπίτευξή της —τό κέρδος, πού είναι ὁ πραγματικός αὐτοσκοπός— ὡς ὀρθός λόγος. Μέ τήν ἔννοια αὐτή είναι ὀρθολογική ή ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς πού ἐπιτρέπει τήν ἀπρόσκοπτη ἀξέση τῆς παραγωγῆς, πού ἐξασφαλίζει δηλαδή τήν ἐπίτευξη κέρδους. Είναι ή ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς πού ἀπαιτεῖ τήν ἐξάντληση τῆς ἐργασιακῆς ἰκανότητας τοῦ μισθωτοῦ, τή ληστρική σχέση μέ τό φυσικό περιβάλλον, τήν ἀκαμπτα ἱεραρχική σχέση προϊσταμένου ὑφιστάμενου, τή μεταχείριση τῶν ἀνθρώπων πού βγαίνουν ἀπό τή διαδικασία τῆς παραγωγῆς σάν ἀπορρίματα τῆς παραγωγῆς στή μορφή τῆς περιθωριοποίησής τους καί παρά τήν ἰδιαιτερότητα τοῦ ζητήματος θά πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ή χρήση τῆς ἱστορικά διαμορφωμένης ἀνισότιμης σχέσης τῶν φύλων ὑπό τήν ἰδιαίτερη καπιταλιστική μορφή τοῦ ρόλου τῆς γυναίκας στήν παραγωγή. Αὐτός είναι ὁ ὑπαρκτός ὀρθολογισμός, ή ὑπαρκτή καί ἰσχύουσα διαδικασία γιά τήν ἰκανοποίηση τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ή προϋπόθεση γιά τήν ὑπαρξη καί τήν ἀναπαραγωγή τῶν μισθωτῶν ἐργαζομένων. Ἐπειδή είναι ἔτσι τά πράγματα, ή ἀποψη γιά «ἐνσωμάτωση τῆς ἐργατικῆς τάξης στό σύστημα» ὅπως ἐξηγεῖται συχνά ή συμπόρευση σέ ἀνεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες τοῦ ἐργατικοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος μέ τούς καπιταλιστές σέ ζητήματα πού ἀφοροῦν τήν ἀξέση τῆς παραγωγῆς —π.χ. στά πυρηνικά— ή ή ἀποδοχή τῶν ἀστικῶν κανόνων στίς κοινωνικές σχέσεις διακρίνεται ἀπό ἔλλειψη αἰσθησης τοῦ πραγματικοῦ. Ἐντούτοις ὑπό τίς συνθήκες τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς ἀναπτύσσονται οἱ ἀντικειμενικές προϋποθέσεις νά βιωθοῦν εὐσυνείδητα αὐτές οἱ μορφές καταπίεσης, ὡς προσωπικές ἐπειδή ὁ καπιταλισμός παράγει συνεχῶς ἀτομικότητα, ἀποσυνθέτοντας κάθε μορφή συλλογικῆς μονάδας, ἐκτός ἀπό τίς ἰδιαίτερα καπιταλιστικές, ή ὁποια ὅμως ἐπίσης συνεχῶς ἐξυπατάται. Αὐτές οἱ ἀντικειμενικές συνθήκες ἐκτρέφουν τά μοντέρνα κινήματα κοινωνικῆς κριτικῆς καί κριτικῆς τοῦ πολιτισμοῦ μέ τήν ἰσχυρή παρουσία μισθωτῶν διανοομένων, οἱ ὁποῖοι μποροῦν εὐκολότερα νά συλλάβουν προσωπικά βιώματα σέ ἔννοιες.

Ἀντί νά συγκεντρώσει τό ἐνδιαφέρον τῆς ἡ κριτική αὐτή στό πραγματικά καρποφόρο ζήτημα τῆς διαμεσολάβησης τῶν διαφόρων ἐπιπέδων τῆς κοινωνικῆς διαδικασίας — καρποφόρο καί θεωρητικά καί πρακτικά πολιτικά στό πνεῦμα τῆς 11ης «Θέσης γιά τόν Φόουερπαχ» —, ἀποτραβιέται στήν ἀνούσια παράθεση ἀντιθέσεων καί στήν ἐπίσης ἀνούσια ἀναζήτηση κινήματων, τά ὁποῖα ὅμως πλήρως ἀδιαφοροῦντα γιά τίς ἀναζητήσεις ἄλλου ἀναπτύσσονται καί ἄλλοῦ ὄχι, ἐκρήγνυνται σέ περιόδους νηνεμίας καί ἐσρήγνυνται στό ζενίθ τῆς μαζικότητάς τους, ἄλλοῦ «ἀπλώνουν τό χέρι στά ἄστρα» προπαγανδίζοντας μελλοντικές μορφές κοινωνικῆς ὀργάνωσης τῆς κοινωνίας καί ἄλλοῦ ἐπιστρέφουν στή μηχανοκλασία ἀπογοητεύοντας τοῦς ἀναζητητές.

Εἶναι ὅμως δύο τελείως διαφορετικά πράγματα ἡ κριτική πρὸς τοῦς Γερμανοῦς σοσιαλδημοκράτες γιά τίς ἀπόψεις καί τήν πολιτική τους στό ζήτημα τῆς οἰκονομικῆς μεγέθυνσης ἀπό τή μιὰ καί ἡ ἀποψη γιά «ἐνσωμάτωση τῆς ἐργατικῆς τάξης», πού τοῦς ἀκολουθεῖ, ἀπό τήν ἄλλη, ἡ ὁποία συνεπάγεται τήν ἀναζήτηση νέων ἀνατρεπτικῶν φορέων ἀρνούμενη τόν ταξικό χαρακτήρα τῶν κινήματων κοινωνικῆς κριτικῆς καί συγχέοντας τόν διαταξικό τους χαρακτήρα μέ ἔλλειψη ταξικοῦ ἀντιπάλου.

Τά κινήματα κοινωνικῆς κριτικῆς ἔχουν παράδοση στήν ἱστορία τῆς ἀστικῆς κοινωνίας μέ τή μορφή τῆς κριτικῆς τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Συχνά τό φαινόμενο τοῦ κόμματος τῶν «Πράσινων» στή Δυτική Γερμανία ἐρμηνεύεται μόνο μέ τή συντριπτική ἦττα τῆς κομμουνιστικῆς ἀριστερᾶς — ἡ δυτικογερμανική ἐκδοχή τῆς «ὑπέρβασης τοῦ ἱστορικοῦ σχίσματος» — χωρίς νά λαμβάνεται ὑπόψη ὅτι ἀπό τά τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα ὁ γερμανικός καπιταλισμός πού εἰσερχεται σέ ὄλους τοῦς ἄρμους τῆς κοινωνίας καταστρέφοντας κοινωνικές συνοχές παράγει ἐκτός ἀπό τό ἐργατικό κίνημα καί ἰδιαίτερα μικροαστικά κινήματα διαμαρτυρίας πού βρίσκουν στήν ἐπαφή μέ τή φύση τῆς διέξοδο ἀπό τήν ἀσφυκτική πίεση τοῦ καπιταλιστικοῦ μοντερνισμοῦ στόν τρόπο ζωῆς, στήν κοινωνική θέση, στό σύστημα ἀξιών. Ἀπό τό ἐργατικό κίνημα καταγγέλληκε τότε ἐπανευλιμμένα αὐτή ἡ φυγή ὡς ἀντιδραστική, ἐνμέρει δικαίως λόγω τῶν ἰδεολογικῶν τῆς συγγενειῶν μέ τόν ἀνορθολογισμό, μέ ρατσιστικές καί οἰονεὶ θρησκευτικές δοξασίες, πού ἐπέτρεψαν ἀργότερα στό ναζισμό νά ἐνσωματώσει ἕνα μεγάλο μέρος αὐτῶν τῶν, κυρίως νεολαιίστικων, κινήματων.

Ἐντούτοις δέν εἶναι τυχαία ἡ μεγάλη ἀπήχηση πού εἶχαν στήν ἐργατική νεολαία τοῦ μεσοπολέμου οἱ φυσιολατρικοί ὄμιλοι πού ὀργανώθηκαν καί ἀπό τό κομμουνιστικό καί ἀπό τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Ἐπίσης δέν εἶναι τυχαίο ὅτι μεταπολεμικά στήν περίοδο τῆς ἀπαγόρευσης τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος στή Δυτική Γερμανία οἱ φυσιολατρικοί ὄμιλοι ἦταν φορεῖς τοῦ κινήματος εἰρήνης καί ἡμαθῆς λειτουργίας τῆς δημοκρατίας. Εἶναι ἐνδείξεις γιά τό πόσο λανθασμένο θά ἦταν νά θεωρηθοῦν κινήματα πού ἀφοροῦν τή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό φυσικό περιβάλλον ἀπλῶς μικροαστικά, ἡ σχέση τῶν μισθωτῶν ἐργαζομένων μέ τή φύση ὡς διαμεσολαβούμενη ἀποκλειστι-

κά ἀπό τήν καπιταλιστική παραγωγή. Κυρίως ὅμως αὐτά τά σέ μεγάλο βαθμό ἀποκλειστικά γερμανικά φαινόμενα εἶναι ἐνδείξεις γιά τήν πολλαπλότητα τῶν μορφῶν τῆς ταξικῆς πάλης καί τῆ διαφορετικότητά τους ἀπό χώρα σέ χώρα καί ἀπό περίοδο σέ περίοδο. Τό κόμμα τῶν «Πράσινων» στή Δυτική Γερμανία πού τόσο φαίνεται νά τό θαυμάζει ὁ Λεωνίδας Λουλούδης (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τ. 65) εἶναι μιὰ εἰδικά γερμανική μορφή ὀργάνωσης τῆς ταξικῆς πάλης, ἀμφίροπη στίς κοινωνικές τῆς ἀναφορές καί στήν ἰδεολογία τῆς, γέννημα μαζικῶν κινήματων γιά τό περιβάλλον, τήν εἰρήνη, φεμινιστικῶν κινήματων, ἀλλά καί ἀντιπολιτευτικῶν ρευμάτων στό πλαίσιο τοῦ κυριαρχοῦμένου ἀπό τή σοσιαλδημοκρατία ἐργατικοῦ κινήματος. Καί εἶναι ἀνόητα δογματικό νά ἐπιδιώκεται ἡ μετεμφύτευση τῆς, ὅσο ἐλπιδοφόρα καί ἂν εἶναι — καί εἶναι — ἡ δράση τοῦ κόμματος αὐτοῦ τόσο γιά τήν προοπτική τῆς συγκρότησης τῆς ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς στή Δυτική Γερμανία ὅσο καί γιά τή διεύρυνση τῶν μετώπων πάλης τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί τῆ μορφή ὀργάνωσης λαϊκῶν κινήματων καί γιά τήν ἐκ νέου ἀνακάλυψη τῆς ἀμφισβήτησης ἀπό τήν ἀριστερά τῶν πλαισίων πού θέτει τό σύγχρονο ἀστικό κράτος στή διεκδίκηση αἰτημάτων καί στήν ἐπιβολή ἀλλαγῶν πλαισίων πού σηματοδοτοῦνται ἀπό τό δεσμευτικό χαρακτήρα τῶν ἀποφάσεων ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν καί ἀπό τό κρατικό μονοπώλιο τῆς βίας.

Εἶναι ἀναγκαία λοιπόν ἡ «ἐνταση στίς σχέσεις τῶν ἐργατικῶν κομμάτων καί τῶν κοινωνικῶν κινήματων ὅπως τό οἰκολογικό»; «Ὅλη ἡ συζήτηση γιά ἀυτονομία τῶν μαζικῶν κινήματων φαίνεται ὅτι ἦταν στό βρόντο, γιατί πρὸς τί νά συζητᾶμε περί ἀυτονομίας ἂν δέν ὑπάρχει «ἐνταση στίς σχέσεις» τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ὄχι μόνο μέ τό οἰκολογικό, ἀλλά καί μέ ὅλα τά κοινωνικά κινήματα καί μέ τό συνδικαλιστικό κίνημα τῶν μισθωτῶν ἐργαζομένων; Ἐνταση πού δέν προέρχεται, ὅπως προφανῶς νομίζει ὁ Λεωνίδας Λουλούδης (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τ. 65) ἀπό τήν ἄδυναμία τῆς ἀριστερᾶς νά κατανοήσει τά μηνύματα τῶν διαφόρων κοινωνικῶν κινήματων, ἀλλά ἀπό τή μόνη δυνατή μορφή νά ἀρθρώνονται οἱ

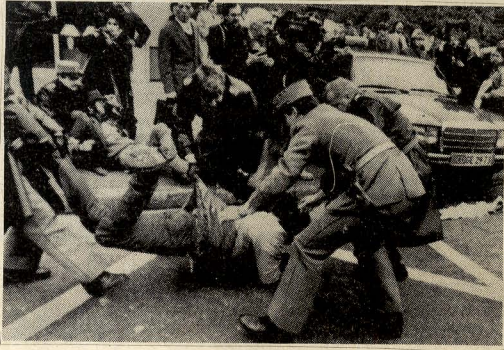
ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων ὑπό τῆ μορφή κινήματων.

Εἶναι λοιπόν πράγματι ἐλπιδοφόρα γιά τό μέλλον τῆς ἀριστερᾶς ἡ ἀνάπτυξη καί ἡ δράση τῶν νέων κινήματων, ἡ σχετικὰ μαζική αὐτή ἀρθρωση ὄλων τῶν ἀντιθέσεων πού γεννᾶ, ἀναπαράγει καί συντηρεῖ ὁ καπιταλισμός. Καί ἀνοίγει ἕνα μεγάλο πεδίο ἐρευνας γιά τή μαρξιστική σκέψη πού καλεῖται νά ἀπαντήσει στό ἐρωτήματα πού τίθενται, ἀπορρίπτοντας τή δογματική, ἀμυντική περιχαράκωση, ἀλλά μέ ἀνοιχτό τό μέτωπο κατά τῆς φυγῆς — ὄχι στή φύση πού εἶναι πράγματι ὡραία — ἀλλά στήν ἀμορφία, στήν ἄρνηση τῆς ἀνάγκης μιᾶς συνολικῆς ἐπαναστατικῆς κοσμοθεωρίας. Γι' αὐτό βρίσκεται ἐπί τάπητος τό ζήτημα πῶς θά συγκροτηθεῖ γρήγορα ἡ ἑλληνική μαρξιστική διάνοηση ὅπως τό ἔθεσε ὁ Ἄ. Τσίτσος (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τ. 65) θυμίζοντάς μας τό προγραμματικό ἐρώτημα τοῦ Ἐνγκελς: «Ἄν ἐνωθεῖ τό προλεταριάτο μέ τή φιλοσοφία, ποιά δύναμη στόν κόσμο μπορεῖ νά τοῦ ἀντισταθεῖ;».

Ἡ καταγγελία τῶν «νέων κοινωνικῶν κινήματων» ὡς μὴ προλεταριακῶν, ἀναρχοαυτόνομων κ.λπ. εἶναι ἡ εὐκολή λύση μιᾶς δογματικῆς ἀναθεώρησης τοῦ μαρξισμοῦ πού περιορίζει τήν ταξική πάλη στήν ἀμεση σύγκρουση καπιταλιστῆ καί προλεταρίου ἀρνούμενη τόν πλοῦτο τῶν μορφῶν τῆς καί τήν πολλαπλότητα τῶν μετώπων τῆς πού βεβαίως δέν εἶναι δυνατόν νά ἐνταχθοῦν σέ κάποιο «γενικό πολιτικό σχέδιο» — ὅπως φαίνεται νά νομίζει ἡ Δ. Μυλωνάκη στήν *Ἀγῆ* (25.4.86) — περιορίζοντας ἄς ποῦμε αἰτήματα γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος σάν ἀνήκουστα «μεσοῦσης τῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς κρίσης» καί βαρώντας «ὅλα τά σφυριά σέ ἕνα καρφί». Ἀπό κει ὅμως ὡς τήν ἄρνηση τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης τῶν κοινωνικῶν διαδικασιῶν εἶναι ἕνας μακρὺς δρόμος πρὸς τά πίσω στήν ἄγνοια, πού ὡς γνωστόν δέν βοήθησε ποτέ κανέναν, σέ ἕναν πολιτικό ὀργανισμό πού θά ὑμνεῖ καί θά ἐκφράζει κινήματα χωρίς ὅμως ἀποψη γιά τόν κόσμο πού θέλει νά ἀλλάξει καί τίς κοινωνικές δυνάμεις πού δροῦν σ' αὐτόν.

Θόδωρος Παρασκευόπουλος

ΓΕΡΜΑΝΙΑ: 1986

“Ένα χρόνο πριν από τις κοινοβουλευτικές εκλογές του 1987 η κυβέρνηση Κόλ εντείνει το ρυθμό επιβολής της λεγόμενης «στροφής» στην πολιτική της ‘Ομοσπονδιακής Γερμανίας την οποία είχε υποσχεθεί πριν ανέβει στην εξουσία.

Σιγά σιγά αρχίζει να διακρίνεται, μέσα στη χαώδη ατμόσφαιρα των σκανδάλων που τη συνοδεύουν από την αρχή της εξουσίας της μέχρι σήμερα, ο πραγματικός ρόλος της: ο συγχρονισμός του νομικού συστήματος με τα επίκαιρα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των εργοδοτών και του κεφαλαίου. Για να εκπληρώσει την αποστολή αυτή η κυβέρνηση έπρεπε να κινηθεί προς δύο κυρίως κατευθύνσεις: προς τό παρελθόν άφ’ ενός στην προσπάθεια ν’ αναίρεσει μία σειρά δικαιωμάτων που σιγά σιγά και με άλλες συνθήκες (άνοικοδόμηση στην αρχή, εξασφάλιση του status quo αργότερα) είχαν παραχωρηθεί στους εργαζομένους και μάλιστα όχι μόνο από τους σοσιαλδημοκράτες, αλλά και από τις προηγούμενες συντηρητικές κυβερνήσεις, και προς τό μέλλον άφ’ ετέρου επιδιώκοντας να εξασφαλίσει τις κατάλληλες συνθήκες που χρειάζεται πάντα τό κεφάλαιο όταν βρίσκεται σε φάση αναδιοργάνωσης: «κοινωνική ήρεμια» και έναν προστατευτικό κλοιό εκ μέρους του κράτους έναντι των «παρενοχλήσεων» των συνδικάτων.

Τό πολυφημισμένο «μοντέλο Γερμανία» —ένα σύστημα δηλαδή μέτρων κοινωνικής ασφάλισης, επιδομάτων ανεργίας, ιατρικής περίθαλψης, συντάξεων, μετεκπαιδευτι-

κών άδειών κ.λπ.— με τό όποιο μπόρεσε ακόμα τό 1976 να προσελκύσει ψηφοφόρους ό Χέλμουτ Σμίτ, τό μοντέλο εκείνο που έδινε σάρκα και όστά στον ιστορικό δραματισμό των Γερμανών σοσιαλδημοκρατών για τή μετουσίωση του κράτους από όργανο τής άστικής τάξης σ’ έναν ούδέτερο μεσίτη των άλληλομαχόντων ενδιαφερόντων κεφαλαίου και εργασίας, βρίσκεται σήμερα υπό άμφισβήτηση.

Τά πρώτα διατακτικά βήματα άπέβλεπαν κυρίως στην πραγματοποίηση σχεδίων που είχαν ήδη αρχίσει να συζητούνται μέσα στην προηγούμενη κυβέρνηση από τό κόμμα των φιλελευθέρων, συναντούσαν όμως τότε τήν αντίσταση των σοσιαλδημοκρατών. Μειώνοντας βαθμηδόν τό χρηματικό ποσόν των διαφόρων επιδομάτων ή περιορίζοντας με διάφορες διατάξεις τον κύκλο των δικαιούχων, ή κυβέρνηση έπιχείρησε στην αρχή να εφαρμόσει τήν πολιτική της με έναν τέτοιο τρόπο ό όποιος, επειδή έπληττε κάθε φορά και διαφορετική ομάδα ατόμων και σε διαφορετικό βαθμό —κατάργηση των υποτροφιών για τούς μαθητές έδω, αύξηση του χρόνου προϋπηρεσίας ως προϋπόθεση για τή χορήγηση επιδόματος ανεργίας εκεί, άναίρεση προστατευτικών διατάξεων στην άπασχόληση μαθητευόμενων κάπου άλλου— συγκάλυπτε από τήν έκάστοτε κοινωνική ομάδα τό γεγονός ότι τό μέτρο που τίγαι σήμερα τήν ίδια συναρτάται με τό μέτρο που τίγαι αύριο τήν άλλη σ’ ένα γενικότερο σύστημα πολιτικής.

Άπό τήν άλλη πλευρά τά

συνδικάτα, καθηλωμένα κάτω από τό συνεχές φόβητρο μιάς όλο και περισσότερο αυξανόμενης ανεργίας —ή όποια έφτασε να πλήττει σήμερα 2,5 έκατομ. εργαζόμενους (10% περίπου του συνόλου)— δίσταζαν μέχρι στιγμής ν’ αναλάβουν τήν όργάνωση τής αντίστασης κατά των μέτρων αυτών σε εύρο μέτωπο, άρκούμενα έκάστοτε σε τυπικές διαμαρτυρίες και έξαγοράζοντας από τούς εργοδότες με διαλλακτικότητα και αυτοπεριορισμούς τήν άβέβαιη ύπόσχεση περιορισμού των άπολύσεων στο μέτρο του «ανάγκαιου». Υπήρξαν βέβαια σε συγκεκριμένες συνθήκες και συγκεκριμένες έξαιρέσεις.

Τό Μάιο του 1984, όταν είχε πιά αρχίσει να διαφαίνεται τό μέγεθος τής εισαγωγής νέων τεχνολογιών και αυτοματοποίησης στην βιομηχανία επεξεργασίας μετάλλου και ή σχέση τής νέας τεχνολογίας με τήν όλο και αυξανόμενη ανεργία, ανέλαβε τό Συνδικάτο Μετάλλου στην Βάδη-Βυρτεμβέργη και στην Έσση μετά από τήν άποτυχία διαπραγματεύσεων με τούς εργοδότες για τή μείωση του έβδομαδιαίου χρόνου εργασίας από 40 σε 35 ώρες, έναν άπεργιακό άγώνα ό όποιος κράτησε όλο τό μήνα και έληξε μετά από διαιτησία με τή συμφωνία να μειωθεί ό χρόνος εργασίας σε 38,5 ώρες κατά μέσο όρο.

Τό ρόλο του πρωτοπόρου στην αντίδραση των συνδικάτων κατά τής νέας τεχνολογίας μπόρεσε και έπρεπε να τον αναλάβει τό Συνδικάτο Μετάλλου για δύο λόγους: πρώτον λόγω τής ισχύος του —μέ πάνω από ένα έκατομ. μέλη είναι τό μεγαλύτερο ενιαίο συνδικάτο του κόσμου— και δεύτερον γιατί ή βιομηχανία επεξεργασίας μετάλλου στο σύνολό της εξακολουθεί να άποτελεί τον πρωτεύοντα τομέα του βιομηχανικού κεφαλαίου ούτως ώστε εκεί έγιναν και γίνονται περισσότερο αισθητές οι συνέπειες τής όργανικής ανακατάταξης—συγκέντρωση και αυτοματοποίηση— του κεφαλαίου γενικότερα κάτω από τήν πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού: μαζική ανεργία, κατάργηση μιάς σειράς ειδικοτήτων και επαγγελματών με παράλληλη ένταση τής εργασίας και ύπερπαιρίες — ή παλιά ιστορία.

Άρκει να προσθέσουμε στα παραπάνω και τό γεγονός ότι σύμφωνα με τής τελευταίες αναλύσεις τής Γερμανικής Συ-

νομοσπονδίας Συνδικάτου τό ποσοστό κέρδους των έπιχειρήσεων ανέβηκε από τό 1977 μέχρι σήμερα κατά 49%, σύμφωνα δέ με τά στοιχεία τής ‘Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Στατιστικής τό ποσοστό κέρδους τό 1985 ήταν με 11% σαφώς άνώτερο από εκείνο του έτους 1973, όταν ή ανεργία ήταν σχεδόν άνύπαρκτη, για να όλοκληρώσουμε τήν εικόνα, αλλά και για να καταλάβουμε γιατί ή άπεργία του 1984 προκάλεσε τότε τή βίαιη αντίδραση των εργοδοτών και τής κυβέρνησης και άποτέλεσε έκτοτε παράδειγμα που θά έπρεπε να άποφευχθεί με κάθε μέσον στο μέλλον.

Άπό τά μέσα του 1985 και μετά ή κυβέρνηση Κόλ βλέποντας άφ’ ενός να πλησιάζει ό χρόνος των εκλογών και ύποχρεωμένη άφ’ ετέρου να τηρήσει τής ύποσχέσεις της άπέναντι στο κεφάλαιο όλοκληρώνοντας τήν πολιτική τής «στροφής», άποφασίζει να έγκαταλείψει κατά τό δυνατόν όσα μέτρα θίγουν μέν έκάστοτε, όπως τονίσαμε και παραπάνω, μεμονωμένες ομάδες, ταυτόχρονα όμως —στο σύνολό τους— και τή μάζα των ψηφοφόρων (εργάτες εκτός συνδικάτων, ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι, μικροεπαγγελματίες, συνταξιούχοι και —κυρίως— άγρότες).

Τή θέση τους έρχονται να πάρουν τώρα μέτρα τά όποια πλήττουν άμεσα και στην ουσία του τό όργανωμένο εργατικό δυναμικό, δηλαδή τά συνδικάτα, τό μόνο σοβαρό, άν και βέβαια όχι άνυπέρβλητο, έμπόδιο στην προσπάθεια του κεφαλαίου να εκμεταλλευτεί άποκλειστικά προς όφελός του τής έξαιρετικές ευκαιρίες κέρδους που του προσφέρονται κάθε φορά στην φάση άμέσως μετά τήν εισαγωγή μιάς νέας τεχνολογίας.

Έτσι, από τό περασμένο καλοκαίρι ή κυβέρνηση Κόλ έπιτρέπει με σχετικό νόμο μεταξύ άλλων τή σύναψη ατομικών συμβάσεων εργασίας με περιορισμένη διάρκεια ισχύος και διευκολύνει τον κερματισμό άκεραίων θέσεων σε δύο ή περισσότερες άφ’ ενός, τό «δανεισμό» εργατών από μεσάζοντες σε μεγάλες επιχειρήσεις άφ’ ετέρου. Όλα αυτά παλουνται στο άφελές κοινό είτε σαν συμβολή του φιλελευθερισμού στην άνανέωση τής οικονομίας, σαν «άπελευθέρωση» των σχέσεων εργασίας από τά «δεσμά» τής συνδικα-

λιστικής «γραφειοκρατίας», είτε σαν αποδοχή σχετικών αιτημάτων των Πράσινων για μεγαλύτερη ελευθερία των εργαζομένων στην επιλογή του τρόπου και του χρόνου απασχόλησής τους, ενώ στην πραγματικότητα δεν αποβλέπουν παρά στη δημιουργία μιας παράλληλης αγοράς εργασίας ή οποία δεν θα καλύπτεται από γενικές συμβάσεις και θα βρίσκεται επομένως έξω από τον έλεγχο των συνδικάτων.

Όλα αυτά υπήρξαν όμως το προοίμιο. Το μεγαλύτερο μέχρι στιγμής πλήγμα έπρόκειτο να το δεχτούν τα συνδικάτα με την τροποποίηση της παραγράφου 116 του νόμου «περί προώθησης της εργασίας» με την οποία ρυθμίζονται τα της καταβολής επιδόματος ανεργίας από το Όμοσπονδιακό Ίδρυμα Έργασίας σε καιρό άπεργίας.

Η τροποποίηση αυτή ψηφίστηκε από το Όμοσπονδιακό Κοινοβούλιο τον περασμένο Μάρτιο και επικυρώθηκε στις 18 Απριλίου από το Όμοσπονδιακό Συμβούλιο (την κοινοβουλευτική αντιπροσωπεία των κρατών-μελών της Όμοσπονδίας). Έτσι δεν απομένει παρά η ύπογραφή του Προέδρου της Δημοκρατίας για να τεθεί σε ισχύ.

Αμφίβολο όμως είναι το αν έτσι θα τερματιστεί και η όξεια διαμάχη μεταξύ της Γερμανικής Συνομοσπονδίας Συνδικάτων (DGB) και της κυβέρνησης, διαμάχη κατά τη διάρκεια της οποίας τα συνδικάτα κατάφεραν να κερδίσουν την υποστήριξη μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης συμπεριλαμβανομένων και των πιο προοδευτικών εκπροσώπων των δύο εκκλησιών.

Περί τίνος πρόκειται; Ποιά είναι τα αίτια που έκαναν την κυβέρνηση να διακινδυνεύσει πρό των εκλογών τη συμπάθεια τόσοσων πιθανών εκλογέων;

Και πάλι θα πρέπει να ανατρέξουμε στην άπεργία του 1984. Προσαρμοζόμενο στα νέα δεδομένα το Συνδικάτο Μετάλλου εφάρμοσε για πρώτη φορά τότε μία νέα τακτική: αντί να άπεργήσει μόνο στις μεγάλες μονάδες, οι οποίες λόγω της ήδη υιοθετημένης νέας τεχνολογίας θά ήταν περισσότερο σε θέση να άντεπεξέλθουν στις δυσκολίες της παραγωγής με λιγότερο εργατικό δυναμικό, επέλεξε μικρότερες επιχειρήσεις που τροφοδοτούν με πρώτες ύλες τις με-

γάλες κατορθώνοντας έτσι μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα να επιβραδύνει ή ακόμα και να άκινητοποιήσει την παραγωγή στις μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες. Η στρατηγική αυτή ονομάστηκε από τότε mini-max γιατί άποβλέπει στην επίτευξη όσο το δυνατόν μεγαλύτερου άποτελέσματος με τη λήψη όσο το δυνατόν περιορισμένων μέτρων.

Η βίαιη αντίδραση των εργοδοτών δεν άφηνει περιθώρια άμφιβολίας σχετικά με το ότι το Συνδικάτο Μετάλλου είχε αναλύσει σωστά την επικρατούσα κατάσταση στην παραγωγή και ότι όντως είχε θίξει ένα νευραλγικό της σημείο: το κεφάλαιο είχε άντιμετωπίσει το τεράστιο κόστος της εισαγωγής νέων παραγωγικών μέσων μεταξύ άλλων με μία άνευ προηγούμενου συγκεντρωση ή οποία είχε είτε ως έμμεσο είτε ως άμεσο άποτέλεσμα τη μείωση του όγκου των άποθηκευμένων πρώτων ύλων. Μέ άλλα λόγια η παραγωγή ζούσε ούτε λίγο ούτε πολύ από τη μία μέρα στην άλλη.

Η άπάντηση της εργοδοσίας ήταν μία συμμετρική από την πλευρά της εφαρμογή της στρατηγικής mini-max: επικαλούμενη έλλειψη δουλειάς —πολλές φορές μάλιστα και με την πρόφαση— έκλεισε εργοστάσια σε περιοχές έξω από την άντιμαχόμενη της Βάδης — Βυρτεμβέργης και της Έσσης προσθέτοντας με το «ψυχρό» αυτό λόκ-άουτ 300.000 εργάτες στους ήδη 170.000 άποκλεισμένους και στους 55.000 άπεργούς.

Σύμφωνα με τις διατάξεις της παλαιάς παραγράφου 116 οι 300.000 αυτοί εργάτες είχαν δικαίωμα άπολαβής επιδόματος ανεργίας γιατί είχαν θιγεί έμμεσα από έναν εργατικό άγώνα έξω από την περιοχή τους. Το Όμοσπονδιακό Ίδρυμα Έργασίας — ό διοικητής του όποιου είναι χριστιανοδημοκράτης— άρνήθηκε άρχικά να καταβάλει το έπίδομα ανεργίας στους εργάτες αυτούς με το έπιχείρημα ότι δεν είχαν θιγεί έμμεσα αλλά άμεσα μία και το βασικό αίτημα των άπεργών —ή καθιέρωση των 35 ώρων έβδομαδιαίως εργασίας— θά μπορούσε να θεωρηθεί και δικό τους. Τελικά όμως άναγκάστηκε να ύπαναχωρήσει μετά από σχετικές δικαστικές άποφάσεις και να τους καταβάλει το έπίδομα.

Τό γεγονός αυτό εξανάγκασε στη συνέχεια και τους εργοδότες να παραιτηθούν από

τόν «άνένδοτο άγώνα» τους και να δεχτούν τη μείωση του έβδομαδιαίου ώραριού σε 38,5 ώρες κατά μέσον όρο· τό πάθημα όμως γίνεται μάθημα και τό συμπέρασμα που έβγαλε η κυβέρνηση Κόλ από τό μάθημα αυτό δεν ήταν άλλο από τό κλασικό στις άνάλογες περιπτώσεις: «κι αν δεν μου δίνει δικίο ό νόμος, πλειοψηφία έχω, τόν αλλάζω».

Σ' αυτή την άπλή άλήθεια μπορούν να συνοψιστούν οι πολύμηνες συζητήσεις, δήθεν άκροάσεις έμπειρογνωμόνων κ.λπ. σχετικά με τη διατύπωση της τροποποίησης της παραγράφου 116 με τις γλωσσοπλαστικές επιδόσεις των όποιών δεν θά κουράσουμε εδώ τόν "Έλληνα άναγνώστη. Θά περιοριστούμε μόνο στο άποτέλεσμα.

Ό νέος νόμος κλείνει άκριβώς τό νομικό «κενό» όρίζοντας στην ουσία του ότι έπίδομα ανεργίας δεν καταβάλλεται στους εργάτες εκείνους οι όποιοι θίγονται έμμεσα από ένα εργατικό άγώνα έξω από την περιοχή τους, όταν τό βασικό αίτημα της άπεργίας είναι σχεδόν ίδιο με τό δικό τους.

Δεδομένου ότι αίτήματα τά όποια άφορούν αύξήσεις μισθών ή έπιμέρους βελτιώσεις των συνθηκών εργασίας περιορίζονται έτσι κι άλλως σε όρισμένες περιοχές και κλάδους και ότι από την άλλη πλευρά μόνο τό Συνδικάτο Μετάλλου είναι σε θέση, αλλά και εκ των πραγμάτων άναγκασμένο, να έγειρει αίτήματα που άφορούν ένα γενικότερο πλαίσιο —όπως εκείνο της μείωσης του χρόνου εργασίας— είναι σαφές ότι η τροποποίηση της παραγράφου 116 έχει κύριο στόχο τό Συνδικάτο Μετάλλου άφ' ενός και τη μείωση του χρόνου εργασίας άφ' έτέρου — κλασικό αίτημα μετά την εισαγωγή μιας νέας τεχνολογίας στην παραγωγή.

Άρκει να σημειώσουμε ότι η άπεργία του 1984 στοίχισε στο Συνδικάτο Μετάλλου μισό έκατομμύριο μάρκα για τους 55.000 άπεργούς, για να γίνει άμέσως σαφές ότι κάθε επανάληψη ενός παρόμοιου άγώνα καθίσταται στο μέλλον σχεδόν άδύνατη. Οι συνέπειες της νέας παραγράφου δεν περιορίζονται όμως σε οικονομικές έπιπτώσεις και μόνο για τά συνδικάτα, αλλά κατά συνέπεια και στην όλη στρατηγική, την ιστορική διαμόρφωση τους εν γένει. Στην ίδια φάση κατά την όποια τό κεφάλαιο

συγκεντρώνεται με ρυθμό ιστορικών διαστάσεων, μειώνεται η έπίδραση των συνδικάτων όλο και περισσότερο με άπώτερο σκοπό τη δημιουργία μίνι εργατικών αντιπροσωπειών επιτόπου.

Ήδη η κυβέρνηση Κόλ έτοιμάζει τό επόμενο βήμα της: την τροποποίηση του σχετικού νόμου με τόν όποιο ρυθμίζεται η διαδικασία εκλογής των συνδικαλιστικών αντιπροσώπων στις επιχειρήσεις, με σκοπό να ένισχύσει μικρές ομάδες προσκείμενες σ' αυτήν.

Άνάλογες διαδικασίες παρατηρούμε τά τελευταία χρόνια και στην Άγγλία, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και —στο μέτρο που δεν υπήρχαν ήδη— στην Ίαπωνία. Άπαραίτητο λοιπόν είναι να ιδωθούν οι τελευταίες εξέλιξεις στη Γερμανία μέσα στο γενικότερο πλαίσιο των υπόλοιπων προηγμένων καπιταλιστικών οικονομιών, ώστε να έπιτευχθεί ή σωστή τους αξιολόγηση — ή μέτρων δηλαδή τά όποια τά έπιβάλλει ό διεθνής συναγωνισμός. Αυτό μόνο δίνει την έλπίδα ότι τά γερμανικά συνδικάτα θά έγκαταλείψουν τη μέχρι τώρα χαρακτηριστική πολιτική της στρουθοκαμήλου — τόσο ιδεολογικά, άναθεωρώντας τόν στείρο τους αντικομμουνισμό, όσο και στις σχέσεις τους με τό διεθνές εργατικό κίνημα και τόν Τρίτο Κόσμο.

Τέλος μία παρατήρηση, όχι άσχετη με τά παραπάνω: ναί μέν ζούμε σε μία φάση που θά μπορούσε να χαρακτηριστεί «τεχνολογική επανάσταση» συγκρίσιμη με την ιστορική εκείνη του 19ου αιώνα. Όμως τόσο τά κίνητρα όσο και οι διαδικασίες και οι έπιπτώσεις της έπιβολής των νέων τεχνολογιών όχι μόνο δεν φαίνεται να ξεπερνούν τη «λογική» της κλασικής μαρξιστικής άνάλυσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, αλλά αντίθετα να την έπιβεβαιώνουν. Άν αυτό άληθεύει, δεν θά ήταν άνώφελο, για να τό πούμε όσο πιο προσεκτικά γίνεται, να άναρωτηθούμε ποιός στη φάση αυτή θά είχε τό μεγαλύτερο όφελος από την επικράτηση της αντίληψης ότι η νέα τεχνολογία διαφέρει τόσο πολύ ποιοτικά ώστε να απαιτεί και μεταβολές στη θεωρία. Η έστω με άλλα λόγια: πριν άνοιχτούμε σε νέους όρίζοντες ως βεβαιωθούμε τουλάχιστον ότι έχουμε έξεαντλήσει τις δυνατότητες μέσα στους παλιούς.

Λευτέρης Ρούσσο

Ἡ «Διαθήκη» τοῦ Ζαχαριάδη

Τὴν ἀνασυγκρότηση τοῦ ΚΚΕ, ἀπαλλαγμένου ἀπὸ τὰ λάθη τῆς ἱστορίας του καὶ ἀπὸ τὴν ἐξάρτηση τῶν Σοβιετικῶν, δραματιζόταν ὁ Νίκος Ζαχαριάδης τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ἐξόριστος στὸ Σοργούτ τῆς Σιβηρίας. Αὐτά, μεταξύ ἄλλων, μαρτυρεῖ ὁ πρῶην ταξίαρχος τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ Ἀχιλλέας Παπαϊωάννου σὲ ἓνα μικρὸ βιβλιαράκι πού κυκλοφόρησε πρόσφατα ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Γλᾶρος». Ἡ μαρτυρία αὐτή, στὸ βαθμὸ πού θὰ μπορούσε νὰ ἐπαληθευτεῖ ἀπὸ ἄλλα στοιχεῖα, εἶναι ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρουσα γιατί δίνει μιὰ νέα διάσταση στὴν ἱστορία τῆς ταραγμένης περιόδου τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ στὴν πορεία τοῦ ΚΚΕ, τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ τοὺς παραδεδεγμένους μύθους τόσο τῆς ἐπίσημης ζαχαριαδικῆς καθοδήγησης ὅσο καὶ τῆς μεταζαχαριαδικῆς ἐποχῆς.

Ο Ἀχιλλέας Παπαϊωάννου ἐπισκέφθηκε, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1963, τὸν πρῶην γραμματέα τοῦ ΚΚΕ στὸ Σοργούτ τῆς Σιβηρίας ὑπὸ μυθιστορηματικὲς συνθήκες, ὄντας καὶ ὁ ἴδιος πολιτικὸς κρατούμενος ὡς ζαχαριαδικός, κάπου κοντὰ στὴ λίμνη Ἀράλη. Σήμερα καταγράφει στὸ μικρὸ βιβλιαράκι του ὅσα τοῦ εἶπε τότε ὁ Ζαχαριάδης, ὅσα δηλαδή θυμᾶται, ἐπικουρούμενος καὶ ἀπὸ κάποιες σημειώσεις πού εἶχε κρύψει στὸ τακοῦνι τοῦ παπουτσιοῦ γιὰ νὰ ἀποφύγει τὶς ἐξονυχιστικὲς ἐρευνες τῶν σοβιετικῶν ἀρχῶν. Πολλὰ ὅμως ἀπὸ τὰ σημεῖα πού ἀναφέρονται στὴ *Διαθήκη τοῦ Ζαχαριάδη* ἦταν ἀπὸ πολὺ παλιότερα γνωστά, ἀπὸ ἐπιστολές του πού κυκλοφοροῦσαν μεταξύ τῶν ζαχαριαδικῶν ομάδων ἢ τῶν μετέπειτα μαοϊκῶν ὀργανώσεων — γνωστά, μὲ ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις πού θὰ μπορούσε νὰ ἔχει κανεὶς γιὰ τὴν ἐγκυρότητά τους.

Πρῶτη φορά ὅμως, ἀπ' ὅσο ξέρω, κάποιος, φερόμενος ὡς αὐτήκοος μάρτυρας, μᾶς μεταφέρει τὶς κρίσεις τοῦ Ζαχαριάδη γιὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ζητήματα τῆς ἱστορίας τοῦ ΚΚΕ γιὰ τὴν περίοδο 1945-1956, ζητήματα πού ἀπασχόλησαν καὶ ἀπασχολοῦν ἔκτοτε ὄλους τοὺς ἀριστεροῦς.

Ἡ πολιτικὴ διαθήκη τοῦ Ζαχαριάδη

Ἔτσι ὁ Ζαχαριάδης μεταξύ τῶν ἄλλων φέρεται νὰ θεωρεῖ ὅτι:

- Τὸ γράμμα του κατὰ τὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο τοῦ 1940, μὲ τὸ ὁποῖο παρότρυνε τοὺς Ἑλλήνες κομμουνιστὲς νὰ πολεμήσουν τὴν ἰταλικὴ ἐπίθεση «χωρὶς ἐπιφυλάξεις», ἀποτελοῦσε παρασπονδία ὡς πρὸς τὴ σοβιετικὴ πολιτικὴ καὶ ἐρχόταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ διαβόητο γερμανοσοβιετικὸ σύμφωνο Μολότοφ - Ρίμπεντροπ.

- Ἡ διεξαγωγή τῶν δεκεμβριανῶν ἦταν ἀπὸ στρατηγικὴ ἀποψη παταγωδῶς ἀστοχη.

- Οἱ συμφωνίες Λιβάνου καὶ Βάρκιζας ἦταν ἀπαράδεκτο λάθος καὶ ἐδειχναν ἀδικαιολόγητη ἐνδοτικότητα ἀπέναντι στοὺς Ἑγγλέζους. Ὅταν γύρισε ὅμως ἀπὸ τὸ Νταχάου τὸ 1945 δὲν μπορούσε νὰ ἐρθεῖ σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ στελέχη τῆς Κ.Ε. πού εἶχαν καθοδηγήσει τὴν ἐποποιία τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης καὶ πού αἰσθάνονταν αὐτοικανοποίηση γιὰ τὸν τρόπο πού χειρίστηκαν τὰ πράγματα.

- Ἄδικα καὶ ἄσκοπα ἐξόντωσε τὸν Ἄρη Βελουχιώτη τὸ 1945 ἀλλὰ πῆστηκε «ἀπὸ τὸ τείχος τῆς Κ.Ε. τοῦ ΚΚΕ» (...). Ἔπρεπε νὰ τοῦ μηνύσω νὰ μπεῖ στὴν Ἀλβανία καὶ θὰ ἦταν ἀργότερα ὁ φυσικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ΔΣΕ».

● Η άποχή από τις εκλογές του 1946 «δεν ήταν λάθος καθοριστικό γιατί υπήρχε η ίδια του προσανατολισμού προς μία νέα αντίσταση (...). Τόν ειρηνικό δρόμο, για τόν όποιο εμείς καλούσαμε, μās τόν απέκλεισαν η δεξιά και οι Έγγλέζου».

● Λάθος ήταν ο τρόπος που άρχισε το δεύτερο αντίρτικο. Άντι εϋθύς εξαρχής, από τήν άνοιξη του 1946, να βγάλουν τόν κόσμο στά βουνά και να δημιουργήσουν ισχυρές έφεδρείες, τόν άφωσαν να τόν σέρνει η δεξιά στά ξερονησία και να τόν επιστρατεύει ο κυβερνητικός στρατός. "Όταν μετά τό 1947 προσπάθησαν να μαζικοποιήσουν τό αντίρτικο ήταν πιά άργά.

● Τσέχοι, Πολωνοί και Γιουγκοσλάβοι ήγέτες και κυρίως οι Σοβιετικοί — αϋτοπροσώπως ο Στάλιν — είχαν υποσχεθεί μεγάλη υλική βοήθεια ή όποία δεν ήρθε ποτέ. «Σήμερα δεν έχω τίποτε τό γραπτό στό χέρι για να αποδείξω αϋτά που υποσχέθηκαν. Πέρασα άπ' όλους και όλοι είπαν να προχωρήσουμε στόν ένοπλο άγώνα και ό τι θά μās βοηθήσουν».

● «Μās δίναν παλιά πολυβόλα που σκάζανε πάνω στη βολή και σκότωναν πυροβολητές μας».

● Η Γιουγκοσλαβία μās βοήθησε όσο μπορούσε αλλά δημιουργούσε και προβλήματα με τή σλαβομακεδονική μειονότητα και τή δράση της ΝΟΦ.

● Ο Μάρκος άποδείχθηκε άνίκανος στρατιωτικός ήγέτης.

● Ήταν τεράστιο τό λάθος που ο ίδιος ο Ζαχαριάδης άποδέχθηκε να μεταφερθούν οι μαχητές του ΔΣΕ στην Τασκένδη, όπου όδυσιαστικά έζησαν ως πολιτικοί όμηροι τών Σοβιετικών. Ήταν λάθος που δεν διεκδίκησαν τό καθεστώς — και τίς έγγυήσεις — του πολιτικού πρόσφυγα.

● Η 6η Όλομέλεια του 1956 ήταν ξενοκίνητη, άποκορύφωμα της έξάρτησης από τό ΚΚΣΕ, και τά γεγονότα της Τασκένδης ήταν στημένη προβοκάτσια από τούς Σοβιετικούς για να διασπάσουν τήν όργανωση της Τασκένδης και να ρίξουν τόν Ζαχαριάδη.

● Οι Σοβιετικοί του είχαν ζητήσει να αναλάβει και πάλι τήν ήγεσία του ΚΚΕ γιατί οι Κολιγιάννης, Παρτσαλίδης κ.λπ. είχαν διαλύσει τό κόμμα. Δέχτηκε τήν πρότασή τους υπό τόν όρο ότι θά έπιτρεπόταν να μεταφερθεί ή καθοδήγηση του κόμματος στην Ελλάδα και στη Δυτική Εϋρώπη, να άφεθούν οι πολιτικοί πρόσφυγες από τήν Τασκένδη και να πάνε όπου θέλουν, να άκυρωθούν οι άποφάσεις της 6ης Όλομέλειας και να «όργανωθεί μία Πανελλαδική Συνδιάσκεψη στην όποία να πάρουν μέρος όλα τά στελέχη από όλες τίς όργανώσεις στό έσωτερικό και έξωτερικό, με αναλογία εκπροσώπων από όλες τίς πολιτικές μερίδες του ΚΚΕ».

Παλιές ιστορίες χωρίς σημασία;

Πολλά από τά παραπάνω σημεία που φέρονται έως οι τελευταίες, πριν τό θάνατό του, έκμιστηρεύσεις του Ζαχαριάδη σέ άνθρωπο της έμπιστοσύνης του, με τόν ξαν ή τόν άλλο τρόπο ήταν γνωστά και άποτελοϋσαν αντίληψεις τών διαφόρων — Ζαχαριαδικής έμπνευσης — ομάδων που

διαμορφώθηκαν, χωρίς όμως να εϋδοκίμουν, μετά τό 1956. Σήμερα επανέρχονται με τό κείμενο του Άχιλλέα Παπαϊωάννου. Και φυσικά δεν μπορεί να έχουν θέση άποδεδειγμένης ιστορικής αλήθειας, μπορούν όμως συσχετιζόμενα με άλλα διαθέσιμα υλικά να δώσουν μία πιό καθαρή όραση έντονα άμφιλεγόμενων περιστατικών. Μπορούν επίσης να δώσουν μερικά στοιχεία για τήν καλύτερη περιγραφή της τόσο άμφιλεγόμενης προσωπικότητας του πρώην γραμματέα του ΚΚΕ.

Γιατί οι σχετικές μελέτες για τήν ιστορία του ΚΚΕ, ιδίως για τήν περίοδο του εμφυλίου πολέμου και τήν προσφυγιά, βρίσκονται ακόμη στό σκοτάδι και οι άπόψεις εξακολουθούν να είναι καλά περιτυλιγμένες με πολιτικές θέσεις σκοπιμότητας που οι διάφορες ήγετικές ομάδες έχουν προβάει ως ιστορική αλήθεια. Ποιός, για παράδειγμα, άπ' όσους άποδέχθηκαν τήν 6η Όλομέλεια του 1956 — δηλαδή οι πολλοί — δεν πίστεψε και δεν πιστεύει ότι για τά πάντα έφταιξε ο τυχοδιωκτισμός του Ζαχαριάδη, ο άλλωπρόσαλλος χαρακτήρας του ή τό καθεστώς της «προσωπολατρίας» που επέβαλε; Πάντως σήμερα είναι έξαιρετικά δύσκολο τό έγχειρμα να κρίνει κανείς άν τά διαλαμβανόμενα στη *Διαθήκη του Ζαχαριάδη* ή σέ όποιαδήποτε άλλη σχετική μαρτυρία άνταποκρίνονται στην αλήθεια, άν άποδίδουν τίς άπόψεις του Ζαχαριάδη της τελευταίας περιόδου της ζωής του και, τό χειρότερο, έλάχιστοι πιά διαισθάνονται ότι «αϋτές οι ιστορίες» εξακολουθούν να τοποθετούνται έντευθεν του ιστορικού χρόνου, ότι εξακολουθούν να βρίσκονται στό μεταίχιμο παρόντος και παρελθόντος.

ΕΣΣΔ και Δεύτερο Άντάρτικο

Παρά ταϋτα, δεν θά ήταν έντελως άσκοπες ή άγονες όρισμένες έπισημάνσεις. Φαίνεται λοιπόν και από τούτες τίς έκμιστηρεύσεις στόν Άχιλλέα Παπαϊωάννου και από άλλα στοιχεία (π.χ. τήν άλληλογραφία του ΚΚΕ για τήν περίοδο 1946 που δημοσίευσε ο Φίλιππος Ήλιού στην *Αϋγή*, 2.12.79 έως 23.1.80, με τίτλο «Ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα») ότι ή ήγεσία του ΚΚΕ όδηγήθηκε στό Δεύτερο Άντάρτικο μέσα από δύο δρόμους. Άπό μία μεριά προς τά κεί οδηγούσε ή δυναμική τών πραγμάτων έτσι όπως εξέλιξόσαν ή κατάσταση στη μετά τή Βάρκιζα εποχή, καθώς οι Έγγλέζοι και ή ελληνική δεξιά ήθελαν με κάθε τρόπο, έστω και με τή φυσική έξόντωση τών κομμουνιστών, να καταστρέψουν τήν τεράστια δύναμη του ΚΚΕ που άπέκτησε στη διάρκεια της αντίστασης, γιατί ή διατήρηση αϋτής της δύναμης άπαγόρευε μία οϋσιαστική άνασυγκρότηση του άστικού κράτους και τήν παραμονή της Ελλάδας κάτω από τήν ήγεμονία της Άγγλιας.

Παράλληλα, τήν πεποίθηση της ήγεσίας του ΚΚΕ ότι δεν έμενε παρά μόνο ή έννοπλη άναμέτρηση τήν τροφοδοτούσε και ή στάση τών λαϊκών δημοκρατιών και της ίδιας της ΕΣΣΔ. Έτούτη ή ένθάρρυνση όμως φαίνεται ότι δεν ήταν σαφής, παρέμενε στό επίπεδο του «προχωράτε και βλέπουμε», δεν συνοδεϋόταν δηλαδή από εκείνες τίς υλικές έγγυήσεις που θά

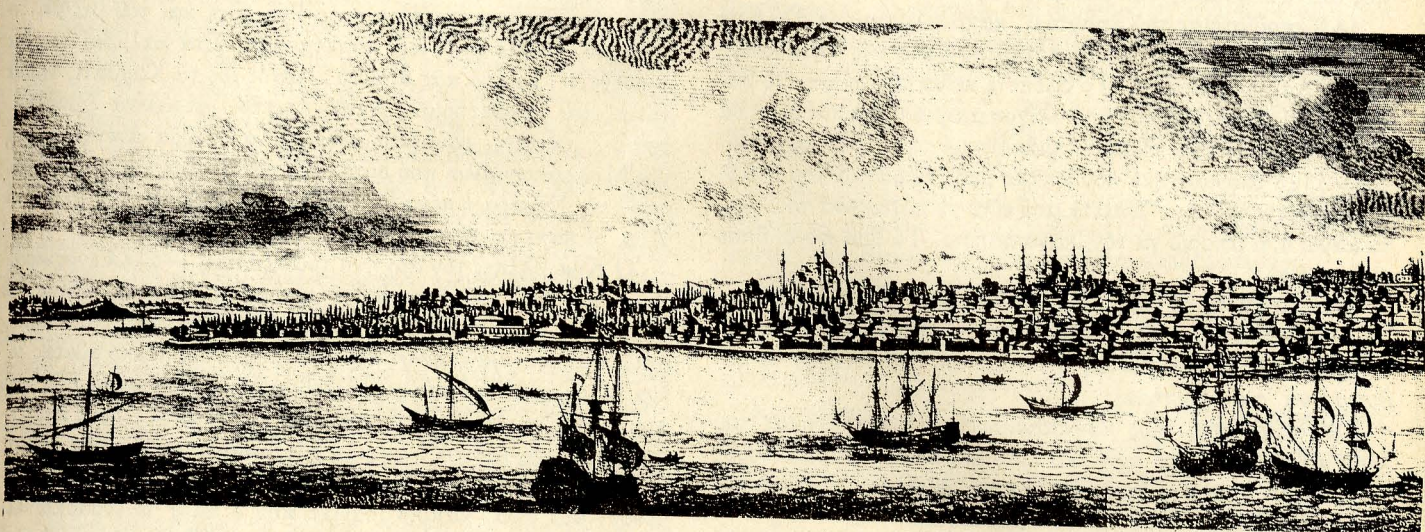
τήν καθιστούσαν μία πραγματική συστράτευση ώστε και ή άπόφαση τών Έλλήνων κομμουνιστών για τόν ένοπλο άγώνα να μπορεί να μεταφραστεί σέ ένέργειες άποφασιστικές που επέβαλε μία τέτοιου είδους στρατηγική στό πολιτικό αλλά και κυρίως στό στρατιωτικό επίπεδο.

Η διστακτικότητα της ήγεσίας του ΚΚΕ, τό γεγονός δηλαδή ότι δεν έβγαλαν τόν κόσμο στό βουνό, όπως εκ τών ύστερων λέει ο Ζαχαριάδης, άπηχεί τήν αιώρηση της ήγεσίας του ΚΚΕ άνάμεσα στην έπιταγή της ένοπλης άναμέτρησης και στις άνασχετικές τάσεις που άπέρρεαν άπό τήν έλλειψη σαφήνειας εκ μέρους τών σοσιαλιστικών χωρών. Τά πράγματα δεν ήταν ξεκαθαρισμένα ούτε προς τή μία ούτε προς τήν άλλη κατεύθυνση και βέβαια θά ήταν άδύνατο να φανταστεί κανείς ότι ή ήγεσία του ΚΚΕ θά μπορούσε να τάμει ριζικά τό ζήτημα. Φαίνεται δηλαδή ότι ο ένοπλος άγώνας σέ όλη τή διάρκεια του 1946 και του 1947 δεν συνιστά τήν κύρια μορφή πάλης, δεν έχει τό χαρακτήρα μιας άποφασιστικής έξέγερσης αλλά χρησιμεύει ως άκραίο μέσο πίεσης. Έπομένως οι «έφεδρείες» για τίς όποιες ο Ζαχαριάδης κάνει άργότερα τήν αυτοκριτική του, ήδη στην Γ΄ Συνδιάσκεψη του 1950, δεν ήταν άπλό τεχνικό ζήτημα που θά μπορούσε να άποδοθεί στην όλιγογρία της ήγεσίας, τή μωωπία της ή τήν αντίφατικότητα της αλλά ήταν ζήτημα συναρτημένο με τήν έξάρτηση της πολιτικής του ΚΚΕ από τή στάση της ΕΣΣΔ, μία στάση που ύπαγορευόταν όχι από τίς άνάγκες του ελληνικού κινήματος αλλά από τίς γενικότερες έπιλογές της ΕΣΣΔ στό διεθνές επίπεδο. Άλλά ο Ζαχαριάδης τό 1946 δεν έβλεπε τήν έπαμφοτερίζουσα στάση της ΕΣΣΔ, έχοντας πλήρη έμπιστοσύνη στά λεγόμενα του Στάλιν.

"Όταν γκρεμίζονται οι μύθοι

"Άς ύποθέσουμε, λοιπόν, ότι όντως ο Ζαχαριάδης είναι τόσο κατηγορηματικός όχι μόνο για τό τί έφταιξε στό Δεύτερο Άντάρτικο αλλά για όλα τά μεγάλα ζητήματα στρατηγικής της πορείας του ΚΚΕ. Εϋανάγνωστη είναι επίσης μία γενικότερη μεταστροφή που του έπιτρέπει, εκ τών ύστερων, μία έντελως διαφορετική όραση τών πραγμάτων, που του έπιτρέπει αϋτήν τήν κατηγορηματικότητα. Έκείνο που «βλέπει» διαφορετικά πιά ο Ζαχαριάδης μετά τό 1956 και που δεν τό «έβλεπε» πριν είναι ο άρνητικός ρόλος της ΕΣΣΔ στό πλαίσιο του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος. Οι άποκαλύψεις του 20ου Συνεδριου του ΚΚΣΕ γκρεμίζοντας τό μύθο του Στάλιν γκρέμιζαν ταυτόχρονα και τό μύθο της Σοβιετικής Ένωσης πατρίδας και πρωτοπορίας του παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος. Η ύπόθεση αϋτή επαληθεύεται μετά τό 1956 για μεγάλες κατηγορίες κομμουνιστών, ή και όλόκληρων κομμουνιστικών κομμάτων, καθώς τόσο ο ρόλος της Σοβιετικής Ένωσης στη διεθνή κόνιστρα άποσαφηνίζεται όσο, και κυρίως, καθώς μετά τό 20ό Συνέδριο προοδευτικά νομιμοποιείται κατά κάποιον τρόπο στις γραμμές τών κομμουνιστών ή κριτική προς τή Σοβιετική Ένωση, ή κριτική αϋτή παύει να είναι

Ἡ Ἑλλάδα τὴν ἐπομένη τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821

Περιδιαβάζοντας τὴν περιήγηση τοῦ Edgard Quinet στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1829

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος)

Καλύτερα νὰ θυμηθοῦμε τὴν πεντακάθαρη ἀναφορά τοῦ Ἐντγκάρ Κινέ στὴν αὐθόρμητη (διότι ἀναγκαία σέ κρίσιμες στιγμές) νομιμοφροσύνη καὶ ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων.

Ἔχει νὰ μᾶς πῆ κι ἄλλα: «Ἡ νεότερη Ἑλλάδα μᾶς κάνει τὴν ἀρχαία πιὸ ἀληθινή, πιὸ ζωντανή, πιὸ προσιτή. Κατάλαβα καλύτερα ἐγὼ τὴ μετριοφροσύνη, τὸ κουράγιο τοῦ Φιλοποίμενα π.χ. τὴν ὥρα πού γνωριστήκαμε μέ τόν Νικηταρά, καὶ πάλι ὅταν μοιράστηκα τὴν ἴδια φάθα μέ τοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Κάποτε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση θά προσφέρει πολλὰ στὴν κατανόηση τῆς ἀρχαιότητας».

Σωστά. Κι ὄχι τὸ '21 μόνον.

Τὸ πρῶτο μισό τοῦ βιβλίου εἶναι ἓνα κράμα ἀπὸ ρομαντισμούς, μερικές τέτοιες διεισδυτικὲς παρατηρήσεις καὶ ἀρχαιολατρία σχολαστικὴ καὶ ὀξυδερκὴ συνάμα. Ὁ ντόπιος πληθυσμὸς δέν ἐμφανίζεται παρά σάν διακοσμητικὸ στοιχεῖο σέ ζω-

γραφικὴ τοπίου: ὁ ὁδηγὸς του, ἓνας ἀγωγιάτης πού καὶ πού, ἄνθρωποι πού ἀκόμα ζοῦν κρυμμένοι σέ σπηλιές ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Ἱμπραήμ, ἓνας τσοπάνης, κάποιος δημογέροντας ὄλο οὐλές.

Γενικότερα, λέει ὅτι λίγες γυναῖκες ἔμειναν ἐδῶ, οἱ περισσότερες ἔχουν ἀπαχθεῖ στὴ σκλαβιά. Πολλές ἔχουν στεριέψει ἀπὸ τίς κακουχίες τοῦ πολέμου. Ἀπὸ τὰ μωρὰ παιδιὰ σχεδόν κανένα δέν βυζαίνει, τὰ λίγο μεγαλύτερα ἔχουν πεθάνει ἀπὸ τὴν πείνα.

Παρ' ὅλη τὴ βαθιὰ συμπόνια πού τοῦ ἐμπνέουν τὰ παθήματα αὐτά, δέν ἀναφέρει καμιά συζήτηση μέ τοὺς παθόντες. Πιὸ πολὺ τὸν ἐνδιαφέρουν οἱ Δωριεῖς, οἱ πρό Χριστοῦ Σπαρτιάτες, οἱ Θηβαῖοι, ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἡ μάχη καὶ τὰ τείχη τῆς Μαντινείας, ἐρείπια καὶ ἀναφορές σέ μιὰ ἀρχαιότητα πού θά τὴ γνωρίζαν καλά οἱ σύγχρονοί του. Ἀλλά τί ζητάει ἓνας λιγότερο μορφωμένος ἀναγνώστης σήμερα — Ἑλληνας ἢ μὴ;

Εὐτυχῶς στό ἔβδομο κεφάλαιο ὁ Κινέ μᾶς περιγράφει, φωτισμένα κι ὀλοζώντανα, μιὰ ἐντελῶς ἀπρόοπτη καί γι' αὐτό συγκλονιστική συνάντηση, μέσ στήν ἀπέραντη μοναξιά τῆς Ἀρκαδίας.

Καθῶς ἀνεβαίνει κάποια χαράδρα, βλέπει πιό ψηλά κάτι ἄλογα στολισμένα λαμπερά μέ χρυσοκέντητα καλύμματα, ἐπειτα γαλανόλευκες σημαῖες πού τίς κρατᾶνε σάν ἀχτίδες μιὰ ὁμάδα φουστανελοφόροι. «Μά τόν Ἀι-Γιώργη, λέει ὁ ὀδηγός του, νά 'ναι ὁ Μπαρμπαγιάννης!». Καί νά πού βλέπει μπροστά στά μάτια του, κάτω ἀπό μιὰ μουριά καθισμένο κατά γῆς, κάποιον ντυμένο εὐρωπαϊκά: τόν Καποδίστρια τόν ἴδιο, πού πραγματοποιεῖ τό πρῶτο του ταξίδι στό Μοριά, καί γύρω του ὄρθιους κι ἀκουμπισμένους στά σπαθιά τους τούς καπεταναίους τῆς συνοδείας του — τοῦ ἀνθρώπου, λέει, πού ἀντιπροσωπεύει ὅλη τήν ἐλπίδα τῆς Ἑλλάδας.

Συστήνεται, προσφέρει τά διαπιστευτήριά του. Τοῦ ὁμολογεῖ τοῦ Κυβερνήτη τήν ἀρνητική γνώμη πού 'χει ἡ Εὐρώπη γιά τόν τρόπο τῆς διακυβέρνησής του. Ἦρθε, βλέπετε; ὁ ξένος στήν Ἑλλάδα μέ τόν ἰσχυρότερο ὄπλισμό πού ὑπάρχει: τήν πλύση ἐγκεφάλου. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Κινέ ἔχει ἐπηρεαστεῖ καί ἀπό τήν περιοδεία του ἐδῶ, καί τοῦ λέει πῶς ἔχει ὁ ἴδιος ἀλλάξει γνώμη, καί μάλιστα ριζικά.

Ὁ Καποδίστριας τοῦ ἀπαντᾶει, κάπως λυπημένα ἀλλά μέ μιὰ ἡρεμία ἀταίριαστη μέ τό πολεμικό ὕφος τῆς ἀκολουθίας του: «Ἄσ' τους νά λένε. Τό βλέπετε κείνο τό κονάκι στό βάθος τῆς χαράδρας; Μόλις πρό ὀλίγου μπήκα μέσα καί ρώτησα τόν ἀνθρωπο ἄν ἔχει κάποιο παράπονο μέ τήν κυβέρνησή μου. Στήν ἀρχή ξαφνιάστηκε πού μπήκε στήν παράγκα του ὁ Κυβερνήτης τῆς χώρας. Ἐπειτα μοῦ εἶπε τά παράπονά του. Καί θά κάνω ὅ,τι μπορῶ νά τόν ἱκανοποιήσω. Τό ἴδιο κάνω ὅπου κι ἄν πάω».

Ὁ περιηγητής τό ξέρει, ἀλλά ὁ Καποδίστριας δέν τό λέει, ὅτι λίγες μέρες πρίν, ὅταν ἔφτασε στό Ναύπλιο, εἶχαν γονατίσει μπροστά του κλαίγοντας γέροντες πού τοῦ φίλησαν τά πόδια σά νά 'τανε σωτήρας.

Καί δείχνοντας τούς καπεταναίους, ὁ Καποδίστριας τοῦ λέει: «Τοῦτοι δῶ πού πρίν ἀπό λίγο ἀλληλοσπαραζόντουσαν, τώρα ἔχουν γίνει πιά ἀρνάκια. Νά σᾶς συστήσω τούς κυρίους Κολοκοτρῶνη, Νικήτα καί Πλαπούτα».

Ἦδη ὁ Κινέ ἔχει πολλά ἀκούσει γιά τόν τουρκοφάγο Νικήτα, γιά τή γενναιότητα καί τόν ἱπποτισμό του. Σέ ὦρα πανελλαδικοῦ κινδύνου εἶχε δώσει τό γιαταγάνι του, γιά νά γίνει ἐκεῖνη ἡ μοναδική του περιουσία λίγο ἀσήμε γιά τούς πολιορκημένους στό Μεσολόγγι. Πάλι ὅταν στό ἀντίσκηνό του ἔτρεμε ἀπό πυρετό καί δέν εἶχε νά φάει παρά μιὰ χούφτα ἐλιές, κι ὁ στρατηγός τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς ἤθελε νά τόν περιποιηθεῖ σάν στρατάρχη, ὁ Νικήτας ἀπάντησε ὅτι δέν τοῦ λείπει τίποτα, ἡ Ἑλλάδα ἔχει νά ταῖσει τούς ἀγωνιστές της.

Ὁ Κινέ σκιαγραφεῖ τό ἀέρινο περπάτημα καί τήν περήφανε κορμοστασιά του, τήν ἀπαράμιλλη εὐγένεια καί εἰλικρίνεια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου πού, ψηλά στίς κορυφές, προκαλεῖ τίς σφαῖρες τοῦ ἐχθροῦ, καί πού κάποτε στή μάχη ἄνοιξε ἕνα δρόμο ὡς τό βάθος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ γιά νά ἀποσπάσει ἀπό τόν πασά ἕνα ἄρνι κι ἕνα τουλούμι κρασί, καί πού ὁ θόρυβος τοῦ τουφεκιοῦ καί τοῦ σπαθιοῦ ἡ λάμψη ἀποτελοῦν γιά αὐτόν ἕνα γιορτασμό ἐρωτικό.

Πιό βαριά, πιό σκοτεινή ἡ εἰκόνα τοῦ Κολοκοτρῶνη. Γιγαντιαῖες πλάτες, τό κολοσσαῖο τό κεφάλι του ἀπό τήν πολλή ἔννοια σκυμμένο πρός τά κάτω, φρύδια σάν δάσος, βλέμμα πού σέ καρφώνει ἀκόμα καί πίσω ἀπ' τά πράσινα γυαλιά του, καί μουστάκι τόσο πυκνό πού κρύβει ὅποιαδήποτε ἔκφρασή του, εἴτε χαμόγελο εἴτε ἀγάπη εἴτε μίσος. Γυρίζει τό κεφάλι ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ πολύ ἀργά, σάν νά σχεδιάζει κάποιο στρα-

τήγημα ἢ σάν νά κοιτάζει καλά καλά νά δεῖ ἄν τόν ἐπισημαίνει κάποιος Τουρκος στρατηγός. Ἀλλά δέν ἀνοίγει τό στόμα παρά μιὰ φορά γιά νά τοῦ μουγκρίσει κάτι σάν buon giorno.

Στήν περιοδεία στό Μοριά ὁ Καποδίστριας τόν ἔχει πάντοτε κοντά ὡς μάρτυρα καί ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης πού χαίρεται ἡ νεογέννητη καί τακτική ἑλληνική κυβέρνηση. Ὁ καινούργιος ρόλος δέν εἶναι ὅμως εὐκολός γιά τόν Κολοκοτρῶνη, μᾶλλον δοκιμάζεται σκληρά. Ὁ παλαίμαχος θυμίζει στόν Κινέ τούς πολιορκημένους καστροπολεμάρχες τοῦ 15ου αἰῶνα πού στίς ἐπάλξεις βλαστημοῦσαν τά προδοτικά καινούργια τυροβόλα πού δέν λογάριάζαν πιά τήν πολεμική τεχνική τῶν ἱπποτῶν.

Κι ὁ Κινέ ἐξαγγέλλει μιὰ παλλόμενη, ὄλο ἀποχρώσεις προφητική θρηνωδία: «Τώρα ὅπου κι ἄν πάει ὁ Κολοκοτρῶνης θά πρέπει νά καταλάβει ὅτι μαζί του πεθαίνει μιὰ ἐποχή ὀλόκληρη, κι ὅτι εἶναι τό τελευταῖο στήριγμα τοῦ ἡρωικοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Στίς βουνοκορφές δέν βασιλεύει πιά. Δέν ἔχει πιά τήν ἐλευθερία νά στείλει τούς ὀπαδούς του στό χωριό νά ζητήσουν ἀρνιά γιά νά κάνουν Πάσχα στό βουνό. Ἀντιθέτως ἄν τραβήξει τώρα τό δρόμο γιά νά βρεῖ ἄρνι, θά πρέπει νά τό πληρώσει, σάν κοινός θνητός, σάν ἕνας ὀποιοσδήποτε καταραμένος Ἑβραῖος τῆς Κωνσταντινούπολης. Δέν θά χώσει στόν κρυψώνα του οὔτε τά λύτρα ἑνός ἐμπόρου ἀπ' τήν Ὀδησό οὔτε τά ἀσημένια πιστόλια ἑνός ἀγᾶ οὔτε καί τοῦ βεζίρη τό ἥσαυρό. Ἀντίο κλέφτες, καπεταναῖοι. Στά καλύβια σας νά κοιμηθεῖτε. Γιά νά πᾶς ἀπό τό Ἄργος ὡς τό Χαρβάτι, τώρα χρειάζεται διαβατήριο. Ἀντίο λοιπόν, ἀτσάλινα ζωνάρια, σφαῖρες μαγικές, τουφέκια φτερωμένα. Τώρα ἀφέντη ἔχετε τόν Μπαρμπαγιάννη πού οὔτε καί ἄγγιξε ποτέ τό θηκάρι ἑνός σπαθιοῦ. Σήμερα ἡ πένα βασιλεύει, τό γιαταγάνι δέν ἔχει πιά ἀξία, οἱ καπεταναῖοι πέθαναν».

Ὁ Κινέ βλέπει τόν ἀρχηγό τοῦ κράτους — ἀλλά ἑνός κράτους πού δέν τοῦ ἔχει δοθεῖ ἀκόμα ἡ ἐπίσημη ἄδεια νά ὑπάρχει — νά κατεβαίνει τή χαράδρα μέ ὅλη του τή συνοδεία, ὅπως γράφει, «κι ἐκεῖνον πάντοτε μπροστά, περπατώντας μ' ἕνα βῆμα γερό, μέ τήν μπλέ ρεδιγκότα, γερασμένο ἤδη καί πού ἡ ζωή του δέν τόν προετοίμασε γιά τέτοιου εἶδους κούραση σωματική. Μόνον ἡ ψυχική του δύναμη τόν κρατάει ὄρθιο, ἀλλά κι ὅσοι τόν συνοδεύουν τόν ἔχουν κοντά, σάν νά προστατεύουν μιὰ ἰδέα, κάποιο ἰδανικό πού ὁ ἴδιος τό ἐνσαρκώνει. Εἶναι κι ὁ μόνος πού δέν κρατάει ὄπλο». Εἶναι μιὰ σκηνή πού δέν τήν ἔχει πιάσει, νομίζω, κανένας ἐπίσημος ἱστορικός.

Ὅσο γιά τήν κοινωνική δομή τοῦ τόπου, πού ἔχασε στόν πόλεμο τό ἕνα τρίτο τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ζυγός τοῦ κατακτητῆ ἰσοπέδωσε τίς τάξεις καί τίς ἱεραρχίες ὄλες. Παρ' ὅτι γράφει μόνο γιά τά ὅσα εἶδε σάν περαστικός, κι ἀκόμα δέν ἐμφανίστηκαν οἱ ντόπιοι τσιφλικάδες, καί δέν λέει λέξη γιά τούς κοτσαμπάσηδες τῆς Ἀθήνας, καταλαβαίνει ὅτι οἱ Φαναριώτες, οἱ νικημένοι τοῦ Βυζαντίου, ἤδη φτιάχνουν μιὰ ἀριστοκρατία στήν Ἑλλάδα, ἐνῶ αὐτοί πού ἔκαναν τόν πόλεμο καί κέρδισαν τή νίκη ἔγιναν γρήγορα πληβεῖοι.

Μένει ὅμως αἰσιόδοξος. Τό 1829 τά 9/10 τῶν ἐκτάσεων ἀνήκουν στό κράτος: φαινόμενο πρωτοφανές ἕνας τόπος, πού τόσο βίαια τόν ξαναπέκτησε ὁ λαός του, νά μείνει στά χέρια μιᾶς ἐξουσίας πού δέν εἶναι πιεστική. Καί παρ' ὅτι γίνεται συζήτηση γιά μοναρχία, καί παρ' ὅλη τή μαγία τῶν ἀπελευθερωμένων νά υἰοθετήσουν εὐρωπαϊκούς θεσμούς, δέν βλέπει ὁ Κινέ ὅτι μιὰ τέτοια λύση θά τήν ἐπιτρέψει ὁ χαρακτήρας τῶν Ἑλλήνων. «Τά πάντα, λέει, ἐδῶ εἶναι αὐθόρμητα, ἀπότομα. Καί τό δημοκρατικό σύστημα πού εἶχε κατορθώσει τόσα θαύματα στήν Ἐπανάσταση, σίγουρα θά ἐπικρατήσει καί στήν εἰρήνη».

Εὐλογημένες οἱ στιγμές πού ἀκολουθοῦν τούς πετυχημένους λαϊκούς ξεσηκωμούς — πρίν πνιγοῦν στό αἶμα πάλι ἢ

προδοθῶν ἀπλῶς. Δυστυχῶς βλέπουμε συχνά νά ἀληθεύει ἡ πικρὴ παρατήρηση πού θά κάνει ὁ Ἐντμόν Ἀμπού τό 1852: «Πιό γρήγορα παρά ὅπουδήποτε στόν κόσμο, στήν Ἑλλάδα ἡ κακή τύχη ἔρχεται κατά πόδι στήν καλή».

Γιά τήν ὥρα ὁ Κινέ προσέχει ἐδῶ τήν παθιασμένη δίψα γιά μόρφωση. «Σέ μισογκρεμισμένες πόλεις τίποτα δέν ἀκούγεται παρά ὁ συνεχῆς ψιθυρός ἀπό τά ὑπαίθρια σχολεῖα, ὅπου τά παιδιά κάθονται καταγῆς, καί ὁ παπᾶς τούς διδάσκει γράμματα, Εὐαγγέλιο καί πατριωτικά αἰσθήματα. Ἀλλά τό κύριο πρόβλημα εἶναι νά τά κρατήσουν στή ζωή, μιά καί γεννιούνται στά ἐρείπια τῶν ἐρειπίων».

Πρωτεύουσα ἡ κοινὴ γνώμη ἔχει διαλέξει τήν Ἀθήνα κι ὁ Κινέ προτείνει τόν Πειραιᾶ ὡς ἀσυλο εἴτε γιά τούς Ψαριανούς, κάποτε 30.000 καί τώρα μόνο 5.000, εἴτε γιά τούς Χιωῆτες, πού οἱ σφαγῆς τούς ἄφησαν ἀπό τούς 95.000 τώρα μόνο 15.000, καί πού μοναδική στέγη βρίσκουνε στά βράχια. Εἶναι κι ἄλλοι 3.000 στή Ἀγγλία καί στή Μασσαλία πρόσφυγες, χῶρια οἱ ἀμέτρητοι στήν Αἴγυπτο, πού δέν πρόκειται νά γυρίσουν ἀπό τή σκλαβιά ποτέ.

Καθῶς κοιτάζει τήν Ἀθήνα ἀπό τήν Αἴγινα, κυβερνητικοί ἐκπρόσωποι τόν προειδοποιοῦν ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς πολιορκημένης πόλης δέν θέλουν νά βλέπουν ξένο, καί προπαντός Γάλλο. Ἀλλά ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας τοῦ δίνει, διαμέσου τοῦ Σπυριδῶνα Τριχοῦπη, ἕνα γράμμα γιά τόν Γιουσούφ Μπέη τῆς Εὐβοίας καί τῆς Ἀττικῆς. Μαζί μέ τρεῖς ἀξιωματικούς πού μεταμφιέζονται γιά τήν ἀποστολή αὐτή, φτάνουν στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, ἄδειο τελείως, δίχως βάρκα, ἄνθρωπο ἢ ζῶο. Μοναδικό κτίριο τό ἐρειπωμένο μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνα.

Ὁ ἀγᾶς τῆς περιοχῆς τούς ὑπόσχεται ἕνα ἄλογο γιά νά κουβαλήσει μέχρι τήν Ἀθήνα τίς ἀποσκευές τους. Περιμένουν δύο ὥρες. Στό μεταξύ τούς φρουροῦν Τουρκαρβανίτες στρατιῶτες ντυμένοι μόνο προβειές καί ζωνάρια μέ πιστόλια. Ἀγριωποί καί πειναλέοι, ἐκεῖνοι τούς ἀρπάζουν ὅ,τι τρόφιμα ἔχουν. Πότε σηκώνονται νά παίξουν μέ κάποια μπάλα κανονιοῦ, πότε κάνουν πεντέξι βήματα γιά νά τυροβολήσουν ἄσκοπα στή θάλασσα. Ὅταν κάποιοι ἀπό τήν παρέα ἀπομακρύνεται μερικά βήματα, οἱ Ἀρβανίτες λένε μεταξύ τους. «Τοῦτοι δῶ εἶναι κατάσκοποι, πρέπει νά τούς κόψουμε τό κεφάλι».

Τελικά καταφθάνει τό ἄλογο. Διασχίζουν σπαρτά καί τό καμένο ἐλαιόδασος, γιά νά φτάσουν σέ μιά Ἀθήνα ἀποκλεισμένη, πού ἡ μιζέρια τῆς ξεπερνάει ὅ,τι κι ἄν περίμενε ὁ περιηγητής: σπίτια ἀπό πλήθρες ὅλα γκρεμισμένα — ἐξογκώματα κιτρινωπά πού ἔχουν χάσει πάσα μορφή κατοικίας — κι ἄλλα πάλι δίχως στέγη ἢ πού τούς ἔχουν μείνει μόνο μερικά μαρμάρινα σκαλοπάτια, ἢ καί μόνο τό κατώφλι. Τό σπίτι τοῦ Γάλλου πρόξενου Φωβέλ, πού προεπαναστατικά εἶχε φιλοξενήσει ἐπί τριάντα χρόνια τόσους Εὐρωπαίους περιηγητές, τώρα ἔχει ἐντελῶς καταστραφεῖ.

Μιά παρένθεση γιά τό φιλέλληνα Φωβέλ. Ὁμόφωνα οἱ Γάλλοι τοῦ πλέκουν τά ἐγκώμια. Μόνον ὁ Μπάυρον γράφει ἀρνητικά: τήν ὥρα πού μετέφεραν στόν Πειραιᾶ τά γλυπτά τοῦ Παρθενῶνα, προσπαθοῦσε ὁ Φωβέλ νά τά ἀποκτήσει γιά τή Γαλλία. Καί τό 1811 συχνά ἔλεγε: «Οἱ Ἕλληνες δέν ἀξίζουν νά ἀπελευθερωθοῦν λόγω μαζικῆς καί ἀτομικῆς διαφθορᾶς». Γιά τούς ξένους ἐπίσημους ἡ εὐγένειά του δέν ἀμφισβητεῖται.

Ὁ περίπατος τοῦ Κινέ στήν Ἀθήνα δέν ἀκολουθεῖ κανένα χαραγμένο δρόμο, μιά καί δέν ὑπάρχουν τέτοιοι. Διασχίζει χαλάσματα καί μόνον, προσέχοντας τίς στέρνες καί παντοῦ τά μισοσκεπασμένα πτώματα. «Θάνατο βρωμᾶει ὁ τόπος ὅλος. Μέσ' ἀπό τά συντρίμια τῶν ἐνδιάμεσων αἰώνων», συνεχίζει, «ὀρθώνονται τά λείψανα τῆς ἀρχαιότητος καί ἀκτινοβολεῖ ἡ χρυσαφένια λάμψη τους σάν νά τά ἔχει διασώσει κάποια

τύχη ιδιαίτερη ὡς ἀπαραίτητα ἀκόμα γιά τήν ἀνθρώπινη φυλή». Κατά τ' ἄλλα οἱ φοινικιές κι οἱ γκαμηλές τοῦ θυμίζον Ἀφρική. Ὁ Παρθενῶνας δεσπόζει στήν ἐρημιὰ τῆς σημερινῆς Ἀθήνας σάν μιά οὐράνια σκέψη — μόνο πού στό φρούριο-Ἀκρόπολη ἀπαγορεύεται νά μπεῖ.

Ὁ Τοῦρκος χιλιάρχος τοῦ δίνει ἄδεια νά μείνει στήν Ἀθήνα δύο μέρες, μέ τήν προϋπόθεση νά μὴν κλέψει κανένα μάρμαρο. Ἐγινε πρό ἡμερῶν ἐξέγερση τοῦ πληθυσμοῦ καί παραλίγο νά πετροβολήσουν δύο Φράγκους μηχανικούς πού ἀγόραζαν πέτρες γιά τή λιθόστρωση ἑνός δρόμου· διαδόθηκε ἡ φήμη ὅτι θά ἀγοράσουν καί τήν Ἀκρόπολη ἀκόμα.

Στό ἐπόμενο καί τελευταῖο κεφάλαιο ἀφηγεῖται τό ταξίδι του στίς Κυκλάδες. Φτάνει στή Σύρο τήν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν. Ἐπρεπε, λέει, αὐτές νά εἶχαν τελειώσει τήν προηγούμενη Κυριακή, μόνο πού ἡ Ἐθνοσυνέλευση, εἴτε ἀπό αὐθαιρέσια εἴτε ἀπό ἀπειθαρχία, ἤδη ἔχει ἀνακηρύξει τόν Καποδίστρια πληρεξούσιο. Στό μεταξύ τό καπετανιλίκι ξεχάστηκε, κι ἐπαναλαμβάνονται οἱ ἐκλογές.

Στήν Ἐρμούπολη οἱ καμπάνες τοῦ Ἀι-Γιώργη καλοῦν τούς Χιωῆτες πρόσφυγες στήν ψηφοφορία. Μές στήν ἐκκλησία ναυτικοί μισόγυμνοι στριμύχωνται δίπλα στό εἰκονοστάσιο, ὑπογράφουν, ὀρκίζονται στό Εὐαγγέλιο πού τό κρατᾶει κάποιος παπάς. Τρομαγμένος ἀπό τή φασαρία, βγάζει τά ἄμφιά του αὐτός καί κρύβεται πίσω ἀπ' τά καφτάνια τῶν δημογερόντων. Στήν εἴσοδο τῆς ἐκκλησιᾶς ἀκόμα ἀγορεύουν καπεταναῖοι, προεστοί. Γι' αὐτούς ὅμως ἀδιαφοροῦν οἱ ψηφοφόροι. Ρίχνουν σιωπηλά τήν ψήφο τους.

Ἦδη ἑπτὰ χρόνια ζοῦν στήν προσφυγιά, ἀλλά τώρα μέ τόν πιό ἥσυχο τρόπο καί μέ καταπληκτικὴ ἐνάργεια ἐκλέγουν δικαστές, ἀντιπροσώπους καί δημόσιους συμβούλους.

«Ἀμφιβάλλω», λέει σέ τοῦτο τό σημεῖο ὁ Κινέ, «ἂν ὑπάρχει τίποτα στόν κόσμο πιό ἐκτιμητέο ἀπό τήν πίστη στό μέλλον πού αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νά ἀντλοῦν ἀκόμα κι ἀπό τά τρίσβαθα τῆς δυστυχίας τους».

Καί προσθέτει μέ ἐξίσου ἀξιόλογη πικρία: «Φουκαράδες! Πετάξτε τίς ψήφους σας. Δέν ἔχετε οὔτε φωτιά γιά νά ζεσταθεῖτε οὔτε τόπο διαμονῆς. Δυὸ χιλιάδες μιλία μακριά, ἄλλοι ἀποφασίζουν γιά τήν τύχη σας. Ἐσεῖς δέν πρόκειται ποτέ νά ξαναδεῖτε καν τή σκόνη τοῦ νησιοῦ σας».

Περιττά τά σχόλια...

Σέ λίγο ὁ Ἐντγκάρ Κινέ θά φύγει. Τελειῶνω μ' ἕναν ἄλλο του ἀποχαιρετισμό, πού μπορεῖ ἡ λυρική του μελαγχολία νά εἶναι ὑπερβολική, ἀλλά πού δέν τοῦ λείπει στό τέλος καί μιά σωστή ἐκτίμηση τῶν πραγμάτων: «Ἀντίο στ' ἀκρωατήρια καί στίς ἀκροθαλασσιές, ἀντίο στίς καλύβες καί στίς πανάρχαιες πόλεις. Ἀντίο στοὺς ἰσοπεδωμένους πύργους, ἀντίο στό τραγοῦδι τῶν καπεταναίων στίς χαράδρες, ἀντίο στόν ὕπνο στίς κουρελοῦδες, καί στή σκιά στά μοναστήρια, καί στόν ἥλιο πού μετατρέπει τῆς νύχτας τή δροσιά στήν ὀμίχλη πού πλανᾶται στά λαγκάδια ἐπάνω. Δέν θά ξαναδῶ αὐτούς πού μέ φιλοξένησαν στό Μιστρά καί στό Δερβένι, οὔτε καί θά δῶ ξανά τά καρβουνιασμένα δάση, οὔτε καί τούς σκελετούς στίς παραλίες, οὔτε κι ὅλα ὅσα μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀλύγιστα νά ὑποφέρει γιά κάποια ἰδέα πού γιά αὐτόν δέν παύει νά ἔχει τίμημα ἀκριβό».

Κέβιν Ἀντριους

ΜΙΑΤΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΣ

«Κλείστε τὰ σχολεία».

Ἐκπαιδευτικά ἅπαντα,
ἐπιμέλεια – σχολιασμός:
Ἄλέξης Δημαρᾶς, τόμοι 2,
Γνώση 1986

Κυκλοφόρησε ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Γνώση» τὸ δίτομο ἔργο τοῦ Μίλτου Κουντουρᾶ μὲ τὸν τίτλο *Κλείστε τὰ σχολεία* (τίτλος πού ἔδωσε ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἐκδόσεως ἀπὸ δημοσίευμα τοῦ Μ. Κουντουρᾶ τὸ 1923). Πρόκειται, ὡπως διευκρινίζει καὶ ὁ ὑπότιτλος, γιὰ τὰ «ἐκπαιδευτικά ἅπαντα» τοῦ Μ. Κουντουρᾶ, τὰ ὁποῖα ἐπιμελήθηκε καὶ σχολίασε ὁ ἱστορικός τῆς νεοελληνικῆς ἐκπαίδευσης Ἄλέξης Δημαρᾶς.

Ὁ Ἄλέξης Δημαρᾶς μὲ τὶς ἱστορικές του μελέτες γιὰ τὴ νεοελληνικὴ ἐκπαίδευση, σημαντικότερη ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι τὸ δίτομο ἔργο *Ἡ μεταρρύθμιση πού δὲν ἐγίνε* (Ἐρμῆς, 1973), ἔχει ἤδη δημιουργήσει τὴν ὑποδομὴ καὶ τὶς προϋποθέσεις ὥστε οἱ ἀναγνώστες, ὅταν δὲν εἶναι εἰδικοί (τέτοια εἶναι καὶ ἡ περίπτωσή μου), νὰ μποροῦν νὰ ἐνδιαφερθοῦν γιὰ τὸ δημοσιευμένο ὑλικό τῆς παρούσας ὀγκώδους ἐκδόσεως καὶ νὰ διευρύνουν τὶς γνώσεις καὶ τοὺς προβληματισμούς τους γιὰ τὶς σημαντικότερες πτυχές τῆς κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ ἰδεολογικῆς ἱστορίας τοῦ Μεσοπολέμου, ἀφοῦ ἡ κρατικὴ ἐκπαίδευση εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς καθαρότερους καθρέπτες τῆς κοινωνίας.

Ὁ ἰδιαίτερα σεμνὸς χαρακτηρισμὸς τῆς δουλειᾶς τοῦ ἐπιμελητῆ ἀπὸ τὸν ἴδιο ὡς «ἐπιμέλεια-σχόλια» πολὺ γρήγορα καταρρίπτεται, διότι ἡ δουλειὰ τοῦ ἐπιμελητῆ — ἔργο σκολιό, συχνὰ ἄχαρο καὶ κοπιώδες ὅταν πρόκειται γιὰ ἐκδόση ἁπάντων τῶν δημοσιευμένων καὶ ἀδημοσιευτων ἑνὸς ἀνθρώπου — δὲν ἀρκεῖται στὸν ἐντυπωσιακὸ σέ πλοῦτο καὶ πολῦτιμο σέ γνώσεις σχολιασμό καὶ ὑπομνηματισμὸ τῶν κειμένων τοῦ Κουντουρᾶ, ἀλλὰ ἐκτείνεται καὶ σὲ μιά πολυσελίδη εἰσαγωγή. Στὴν εἰσαγωγή αὐτή, μέσα ἀπὸ τὴ «ζωὴ καὶ τὸ ἔργο» τοῦ Κουντουρᾶ διευρύνονται οἱ ἀναλύσεις τοῦ Ἄλέξη Δημαρᾶ γιὰ τὴ νεότερη ἐκπαίδευση στὴν Ἑλλάδα. Γιὰ παράδειγμα, τὸ κεφάλαιο *Ἡ «Νέα Ἀγωγή»* ἀποτελεῖ κατὰ κάποιον τρόπο μιά αὐτοτελὴ ἐκθεση καὶ μελέτη πού δίνει τὸ πλαίσιο μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀντλήθηκαν οἱ βασικὲς θεωρητικὲς ἰδέες πού ἐνέπνευσαν τὸν περίφημο ἐκπαιδευτικὸ δημοτικισμὸ.

Ὁ παιδαγωγὸς Μίλτος Κουντουρᾶς δὲν ἦταν πλατύτερα γνωστός, παρόλο πού ἡ ἐκπαιδευτικὴ του σκέψη καὶ δράση αὐτοδίκαια ἐντάσσεται στὴν προσπάθεια

τῶν τριῶν προσωπικοτήτων τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ δημοτικισμοῦ τοῦ Γληνοῦ, τοῦ Δελημούζου καὶ τοῦ Τριανταφυλλίδη.

Ἡ μακροχρόνια ἐπιστράτευσή του, ὁ πρῶτος θάνατός του (γεννήθηκε τὸ 1889 καὶ πέθανε τὸ 1940), οἱ ἀπογοητεύσεις ἀπὸ τὴν ἀνάσχεση τοῦ παιδαγωγικοῦ προγράμματος πού ἤθελε νὰ πραγματοποιήσει, εἶναι ὀρισμένοι παράγοντες πού ἀνέκοψαν τὴ φυσικὴ ἀκτινοβολία πού τὴν ἀξίζει ἡ προσωπικότητά του. Ἄλλωστε θὰ ὑπῆρχαν κι ἄλλες ἐστῆες ἀνάλογων παιδαγωγικῶν ὀραματισμῶν τὰ χρόνια ἐκεῖνα. Ὅπως, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πῶς, εὐτυχῶς, καὶ σήμερα, ἡ ἰδέα γιὰ μιά ἄλλη παιδαγωγικὴ, ἕνα ἄλλο σχολεῖο συνεχίζει νὰ ζεῖ σὲ κάποιες ἐστῆες καὶ νὰ ἀντιστέκεται στὶς χωρὶς ἔμπνευση καὶ πάθος κρατικὲς τυπολογίες. Ὁ ἀγῶνας γιὰ πολλοὺς δὲν ἔληξε, γράφει κάπου ὁ ἱστορικός Ἄλέξης Δημαρᾶς.

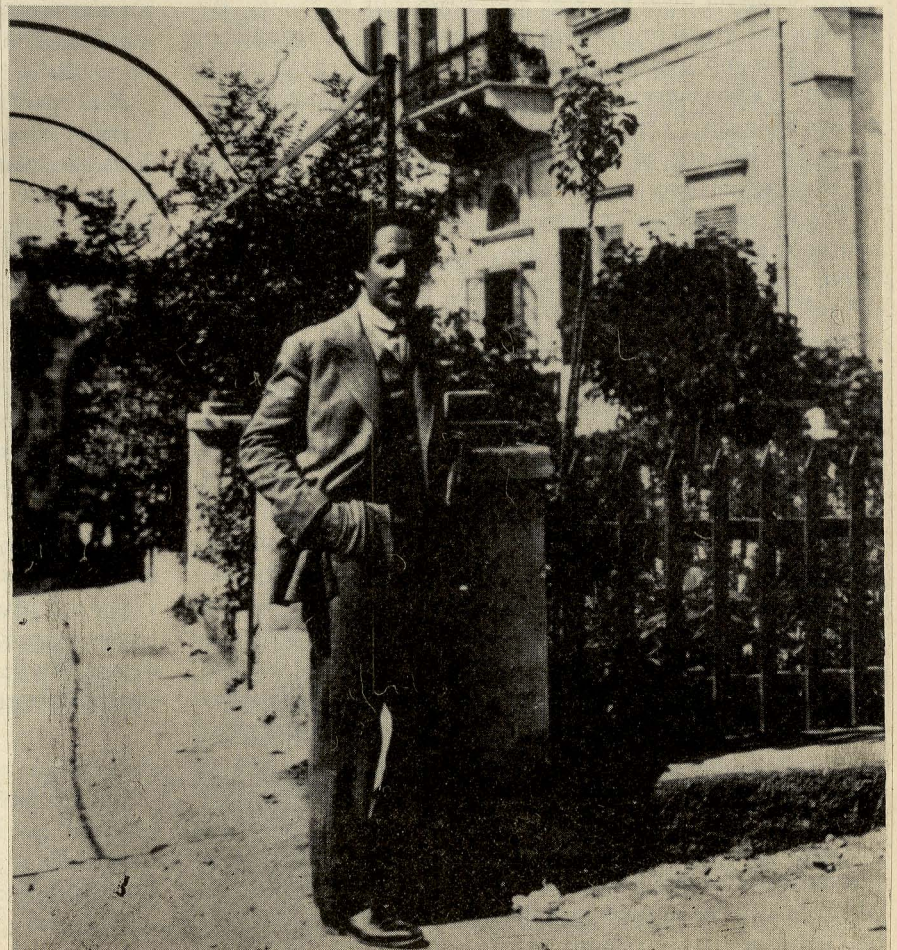
Ἄλλωστε μὲ τὸ ἔργο του ὁ Ἄλέξης Δημαρᾶς, πέρα ἀπὸ τὴν ἱστοριογραφία τῆς νεοελληνικῆς ἐκπαίδευσης, ἡ ἄρη ἀκριβῶς σ' αὐτὴ τὴν Ἱστορία, τὸν ἴδιο ἀγῶνα συνεχίζει.

Διαβάζοντας τὰ κείμενα πού ἀναφέ-

ρονται στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ Διδασκαλείου Θεσσελονίκης, πού εἶναι φυσικὸ ν' ἀποτελεῖ καὶ τὸ πῖο συναρπαστικὸ μέρος τῆς δράσεως καὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ παιδαγωγοῦ Κουντουρᾶ («Ἱερὴ τριετία» ὀνομάζει τὴν περίοδο αὐτὴ ὁ ἐπιμελητὴς), διαπιστώνουμε πῶς οἱ κατευθυντήριες παιδαγωγικὲς ἰδέες γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ σχολείου ἐκεῖνου εἶναι ἰδέες πού ἀκόμη σήμερα δὲν ἔχουν ἐφαρμοστεῖ στὸ ἐλληνικὸ σχολεῖο ἢ ὅταν κάποιες γίνονται ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας δὲν μποροῦν νὰ ἐφαρμοστοῦν σωστὰ στὴν πράξη. Ἴσως λείπει τὸ ὄραμα τῆς ἐκπαίδευσης, ἂν μπορεῖ σήμερα νὰ ὑπάρχει τέτοιο ὄραμα, κι ἂν μιά κρατικὴ ἐξουσία μπορεῖ νὰ πολιτεύεται μὲ ὀράματα, ἀρνούμενη τότε ἀναγκαστικὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς ὁμοιομορφίας.

Ἄλλὰ ἂς γυρίσουμε ἀκόμη λίγο στὴν περιγραφή τῶν περιεχομένων τῶν δύο τόμων.

Στὰ Παραρτήματα τοῦ βιβλίου ἔχει συγκεντρωθεῖ τὸ σύνολο τῶν κειμένων τῆς Φοιτητικῆς Συντροφιάς τοῦ 1910 (τοῦ δημοτικιστικοῦ σωματείου τοῦ ὁποῖου ὁ Κουντουρᾶς ὑπῆρξε ἰδρυτικὸ στέλεχος),

Στὴν αὐλὴ τοῦ Διδασκαλείου Θεσσελονίκης.

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΑ

Γιαγιά, γιατί έχεις τόσο μεγάλο στόμα;

Γιά νά λέω "Α-μπέ-μπά-μπλόμ"

καί εκείνων πού συνθέτουν τήν ἱστορία τῆς διώξῆς του γιά τό πρωτοποριακό του ἔργο στό Διδασκαλεῖο Θελέων Θεσσαλονίκης μέ τίς κλασικές κατηγορίες τοῦ ἀθεϊσμοῦ, τῆς ἀνηθικότητας καί τῆς ἀντεθνικότητας.

Ὁ δεύτερος τόμος συμπληρώνεται μέ τήν *Προσωπογραφία*, μιά ἐξαιρετική προσφορά τοῦ Ἀλέξη Δημαρᾶ στους ἐρευνητές: πρόκειται γιά πάνω ἀπό ὀγδόντα βιογραφικά σημεῖα πρὸς ὁμῶν πού σχετίζονται μέ τήν ἐκπαιδευτική ὑπόθεση τῆς ἐποχῆς. Ἀκολουθεῖ τό *Χρονολόγιο* καί στό τέλος τό *Εὐρετήριο*. Τά σχόλια καί οἱ σημειώσεις τοῦ ἐπιμελητῆ ξεπερνῶν κατά πολύ τή δυνατότητα ἀξιολόγησῆς τους ἀπό ἓνα «γενικό ἀναγνώστη», ἐντυπωσιάζουν γιά τόν πλοῦτο καί τίς λεπτομέρειες. Τό ἔργο αὐτό μένει νά ἀποτιμηθεῖ ἀπό κάποιον εἰδικότερο μελετητή.

Παραθέτω, τελειώνοντας, ἓνα θέμα γιά ἐκθεση, πού δημοσιεύεται στό ὑλικό πού σχετίζεται μέ τήν «ἥρωική» περίοδο τοῦ Μ. Κουντουρᾶ στό Διδασκαλεῖο Θελέων Θεσσαλονίκης. Προσπάθεια πού κατέληξε ὅπως καί ἄλλες ἀνάλογες (Βόλος, Μαρᾶσειο) στή βίαιη διακοπή τοῦ ρεαλιστικοῦ δράματος. Ἡ ὄψη αὐτῆ τοῦ πολυσύνθετου ἔργου τῆς τριετίας δέν εἶναι βέβαια ἡ σημαντικότερη. Τήν παραθέτω, διότι ὡς φιλόλογο κάπου μέ συγκινεῖ περισσότερο, ἴσως καί διότι λυπάμαι πού μισόν αἰῶνα μετά ἡ στενόμυαλη σκέψη τῶν «παιδαγωγῶν» τοῦ συναφιοῦ μου δέν μπόρεσε ἀκόμη νά βγεῖ ἀπό τό στεῖρο δίλημμα: ναι ἢ ὄχι τό μάθημα τῆς ἐκθεσῆς στό σχολεῖο, καλῶς ἢ κακῶς τά παιδιά δέν γνώριζαν τίς λέξεις ἀρωγῆ καί εὐδοκίμηση;

«Θέμα γιά μιά ἐκθεση: Ἀμίλητος περίπατος.

1. Ἀναβεῖτε καί κατεβεῖτε τήν ὁδὸ Βενιζέλου καί προσπαθήστε νά μὴν εἰστε ἀφηρημένος, ἀλλά νά κοιτάξετε ἀπλῶς τό δρόμο, τοὺς ἀνθρώπους, τήν κίνηση, τίς βιτρίνες, τὰ οικοδομήματα, τίς ἐπιγραφές κ.λπ. Κοιτάξετε τα ὅλα, ὅπως κοιτάζει ἓνας πού πρώτη φορά ἔρχεται στή Θεσσαλονίκη.

2. Ἀναφερτε ἀπλῶς τί σᾶς ἐκίνησε τήν προσοχή. Γιατί;

3. Ἄν κάποιος σᾶς ἔλεγε νά σᾶς χαρίσει κάτι ἀπ' αὐτά πού εἶδατε, τί θά ζητούσατε;

4. Ποῖο οἰκοδόμημα ἦταν καλύτερο;

5. Ἀπὸ τίς ἐπιγραφές ἢ τίς ρεκλάμες πού διαβάσατε ποιά θυμάστε;

6. Ποῖόν ἀνθρώπο θυμάστε δυνατότερα; Περιγράψτε τον.

7. Σᾶς μίλησε κανεῖς; Τί σᾶς εἶπε καί τί τοῦ ἀπαντήσατε;

8. Τί κακό ἔπεσε στήν ἀντίληψή σας ἢ τί καλό;

9. Ἄν ἦσσαν δήμαρχος τί θά ἔκανες;

10. Τί σκεπτόσουν κυρίως ὅλη τήν ὥρα τοῦ περιπάτου ἢ τί περίπου σκέψεις σοῦ γεννήθηκαν;

Ἐδῶ ἡ ἀντίληψη γιά τή λειτουργία τῆς γραφῆς εἶναι σαφῆς καί πάρα πολύ ἀπλή. Τόσο ἀπλή πού δέν χρειάζεται σχόλια. Ἐκεῖνο πού χρειάζεται σχόλια καί μιά ἐξήγηση εἶναι γιατί στή νεοελληνικῆ ἐκπαίδευση τόσο ἀπλά πράγματα δέν μπόρεσαν «νά περάσουν». Γιατί ἀκόμη σήμερα τό γλωσσικό μάθημα συγχέεται μέ τή λογοτεχνία καί ἡ ἐκθεση μέ μιά λογοτεχνικῆ μανιέρα.

Μαριάννα Δήτσα

Θυμάστε στό παλιό Ἀλφαβητάριο (ἐκεῖνο μέ τίς ἀνεξάντλητες ἐκδόσεις) τή γιαιγιά ὄρθια: «νιάο, νιάο ἡ γάτα. Νιάο ἔκανε ἡ γάτα. Λίγο γάλα γαιγιά. Καί μένα γάλα»; Καί τή γαιγιά καθιστή: «Νά καί ἡ γαιγιά μαζί. Ζεσταίνεται καί λέει: κάνει κρύο παγωνιά. Θέλω τζάκι καί γωνιά»; Θυμάστε τή γαιγιά; Καμπούρα καί στίς δύο εἰκόνες, σκεβρωμένη, μαντιλοκουκουλωμένη, μπαμπούλωμένη μέ μιά μακριά μαυριδερῆ φουστάνια, μέ παντοφλες πού περισσεύουν στή φτέρνα; Καί ρυτιδιασμένη, πολύ ρυτιδιασμένη — σάν ζαρωμένο μῆλο; Καί τά ἐγγόνια τῆς (τό Μίμη, τήν Ἄννα, τήν Ἐλλη, τή Λόλα) ἡλικίας μεταξύ ἐνός καί ἐπτά ἐτῶν;

Γαιγιά καί ἐγγόνια. Διάσταση ὁμοῦς ἡλικιῶν ἀφύσικη, ἄνιστορική. Θά ἔλεγα ὑπερϊστορική, καί γι' αὐτό μυθική, ἰδεολογική. Ὅπως ἄλλωστε καί ὅλες οἱ σχέσεις, οἱ καταστάσεις, οἱ εἰκόνες τοῦ Ἀλφαβηταρίου: παριστάνουν τήν ἰδανική οἰκογένεια, τὰ ἰδανικά παιδιά, τήν ἰδανική ζωῆ. Μέ δύο λόγια τήν παράδοση. Ἡ γαιγιά σ' αὐτές τίς εἰκόνες εἶναι (μᾶλλον) μητέρα τοῦ πατέρα. Αὐτός καί ἡ (σχεδόν ὀμηλική του) μητέρα ἔχουν πάνω κάτω διαφορά εἰκοσι πέντε μέ τριάντα χρόνια ἀπὸ τά παιδιά τους· ἐνῶ ἡ γαιγιά, ἡ γαιγιά μοιάζει νά ἔχει φτάσει στό ἀνώτατο ὄριο τῆς φυσικῆς ἀνθρώπινης ἡλικίας: 40 μέ 50 χρόνια πάνω ἀπὸ τοὺς «μεσήλικους», χούφταλο σωστό. Ἐνα ἄτομο ἀντιπαραγωγικό, ἡ μόνη πραγματικῆ ἀπωθητικῆ μορφή στήν εἰκονογράφηση, εἶναι ἐκεῖ στήν «τυπική» πυρηνική ἑλληνική οἰκογένεια, γιά νά προσφέρει μόνο βοηθητικές ὑπηρεσίες, γιά νά κάθεται κοντά στοῦ τζάκι, γιά νά χαιρετᾶ αὐτοὺς πού φεύγουν.

Αὐτά στό Ἀλφαβητάριο. Τό παλιό. Καί νά πού τό Ἀμπεμπαμπλόμ (ἡ γενικά ἄνοστη παιδικῆ ἐκπομπή τῆς Χριστιανίας Αὐλιανοῦ) ἐπανεφερε στήν ἐπιφάνεια αὐτήν τήν εἰκόνα τῆς γαιγιάς γριάς μάγισσας πού βασάνισε τόσο τίς παιδικές μας νημίες. Μαζί ἀνέσυρε ἀπὸ τό πανταχού παρόν παρελθόν ὅλη καί ὅλη τήν πινακοθήκη τῆς ἀστικῆς ἀλφαβήτου: τήν οἰκογενειακῆ χρηστομάθεια, τό τελετουργικό τῆς κατά φύλα κοινωνικοποίησης, τό θρησκευτικό καθηκοντολόγιο, τό πατριωτικό ὕμνολόγιο. Μέ μιά ἀπλή μαγικῆ κίνηση γύρισε τή σελίδα πρὸς τά πίσω.

«Ἔχετε παιδιά γαιγιά;». Τά παιδιά ἀρ-

χισαν νά ἀπαντοῦν μέ ἀφέλεια: ἐγώ ἔχω μιά γαιγιά κι ἓναν παππού, ὁμοῦς πέθαναν. Ἐγώ ἔχω μιά γαιγιά. Ἐγώ ἔχω δύο γαιγιάδες καί δύο παπποῦδες. Κι ἐγώ ἔχω τρεῖς παπποῦδες καί δύο γαιγιάδες. Ἡ ἐρώτηση ὁμοῦς δέν ἐνδιαφερόταν γιά τίς ἀπαντήσεις. Ἡ ἐρώτηση ἦταν μιά κατάφαση γιά νά δηλωθεῖ τό θέμα τοῦ παιδαγωγικοῦ παιγνιδιοῦ πού ἀκολούθησε. Τό θέμα σήμερα (παραμονές τοῦ Λαζάρου) ἦταν «γαιγιά».

«Παιδιά σηκωθεῖτε νά παίξουμε τίς γαιγιάδες. Ξέρετε πῶς πηγαίνουν οἱ γαιγιάδες; Νά, ἔτσι. Ἐχουν καμπουρίτσα καί πάνε σκυφτές σκυφτές». Καί καμπουριάει κι ἀρχίζει νά σέρνεται γέρνοντας δεξιά-ἀριστερά σάν σαποκάριο. «Εἶναι κουρασμένες καί γριές, πολύ γριές οἱ γαιγιάδες». Κι ἀπὸ πίσω ἀπὸ τήν παιδαγωγό τοῦ παιγνιδιοῦ ἀγοράκια καί κοριτσάκια μεταξύ 4 μέ 5 χρονῶν, παίξανε τίς γαιγιάδες πού πάνε νά ψωνίσουν στόν μακάλη. Μετά ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ παπποῦ. «Τώρα παιδιά θά κάνουμε τοὺς παποῦδες. Ξέρετε πῶς πάνε οἱ παποῦδες. Καμαρωτοί καμαρωτοί. Καί ἔχουν καί λίγο κοιλίτσα. Νά, ἔτσι πάνε οἱ παποῦδες στό πάρκο». Καί πάλι πίσω τῆς βάδισαν οἱ εὐθυτενεῖς μικροί παποῦδες. Ὡσπου κατέφθασε ἡ βαρύνδουπη κυρα-Μέλισσα καί ἀνέλαβε αὐτὴ τό ρόλο τῆς γαιγιάς καί τό παιγνίδι ἔχασε πιά κάθε ἴχνος γούστου (;) καί παιδαγωγικῆς (;) σημασίας. Ὅπως καί τό Ἀμπεμπαμπλόμ μέ τίς πορτοκαλάδες, τὰ στερεότυπα παιγνίδια, τὸν κοντραπλακέ μαγικό καθρέφτη, τὰ ρετρό ὀνόματα τοῦ φανταστικοῦ παιδικοῦ κοινοῦ. Τό Ἀμπεμπαμπλόμ, ἡ παιδικῆ ἐκπομπή τῶν μεγάλων, ὅπου τά παιδιά δέν εἶναι παιδιά γιατί χάνουν τήν ἡλικία τους. Ὅχι βέβαια ὅταν παίζουν τίς «γαιγιάδες» ἀλλά ὅταν καθίστανται κοινωνικῆ κατηγορία: «παιδιά» ἐνός (στημένου) νηπιαγωγείου, ὅπου οἱ νηπιαγωγοὶ δέν εἶναι νηπιαγωγοὶ καί ὅπου ἡ μαγεία καί τό παιγνίδι ἐξουθενώνονται ἀπὸ τήν ἐπανάληψη καί τήν πλήξη. Γι' αὐτό καί οἱ γαιγιάδες ἀπὸ κοινωνικῆ κατηγορία ἔγιναν (γιά παιχνίδι;) ἡλικιακῆ κατηγορία. Τά «παιδιά» πρέπει νά μάθουν νά παίζουν τοὺς γέροντες καί οἱ γέροντες πρέπει νά εἶναι γέροντες, ἀπόμακρα ὄντα σάν ἐκεῖνα τῶν θλιβερῶν σχολικῶν παραστάσεων. Σάν ἐκεῖνα τοῦ Ἀμπεμπαμπλόμ.

Νόρα Σκουτέρη – Διδασκάλου

Οἱ δύο ὄψεις τοῦ ἴδιου νομίσματος

Βγήκε λοιπόν τό νέο *Τέταρτο*, τό τεῦχος 12, χωρίς τόν ἐμπνευστή, ἰδρυτή καί διευθυντή του Μάνο Χατζιδάκι. Χωρίς τόν «δεξιό» Χατζιδάκι, ὅπως ἀποφάνονται οἱ περισσότεροι, ἄρα βγήκε ἕνα «προοδευτικό» ἐπιτέλους *Τέταρτο*. Μιά «νέα» ἐμφάνιση, πού θέλησε νά εἶναι ἐντυπωσιακή. Πολυέξοδη διαφήμιση τῶν νέων συνεργατῶν: «*Τά μεγάλα ὀνόματα*», «*Ὅλοι οἱ μεγάλοι στό Τέταρτο*».

Πρόκειται γιά ἕνα πολιτιστικό περιοδικό πού φιλοδοξεῖ νά εἶναι μεγάλης κυκλοφορίας, ἴσως καί νά εἶναι. Ἔτσι, γιά νά εἶναι πολιτιστικό περιοδικό μεγάλης κυκλοφορίας θεωρεῖ ἀβίαστα αὐτονόητο πώς πρέπει νά ἀπευθύνεται στό κοινό μέ ὑποπτα πολιτιστικά ἰδεολογήματα: *οἱ μεγάλοι, τά μεγάλα ὀνόματα*. Οἱ μεγάλοι, οἱ μοντέρνοι, οἱ εὐαίσθητοι. Σέ πείσμα τῶν «πεζῶν» καί τῶν «ἀθεράπευτων λογιστών». Καί ποιός ὑπάλληλος τραπέζης θά ἔλεγε νά πιστέψει γιά τόν ἑαυτό του ὅτι εἶναι «ἀθεράπευτα πεζός», λογιστής; Ἐδῶ εἶναι τό *Τέταρτο* πού κάθε μήνα μέ 200 δραχμές σέ ἀπαλλάσσει ἀπό μία τέτοια ἀνησυχία. Σέ ἀπαλλάσσει προπάντων ἀπό μία παρόμοια κατηγορία τῶν ἄλλων πρὸς ἐσένα.

Νά πού τό «ἀνανεωμένο» *Τέταρτο* πρώτη φορά ἀπευθύνεται στόν ἀναγνώστη (στόν μέσο ἢ τόν ἰδανικό ἢ τόν ἐπαρκή ἢ τόν δυνάμει ἀναγνώστη); Καί νά πού αὐτό τό «προοδευτικό ἐπιτέλους» περιοδικό διευκρινίζει ἄθελά του σέ ποιόν ἀναγνώστη ἀπευθύνεται. Ἄναφέρομαι στή στήλη *Ὁ μήνας τοῦ ἀναγνώστη* πού προτάσσεται στήν πρώτη σελίδα τοῦ «νέου» *Τέταρτου*. Τό κείμενο, ἴσως, θά ἔπρεπε νά ἀναδημοσιευτεῖ ὀλόκληρο, γιά ὅσους τυχόν δέν ἀγοράζουν ἢ δέν διαβάζουν τό περιοδικό *Τά ἀποσπάσματα* πού παρατίθενται στή συνέχεια ἀποτελοῦν πάντως τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ κειμένου.

«*Τρελός — ἀρχίζει τό κείμενο — γιά τόν Διονύσιο Σολωμό, ὁ πῶς σκληρός μήνας γιά τόν Ἐλιοτ. Ὅμως ὁ Ἀπρίλης μπορεῖ καί νά εἶναι ἐλπιδοφόρος (σάν μία ἀπροσδόκητη φωτοχυσία εἶναι βροχερό ἀπόγευμα), ὑποσχητικός (σάν τό βλέμμα ἐνός μικροῦ παιδιοῦ τήν πρώτη φορά πού δυσκολεύεται νά μάς πιστέψει) ἢ κατανυκτικός (σάν δύο λεπτά σιωπῆς πού παρεμβάλλονται). Μπορεῖ νά εἶναι ἀκόμα καί μία λεωφόρος ταχείας κυκλοφορίας ποιημάτων, εἰς πείσμα τῶν πεζῶν ὅλου τοῦ κόσμου.*

Γιά τούς ἀθεράπευτους λογιστές, ὁ Ἀπρίλης εἶναι ὁ τέταρτος μήνας τοῦ χρόνου.

Δέν θά σταθῶ ιδιαίτερα στή λογοτεχνική ποιότητα αὐτοῦ τοῦ ἀποσπάσματος, τή *ρητορική* του, ἢ ὅποια ἐδῶ δέν εἶναι παρά ἕνα διάφανο στερεότυπο πού ἀντλεῖ τά πῶς τετριμμένα καί μελιστάλαχτα κλισέ ἀπό τό ἰδεολογικό καί θεσμικό μοντέλο τῆς τρέχουσας «λογοτεχνικότητας» ἢ τῆς τρέχουσας λογοτεχνίζουσας δημοσιογραφίας, διανθισμένο μέ λίγη ἐνημέρωση (Σολωμός, Ἐλιοτ). Δέν θά σταθῶ διότι τά παραπάνω ἐκφέρονται ἀποφατικά, δέν ἀποτελοῦν ἄλλωστε παρά ἀξιολόγηση, «ἄποψη» περί λογοτεχνίας πού δύσκολα ἀποδεικνύεται. Κι αὐτό τό ξέρουν καλά οἱ ὑπεύθυνοι ἐνός πολιτιστικοῦ περιοδικοῦ. Ὅλοι ἐπιλογές κάνουμε.

Ἔτσι, ὅταν ἀπευθύνονται στό «πλατύ κοινό» ἰσχύει ἡ νόρμα τῶν παραδεγεμένων μέσων ὄρων. Ἄπ' αὐτή τήν ἄποψη ἢ ἐμφάνιση τοῦ *Τέταρτου* θά ἔλεγα πώς εἶναι πολύ χρήσιμη. Καθρεφτίζει ἐπιτέλους καί ταξινομεῖ τίς διατεταγμένες πού συγκροτοῦν αὐτό πού λέμε κυρίαρχη κουλτούρα: διαγράφει τά σημερινά ὄρια τῆς ἀνεκτικότητας καί τίς δυνατότητες πού ἔχει νά ἀφομοιώσει κάποιες (πολλές καί ἀντιφατικές) πολιτιστικές πρακτικές πού ἔχουν τήν πρόθεση νά ἐπενεργήσουν σέ διαφορετικά ταξικά καί καλλιτεχνικά πεδία.

Ἄλλά ἄς γυρίσουμε στό ἀπόσπασμα πού παραθέτουμε. Παρόμοιες παρομοιώσεις γιά τό μήνα Ἀπρίλιο εἶναι χρήσιμες στούς ἀναγνώστες γιά τή σύνταξη μιᾶς ἐρωτικῆς ἐπιστολῆς, μιᾶς ἐκθεσης ἰδεῶν στίς Πανελλήνιες ἢ ἀκόμα μπορεῖ νά εἶναι τό φῶς πού θά ἀποκαλύψει εὐαίσθησιες ἐκκολαπτόμενων ποιητῶν...

«*Υποσχητικός*» κυρίως, ὁ Ἀπρίλης, «*σάν τό βλέμμα ἐνός μικροῦ παιδιοῦ*». Τά μικρά παιδιά ὑπόσχεται ὅλων μας πῶς ἢ περήφανη ἀναφώνηση τυχόν δημοδιδασκάλων ἢ Καπάνταη: «*ὁ ἑλληνικός λαός εἶναι ἀθεράπευτα ποιητικός!*» δέν θά κινδυνέψει τίς ἐπόμενες τουλάχιστον δεκαετίες «*εἰς πείσμα τῶν πεζῶν*» πού γκρινιάζουν ψελλίζοντας κάτι περί Λόγου καί κρίσης. Γιατί πεζότητα ἀθεράπευτη θά θεωρηθεῖ ἢ ἀντίρρησή μου γιά τήν ἀναπαραγωγή καί χρήση τῆς λογοτεχνίζουσας μανιέρας σέ κείμενα πού θά ἔπρεπε νά ἔχουν τήν πρόθεση νά διεκπεραιώσουν ἄλλου τύπου πολιτιστικές λειτουργίες.

Ὅμως ὅταν οἱ ἴδιοι αὐτοί (κύριοι ὑπεύθυνοι) συντάκτες τοῦ «πλατιοῦ» *Τέταρτου* ἀπευθύνονται σέ ἕνα ἄλλο κοινό μέσα ἀπό ἕνα ἐξίσου δικό τους περιοδικό, τόν *Χάρτη*, ἀποκτοῦν αἴφνης μίαν ἄλλη συνείδηση, ἄλλα γούστα, ἄλλες ἐπιλογές. Ἔτσι, οἱ ἀναγνώστες δύο πολιτιστικῶν περιοδικῶν, μέσα ἀπό τό ντουμπλάρισμα τῶν ἴδιων συνεργατῶν ὑπευθύνων, χωρίζονται αὐτονόητα σέ δύο κατηγορίες: ἢ πολιτιστική πλέμπα, οἱ πολλοί, πού τῆς προσφέρουμε, μέσα ἀπό ἕναν καταιγισμό πληροφωριῶν, ἰσοπεδωτικές, ἄρα ἐφησυχαστικές δόσεις μέσων ὄρων τῆς κουλτούρας, καί οἱ λίγοι, οἱ πρωτοπόροι, γιά τούς ὁποίους δείχνουμε ἕνα πρόσωπο «ἐπαναστατικό», ἀσυμβίβαστο, προχωρημένων ἐπιλογῶν. Ἐδῶ, ἀνυποχώρητοι ὀπαδοί, ἐκφραστῆς καί ὑπέρμαχοι κάποιων συγκεκριμένων ἀπόψεων γιά τή λογοτεχνία καί τή λογοτεχνική κριτική. Ἐκεῖ οἱ παιδαγωγοί, οἱ διαμεσολαβητές τῆς τρέχουσας κουλτούρας.

* * *

Προχωρῶ στήν τρίτη καί ἐνδεικτικότερη παράγραφο τοῦ κειμένου *Ὁ μήνας τοῦ ἀναγνώστη*:

«*Ὅπως πάντα, ἢ Πολιτιστική Ἐπικαιρότητα θά σᾶς περιμένει στόν προθάλαμο. Ἐκεῖ, μπορεῖτε νά βγάλετε τό παλτό σας, νά τινάξετε τήν ὀμπρέλα σας, νά ρίξετε μιά τελευταία ματιά στόν καθρέφτη. Ὑστερα θά ἔναι πιά ἄργά. Γιατί θά ῥθει ὁ οἰκοδεσπότης καί θά σᾶς πάρει ἀπό τό χέρι, καί μιλώντας σιγά, σχεδόν ψιθυριστά, θά σᾶς περάσει ἀπό δωμάτια καί αἴθουσες καί μικρά αὐτοτελή τοπία, ἄλλα παλιά κι ἄλλα πρωτόγνωρα, κι ὤσον νύ φτάσετε στή γνῶριμη ἐξοδο, μέσα ἀπό τά φορδιά παράθυρα τοῦ Τέταρτου Κόσμου, θά ἔχετε διασταυρωθεῖ μέ πλῆθος ἄλλους καλεσμένους ἢ ὀφθαλμούς παρεισακτους: δημιουργοί πού κρίνουν, κριτικοί πού διαφωνοῦν, κάτι σατανικά Ἀνεπίκαιρα ἢ Προσεχῶς, πού ὑπονομεῖουν ἕναν ἤδη εὐθραστο ἐπικαιρικό ἐνεστώτα, ἕνας Μαστρογιάννι... κ.λπ. κ.λπ.»*

Ἡ κουλτούρα πού προορίζεται γιά τό πλατύ κοινό ἔχει διάταξη (δομή) μιᾶς ἐκκλησίας ἢ μᾶλλον ἐνός παλατιοῦ. Ὁ ἀναγνώστης, πάντα ὡς ἀναγνώστης, μπαίνει πρώτα στόν προθάλαμο καί περιμένει. Πρέπει νά ῥθει ὁ οἰκοδεσπότης, νά τόν πάρει ἀπό τό χέρι γιά νά τόν ὀδηγήσει ἐκεῖνος ψιθυριστά στά δωμάτια καί τίς αἴθουσες πού πολιτισμοῦ. Ὁ ἀναγνώστης βουβός καί ὑπνωτισμένος, ἐγκαταλελειμμένος στό χέρι τοῦ οἰκοδεσπότη ἀφέντη τοῦ παλατιοῦ, θά περιδιαβάσει βουβός τήν ἐκθεση τοῦ πολιτισμοῦ, θά δεῖ ὅμως μόνο ὅσα τοῦ δείξει ὁ ξεναγός του. Αὐτό κι ἐκεῖνο, κι ὄχι ἀπλῶς αὐτό καί ἐκεῖνο, ἀλλά καί τό τί ἀκριβῶς σημαίνει αὐτό κι ἐκεῖνο: π.χ. «*κάτι σατανικά Ἀνεπίκαιρα ἢ Προσεχῶς πού ὑπονομεῖουν ἕναν ἤδη εὐθραστο ἐπικαιρικό ἐνεστώτα*», τόν Μαστρογιάννι στούς τόσους (ξέρουμε τό «8½») βαθμούς εἰλικρίνειας κ.λπ.

Και ὅλα αὐτά ἤσυχτα, προστατευτικά, πατερναλιστικά ὅστε κυρίως νά ἀποπνέουν σεβασμό καί καλοῦς τρόπους. Ὅλοι (ὅλα) φροντίζουν γιά τήν καλοχωνεμένη

φημένη Έστία του τέλους του 19ου αιώνα. Έχουμε ήδη υπαινιχτεί την προσφιλή στον Χάρτη προσήλωση στο θερό, το παλιομοδίτικο και την προσπάθεια του να τό ξανακάνει μόδα. Τό Γεωπονικόν του Άγαπίου απευθυνόταν στους πληθυσμούς της υπαίθρου και ή *Εικονογραφημένη Έστία* στά νέα άστικά στρώματα. Καί τά δύο έπιδίωκαν άπερίφραστα και άκομπλεξάριστα νά πληροφρήσουν, νά διαφωτίσουν, τελικά νά διαπαιδαγωγήσουν τό κοινό τους πού ήξερε λιγότερα από τους διανοούμενους. Τό ρόλο αυτό τον έπιτελούσαν με σοβαρότητα, ίσως και σοβαροφάνεια. Ήταν μιά σχέση, ανισότιμη βέβαια, αλλά πού δέν απέκρυπτε την ανισότητα. Ποιός θά τολμούσε νά κάνει κάτι παρόμοιο σήμερα στά φανερά; Χωρίς νά τό έξωραίσει με ψευδοαισθητικές ή λαϊκιστικές μορφές;

Μπορούμε νά χρησιμοποιούμε τά «παλιά κείμενα» όπως έναν παλιό καθρέφτη, μιά κασέλα; Λέμε: αυτή ή ώραία σκαλιστή κορνίζα με τό θαμπωμένο γυαλί στό σαλόνι μου ήταν κάποτε καθρέφτης καθαρός πού χρησίμευε στους ανθρώπους νά σιάζονν τό πρόσωπό τους. Έδώ ένα αντικείμενο παραμένει χρήσιμο γιά την όμορφιά του, ενώ τό «μουνούχιον κάπρον» δέν μπορεί νά έπιτελέσει καμιά αισθητική λειτουργία. Μπορεί όμως νά καθησυχάζει τό μικροαστό ότι έχει άρκούντως έκπολιτιστεί σέ σχέση με τους προγόνους του πού *μουνούχιζαν* και *διαφωτίζονταν*, μπορεί νά δημιουργήσει την ίκανοποίηση ότι μυήθηκε στά πιό άπόκρυφα (στις λεπτομέρειες) της Ίστορίας. Παρόμοια φαινόμενα (σε συνδυασμό με όρισμένα έκ διαμέτρου αντίθετα, αλλά όχι στην ουσία αντιπατικά: βλ. π.χ. τό σημείωμα «*Τό όνομα του Ρόδου*» ή, *περί πνευματικού ύποκλυσμού των άσχετων*», σ. 8-9), προσδίδουν στό μικροαστό εκείνη την έπαρση και έπάρκεια πού καταλήγει στην γνωστή γύρω μας απέχθεια γιά

τους «κουλτουριάρηδες», δηλαδή τους διανοούμενους.

Τά παραπάνω συνιστούν όρισμένα στοιχεία πού περιγράφουν τό πλαίσιο του περιοδικού *Ο Χάρτης*. Θά ήταν άδικο νά μίν άναφερθούμε, έστω σχηματικά, στον κύριο κορμό του. Φόντο μόνιμο και σταθερό, άναφορά του περιοδικού, άναφορά γιά την όποία και κοπίασε με πολύ έργο, νομίζω πώς άποτελούν δύο σύμβολα: *ο ύπερρεαλισμός και ο Μπόρχες*. Δύο άναφορές, πού άν δέν μετεξελίσσονταν μέσα από την ιδεολογικοποιημένη χρήση τους στά συμμεραζόμενα του περιοδικού σέ δύο συγγενικές και συμφιλωτικές καλλιτεχνικές έκδοχές, θά ήταν ευνόητο νά τις θεωρούμε σέ τελευταία άνάλυση ως δύο στάσεις άπέναντι στην λογοτεχνία (και την κοινωνία ως ένα βαθμό) άλληλοανααιρούμενες, ασύμβατες. Τό έργο του Μπόρχες έκκινεί από μιά πίστη σέ ένα σύμπαν κλειστό, άμετακίνητο, έπαναλαμβανόμενο. Οί διακρούσεις του ύπερρεαλισμού — όταν ύπερρεαλισμός ύπήρχε ως κίνημα, αλλά και ζωντανόί κάποιον άξιο δημιουργοί του — ήθελαν νά «άλλάξουν» και την ιστορία, δέν δισταζαν νά θυσιάσουν όποιοσδήποτε θεσμοποιημένες μορφές τέχνης. Γι' αυτούς ή ιστορία και ο κόσμος δέν είχαν κυκλική κίνηση, αλλά διαλεκτική. Μιά ιστορία άνοιχτή σέ όλες τις έκδοχές. Άπλοποιώ, φυσικά, δύο καλλιτεχνικές μορφές του αιώνα μας τόσο σημαντικές. Είναι αυτονόητο ότι δέν άμφισβητώ τό δικαίωμα και τή νομιμότητα έτερόκλητων και διαφορετικών έπιλογών και προτιμήσεων. Τό ζήτημα πού συχνά τίθεται όμως, είναι τό ποιά είναι ή χρήση των έπιλογών μας. Ποιά χρήση των έπιλογών μας επιλέγουμε.

Έτσι, εκείνο πού σέ τελευταία άνάλυση μένει από τον Μπόρχες είναι μιά προσήλωση στην λόγια παράδοση, καθώς διανθίζεται με παλιές συνταγές του Γεωπονικού, παλιές γραφικές γκραβούρες

και μιά συμπάθεια στην καθαρεύουσα. Ή καθαρεύουσα θά μπορούσε νά μάς όδηγήσει πρós τον ύπερρεαλισμό, αλλά θά ήταν εύκολο τό έπιχείρημα και τό άφήνουμε. Ο ύπερρεαλισμός από την άλλη προβάλλεται από τον Χάρτη σαν μιά έσαεί, άμετακίνητη, διαχρονική, άναμφισβήτητη και σήμερα πρωτοπορία. Έχω γράψει περισσότερες από μιά φορά την άποψη μου ότι ο ύπερρεαλισμός είναι ένα κίνημα πού ως πρωτοποριακό κίνημα μάς τέλειωσε εδώ και μισόν αιώνα. Άς μή γίνω μονότονη και κουραστική. Άλλά θά ήταν ύπερβολικό νά πούμε, συμφιλώνοντας κι έμεις τον Μπόρχες με τον Έμπερικό, ότι τελικά γιά τον Χάρτη ο ύπερρεαλισμός τοποθετείται σ' εκείνο τό περιήρημο και καθοριστικό *Άλεφ* του Μπόρχες, σημείο στό όποιο άνάγεται τό σύμπαν και άπ' όπου όλα είναι όρατά;

* * *

Μερικά πράγματα, κυρίως στην λογοτεχνία, δύσκολα άποδεικνύονται. Τό πού πού μπορεί νά κάνει κανείς είναι νά διασθανθεί όρισμένες συγγένειες, όμοιότητες τάσεις, προσφιλείς έπιλογές. Καί νά προσπαθει νά τις έρμηνεύσει. Άλλωστε κι έδώ, όπως σ' όλα τά ιδεολογικά φαινόμενα δέν ύπάρχουν νομοτέλειες ή μηχανιστικές έπαγωγές, τά φαινόμενα έχουν τή σχετική άυτονομία τους. Είναι φαινόμενα παράλληλα, πού όμως σέ κάποιο σημείο τό ένα καθρεφτίζεται στό άλλο ή τό ένα κρύβει τό άλλο. Όπως οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Τό νόμισμα είναι τό ίδιο, ποτέ οι δύο του όψεις δέν έχουν την ίδια εικόνα. Γι' αυτό, όταν θέλουμε νά ξεχάσουμε την όρισμένη του τιμή στην άγοραπωλησία, τό παίζουμε κορόνα γράμματα.

Μαριάννα Δήτσα

ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΠΟΙΗΣΗ - ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Γραφή 1980-85, κείμενα νέων Έλλήνων λογοτεχνών, έκδ. Ύάκινθος 1986.

Μπράβος Χρήστος, *Μέ των άλλων τά φαντάσματα*, Κείμενα, 1985, σσ. 43.

Άθανασίου Θανάσης, *Εικόνες της φυλακής*, 1968-1973, Νεφέλη, 1986, σσ. 96.

Dragan Giuseppe Constantino, *Στή χώρα του Δράκουλα*, Ήριδανός, 1985, σσ. 467.

Κούσνιεβιτς Άντριξέ, *Ο βασιλιάς των δύο Σικελιών*, μετ. Ρενέ Ψυρούκη, Νεφέλη, 1985, σσ. 287.

Παυταάκου Βικτωρία, *Η τελευταία πόρτα της νύχτας*, πεζογραφήματα, Νεφέλη, 1986, σσ. 100.

Μάρκος Μέσκος, *Στόν ίσκιο της γής*, Ύψιλον 1986

Γιάννης Βαρβέρης, *Ο θάνατος τό στρώνει*, Ύψιλον, 1986

Κώστας Λαχάς, *Μετείκισμα-μεταίσθημα*, Ύψιλον, 1986

Τάκης Γραμμένος, *Τό φώς της άγοράς*, Ύψιλον, 1986

Άθηνά Παπαδάκη, *Γή και πάλι*, Ύάκινθος, 1986

Γιάννης Άνδριώτης, *Τό ύποσυνείδητο βγήκε βόλτα άπ' τό παράθυρο*, Αίολος, 1986

Κωνσταντίνος Ραμπαβίλας, *Κλεφτοφάναρα στην άναστρη νύχτα*, μυθιστόρημα, Άθήνα, 1986

Άγγελος Καλογερόπουλος, *Έρωδιά*, Έρουρέμ, 1986

Κώστας Γ. Μίσσιος, *Τά ποιήματα 1965-1985*, Μυτιλήνη, 1986

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Χρήστου Π. Φράγκου, *Έπίκαιρα θέματα παιδείας*, Gutenberg, 1986

Σήφης Μπουζάκης, *Νεοελληνική Έκπαίδευση (1821-1985)*, Gutenberg, 1986

MARTYRIΕΣ

Ρούλα Παπαδημητρίου, *Θεσ-*

σαλονίκη, φωτεινές μνήμες, ΑΣΕ, 1986

Χαράλαμπος Δ. Τριανταφυλλίδης, *Η Μικρασιατική έκστρατεία και τό ήμερολόγιο ενός όπλίτου*, Βιβλίον δεύτερον, Δωδώνη, 1986

ΔΟΚΙΜΙΟ - ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ

Κορνήλιος Καστοριάδης, *Η άρχαία έλληνική δημοκρατία και ή σημασία της γιά μάς σήμερα*, μετάφραση Μπάμπη Λυκούδη, Ύψιλον, 1986

Κορνήλιος Καστοριάδης, *Η γαλλική κοινωνία*, Ύψιλον, 1986

Μαρία Α. Μίχα, *Τό «φυσικό δικαίο» στους Σοφιστές και στους Κυνικούς*, Δωδώνη, 1986

Ιgnesco, *Άναζητήσεις*, μετ. Μ. Σκάρα, Ροές, 1986, σσ. 229.

Έσσε Έρμαν, *Η άγωνία ενός πολιτισμού*, μετ. Β.Χ. Παλιγγίνης, Νεφέλη, 1986, σσ. 148.

Κοκόλης Ε. Α., *Ποιητική πράξη και σύμπραξη*, Σφερικά 2, University Studio Press, 1985, σσ. 59.

Παρίσης Νικήτας, *Κριτικές δοκιμές*, Δόμος, 1986, σσ. 162.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Δελβογατζής Σωκράτης, *Ζητήματα διαλεκτικής*, Παρατηρητής, 1985, σσ. 193.

Sherrard Philippe, *Γουελάς Σωτήρης*, *Δύο κείμενα περί επιστήμης*, Σύναξη, 1986.

ΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ceausescu Nicolae, *Τό δικαίωμα στην ζωή, δικαίωμα στην ειρήνη*, μετ. Σωκράτης Λούλης, Κρίνος, 1985, σσ. 309.

Μουσούρου Λουκία Μ., *Γυναικεία άπασχόληση και οικογένεια. Στην Ελλάδα και άλλου*, Έστία, 1985, σσ. 219.

Γιά τή μετάφραση του

«Τενεκεδένιου Ταμπούρλου»

του Γκύντερ Γκράς

Στό τεύχος 64 (4/4/1986) του *Δεκαπενθήμερου Πολίτη* δημοσιεύτηκε ένα άρθρο του κ. Άλ. Σχινά με τόν ευρηματικό τίτλο «Στά νεοελληνικά Καρπάθια». Άφορμή του —όπως υπογραμμίζει ο άρθρογράφος— στάθηκε ή μετάφραση του *Τενεκεδένιου ταμπούρλου* του Γκύντερ Γκράς από τόν κ. Θ. Δ. Φραγκόπουλο και ή δική μου κριτική αυτής τής μετάφρασης πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό *ANTI* (17 και 31 Ιανουαρίου 1986). Κίνητρό του —όπως υπογραμμίζει πάντα ο άρθρογράφος— δέν ήταν άλλο από «τήν επίσημηση τής πνευματικής μας κακοδαιμονίας», πού είναι γιά κείνον «όδυνήροτερη στην παλλαϊκή περιοχή τής παιδείας και τών μέσων πλατιάς ενημερώσεως».

Στό άρθρο του ο κ. Άλ. Σχινάς θίγει μιά σειρά από ζητήματα —διαφορετικής σημασίας τό καθένα— πού συνολικά παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Άρχίζω από αυτά πού αναφέρονται στην κριτική τής μετάφρασης πού υπογράφω. Έδώ ή τακτική του κ. Άλ. Σχινά είναι άπλή και κοινότοπη. Έπιχειρεί νά αποδείξει ένα σημείο και, στή συνέχεια, μέ τήν έγκυρότητα πού κατακτά τό κείμενο, αφήνει τά υπόλοιπα σημεία στά όποια αναφέρεται αναπόδεικτα. Έτσι λοιπόν έπιχειρεί νά αποδείξει ότι ανέλαβα νά ασκήσω κριτική στή μετάφραση χωρίς ούτε τό βιβλίο νά έχω διαβάσει ούτε νά έχω δει τήν όμώνυμη ταινία. Τό άκαταμάχητο τεκμήριο πού προσάγει είναι τό άκόλουθο: άποκαλώ τόν Μάτσερατ ύπνρητή ενώ είναι ο άνδρας τής μητέρας και ο νόμιμος πατέρας του Όσκαρ. Πράγμα πού σημαίνει ότι ούτε «φυλλομέτρησα βασικά τό βιβλίο».

Δυστυχώς τά πράγματα είναι έντελώς

διαφορετικά. Έποστηρίζω πώς ο Μάτσερατ καταλαμβάνει στό βιβλίο τή θέση του ύπνρητή, διατηρεί αυτό τόν ρόλο και έτσι άντιμετωπίζεται από τόν Όσκαρ, ο όποιος συστηματικά του άμφισβητεί τήν πατρότητα. Ο Μάτσερατ δέν διαθέτει τίς έξουσίες του νόμιμου συζύγου και του πατέρα, άσχολεϊται μέ ύπνρητικές δραστηριότητες και άντιμετωπίζεται περιφρονητικά και έξευτελιστικά όχι μόνο από τόν ήρωα-άφηγητή, αλλά και από τά υπόλοιπα πρόσωπα τής οικογένειας. Αυτό τό νόημα, πού κατά τή γνώμη μου είναι έντελώς σαφές και στό παράθεμα πού χρησιμοποίησα γιά τήν κριτική μου, διατρέχει όλο τό κείμενο του Γκ. Γκράς. Μ' αυτή τήν έννοια, ύποστηρίζω πώς ο προσδιορισμός του Μάτσερατ ως ύπνρητή είναι νόμιμος, θεμελιωμένος και ως προς τήν κριτική τής μετάφρασης καιρός. Άν χρειαστεί, κι άν ο *Δεκαπενθήμερος Πολίτης* άφιερώσει τόν ανάλογο χώρο, θά είχε ίσως ενδιαφέρον νά συζητηθεί έξαντλητικά αυτό τό σημείο και νά προσαχθεί τό αντίστοιχο άποδεικτικό ύλικό. Έν τώ μεταξύ, σημειώνω πώς ή παρατήρησή μου γιά τό ρόλο του Μάτσερατ είναι φιλολογική και δέν αναφέρεται στις τυπικές οικογενειακές σχέσεις. Έπιπλέον, θεωρώ ότι μιά προσεκτικότερη άνάγνωση του κειμένου μου θά άποδείκνυε μάλλον γνώση του βιβλίου και όρθή ή λανθασμένη άποψη γι' αυτό, παρά όλοκληρωτική άγνοια όπως ύποστηρίζει ο κ. Άλ. Σχινάς.

Όμως ο κ. Άλ. Σχινάς, ύστερα από τήν πρώτη και άποφασιστική έπιτυχία του κι έχοντας πλέον τήν πεποίθηση ότι κατατρόπωσε τόν αντίπαλό του, συνεχίζει τήν κριτική μέ σκοπό τή δημόσια διάπόμπευση. Καί άφού έπισημάνει ότι «ύστερα άπ' αυτό δέν έπιτρέπεται βέβαια νά

γίνεται λόγος γιά κριτική κριτικής», συνεχίζει άρνούμενος πλέον νά παραθέσει συλλογισμούς κι έπιχειρήματα.

Έτσι, οι τρεις ομάδες παραδειγμάτων πού αναφέρω είναι κατά τόν κ. Άλ. Σχινά: «...οι τρεις όμαδοκατηγορίες δηλαδή είναι δύο, ή έξής μία: καμία». Μιά άπλή άνάγνωση του κειμένου μου άποδεικνύει ότι ή κριτική στή μετάφραση του κ. Θ. Δ. Φραγκόπουλου άναδείκνυε τρεις κατηγορίες λαθών: ως προς τό ύφος, ως προς τίς θέσεις του άφηγητή και τίς θέσεις του άναγνώστη και ως προς τήν εικόνα και τά χαρακτηριστικά του ήρωα-άφηγητή. Ήταν και οι τρεις άμεσα συναρτημένες μέ άντίστοιχες φιλολογικές παρατηρήσεις. Έποστηρίζω, λοιπόν, πώς τό ύφος του Γκ. Γκράς είναι ένας έπίπεδος και ίσοπεδωμένος ρεαλισμός, ότι ο άφηγητής έπιβάλλει στην άναγνώστη τήν ιδιότυπη όπτική του γωνία και ότι ο Όσκαρ δέν είναι ένα άθώο παιδάκι αλλά ένας νάνος πού συνδυάζει τήν παιδικότητα ως άρνηση του κόσμου τών ενήλικων μέ τίς μαγικές και άνοικειες ιδιότητες πού αποδίδονται στους νάνους. Καί έπιμένω νά ύποστηρίζω πώς και οι τρεις παρατηρήσεις μου είναι όρθές.

Ιδιαίτερα γιά τή δεύτερη, όφείλω νά σημειώσω πώς θεωρώ τή μεταφορική διάτύπωση «προοπτική βατράχου» έπιτυχημένη, γιατί άπεικονίζει μέ ένάργεια τήν προοπτική άκριβώς πού άνοίγει τό κείμενο. Ο νάνος Όσκαρ περιγράφει τόν κόσμο άπό μιά όπτική γωνία πού συμπύπτει μέ τό βλέμμα του. Άπό αυτή τή θέση άπευθύνεται στην άναγνώστη κι αυτήν τόν καλεί νά καταλάβει. Τίς έξαιρετικά σπάνιες φορές πού τόν έγκαλεί εύθέως, αυτό γίνεται μέ έναν τρόπο ειρωνικό και κριτικό. Άν αυτό τό σημείο είναι ή όχι σημαντικό γιά τό νόημα του βιβλίου, γιά τήν πρωτοτυπία του και έντέλει γιά τό χαρακτήρα του, είναι ένα ζήτημα πού θά αξίζει πραγματικά νά συζητηθεί. Η προσωπική μου άποψη είναι πώς άποτελεί ένα από τά βασικά συστατικά πού του προσδίδουν τό ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Συνεπώς, θεωρώ ότι άν αυτή ή «προοπτική του βατράχου» χαθεί, τότε χάνεται ή άλλωώνεται τό νόημα. Σίγουρα ο κ. Άλ. Σχινάς θά έχει κάποια άλλη άποψη, μιά και άπλώς χαρακτηρίζει «πλεονασμό» τήν προσθήκη του συντάγματος «μέ τά χέρια» στό συγκεκριμένο σημείο. Έγώ δέν θεωρώ τήν προσθήκη «πλεονασμό», γιατί αυτή ή έκφραση είναι ουδέτερη, γιατί άπλώς ύποδεικνύει μέ έμπειρικό τρόπο μιά διαφορά άνάμεσα στό πρωτότυπο και τή μετάφραση και, τέλος, γιατί δέν δίνει λόγο γιά τίς αιτίες του πλεονασμού. Ωστόσο, άν ο κ. Άλ. Σχινάς έχει άλλη άποψη, θά ήταν όρθότερο και συνεπές μέ τή φροντίδα του γιά τήν πνευματική μας κακοδαιμονία νά τήν αναπτύξει. Άντι γι' αυτό προτίμησε νά συσσωρεύσει χαρακτηρισμούς πού κάποτε φτάνουν μέχρι τήν άπλή βρισιά, όταν δέν είναι ειρωνικοί και γεμάτοι οϊηση.

Άν αυτή ήταν όλη ή ιστορία δέν θά είχε κανένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Θά ήταν ένας διάλογος —ή ένας καβγάς, άν θέλετε— άνάμεσα σε δύο έκπροσώπους διαφορετικών άπόψεων. Άκόμα και οι όξεϊες ή ύβριστικές διατυπώσεις θά δικαιολογούνταν. Ο λίβελος παραμένει ως ένα είδος κειμένου και ή διάπόμπευση του άντιπάλου είναι έντέλει κάποια μέθοδος γιά

τό ξεκαθάρισμα της πιάτσας από δσους σφετερίζεται ιδιότητες που δέν τούς αναγνωρίζονται από τήν υπόλοιπη κοινότητα. Όμως ή περίπτωση του κ. Άλ. Σχινᾶ δέν είναι αὐτή.

Στά πλαίσια τῆς ἐπικοινωνίας που διατηρεῖ κάθε περιοδικό μέ τούς σταθερούς ἢ κατά περίσταση συνεργάτες του, ὁ κ. Άλ. Σχινᾶς ἐπισήμανε στό *ΑΝΤΙ* τή μετάφραση τοῦ κ. Θ. Δ. Φραγκόπουλου. Ἐπιπλέον ἔστειλε καί μερικές φωτοτυπίες ὁπου εἶχε ὁ ἴδιος σημειώσει μέ κόκκινο μελάνι τά σφάλματα τοῦ μεταφραστή καί ζήτησε ἀπό τόν ἐκδότη τοῦ περιοδικοῦ νά γίνει ἕνα ἐπικριτικό σημείωμα. Ὁταν τοῦ ζητήθηκε ἀπό τό *ΑΝΤΙ* νά συντάξει ὁ ἴδιος τό κείμενο, ἀρνήθηκε ἐπικαλούμενος ἀνάμεσα σέ ἄλλα ἐπιχειρήματα καί τίς σχέσεις του μέ τόν ἐκδοτικό οἶκο τῆς «Ἐστίας». Στήν ἐπιστολή τοῦ (*ΑΝΤΙ*, τεύχος 311, 28/2/1986) ὁ κ. Θ. Δ. Φραγκόπουλος διευκρινίζει αὐτές τίς λεπτομέρειες. Δέν χρειάζεται νά τίς ἐπαναλάβω. Ὁ κ. Άλ. Σχινᾶς λοιπόν ἤθελε νά χτυπηθεῖ ἡ μετάφραση τοῦ κ. Θ. Δ. Φραγκόπουλου, τήν εὐθύνη νά μὴν τήν ἀναλάβει ὁ ἴδιος, ἀλλά νά ἀναφερθεῖ ἡ δική του μεταφραστική ἐκδοχή καί νά θεωρηθεῖ ὡς καλύτερη.

Ἐπιπλέον ἀπό ἀρκετές ὁχλήσεις του κ. Άλ. Σχινᾶ που μετατράπηκαν σέ ὁχλήσεις τοῦ ἐκδότη πρὸς τόν ὑπογραφόμενο, ἀνάμεσα νά σχολιάσω τή μετάφραση τοῦ κ. Θ. Δ. Φραγκόπουλου. Παρότι τό κείμενο ἦταν κατά παραγγελίαν —δέν συμβαίνει σπάνια αὐτό τό γεγονός στά ἐντυπα, οὔτε προσωπικά τό θεωρῶ κακό— δέν ἐπρόκειτο προφανῶς νά λειτουργήσῃ ὡς νοικιασμένος κονδυλοφόρος.

Αὐτή λοιπόν τήν πραγματικότητα, που ὁ κ. Άλ. Σχινᾶς τή γνώριζε ἀπό πρῶτο χέρι, τή μετατρέπει σέ ἐπιχείρημα ἐναντίον μου. Καί δέν φτάνει αὐτό, μέ εἰρωνεύεται μέ ὑποκριτικό καί ἀνήθικο τρόπο γράφοντας τήν ἀκόλουθη φράση: «...Νά που ἔχει ὁμως κι ἕνα ἔμμεσο δείγμα τοῦ κειμένου —ἀπό μία παρουσίαση τοῦ βιβλίου καί τοῦ συγγραφέα του, τό 1969, στή σειρά τῶν ἐκπομπῶν μου (ἐννοεῖται τοῦ κ. Άλ. Σχινᾶ) γιά τή γερμανική λογοτεχνία ἀπό τήν Ντόττσε Βέλλε. Παίρνει λοιπόν ἀπό κεῖ μερικά ἀποσπάσματα... τούς ἐπιβάλλει, αὐθαίρετα καί ἀναίτια, περισσότερες ἀπό μία «παραλλαγή», ὑποσημειώνει γιά δύο ἀπό αὐτά τήν προέλευση, καί ἐπιδίδεται σ' ἕνα εἶδος ἀντιπαραβολῆς μέ τά ἀντίστοιχα τοῦ Θ.Δ. Φραγκόπουλου». Οὔτε λίγο οὔτε πολύ, ὁ κ. Άλ. Σχινᾶς μέ κατηγορεῖ ἀκόμα καί γιά λογοκλοπή. Σημειῶνω πῶς τά μόνα ἀποσπάσματα ὁπου χρησιμοποίησά —μέ μία παραλλαγή— τή μετάφρασή του εἶναι ἀκριβῶς αὐτά που ἀναφέρω στήν ὑποσημείωση. Τά ὑπόλοιπα τά μεταφράζω μόνο μου καί γι' αὐτό δέν ἀναφέρω τόν κ. Άλ. Σχινᾶ. Γιά τή δική μου κριτική οἱ δικές του ἐκδοχές δέν εἶναι πάντα χρήσιμες.

Φαίνεται πῶς ὁ κ. Άλ. Σχινᾶς ἤθελε ἕνα ἄλλο κείμενο διαφορετικό, που θά ἀναδείκνυε τή μετάφρασή του. Αὐτό δέν τό ἐπέτυχε καί ἀναγκάστηκε νά καταφύγει σέ αὐτό που θά ἔπρεπε νά κάνει ἀπό τήν ἀρχή. Νά γράψει δηλαδή ὁ ἴδιος.

Καί φυσικά, πῆρε τό μολύβι, «τό κόκκινο μολύβι σχολῆς ξένων γλωσσῶν» καί ἄρχισε νά κατακεραυνώνει τούς ἀνίδεους κι ἀδιάβαστους μαθητές τῶν «νεοελληνι-

κῶν Καρπαθίων». Δέν γνωρίζω ἂν ὁ κ. Άλ. Σχινᾶς πάσχει ἀπό τό σύνδρομο του «Γερμανοῦ καθηγητῆ» γιά τόν ὁποῖο ἡ ποθομένη καί ὀφειλόμενη ἀναγνώριση δέν ἦρθε ἐξαιτίας μικρόψυχων συνωμοσιῶν, ὁμως οὔτε αὐτός οὔτε καί ὁ κ. Θ. Δ. Φραγκόπουλος στήν ἐπιστολή του ἀναφέρονται σέ τρία κύρια σημεία τοῦ ἀρθρου μου. Τά ἀναφέρω:

i) Σέ ἀντίθεση μέ τόν κ. Άλ. Σχινᾶ ὑποστηρίζω ὅτι τά κρίσιμα λάθη μῆς μετάφρασης δέν κρίνονται στό ἐπίπεδο τῆς καλῆς γνώσης τῆς ξένης γλώσσας καί τῆς γλώσσας τοῦ μεταφραστή. Οἱ μεταφράσεις που ἐμπίπτουν σ' αὐτή τήν κατηγορία δέν ἀξίζει καν τόν κόπο νά ἀναφερθοῦν. Ἐπιπλέον πῶς κάθε μετάφραση συνιστᾶ καί μία πρόταση ἀνάγνωσης τοῦ κειμένου καί ὡς πρὸς αὐτό κρίνεται κυρίως. Ἡ μετάφραση τοῦ κ. Θ. Δ. Φραγκόπουλου δέν πάσχει ἀπό τυχαίες καί ἀνόητες μεταφραστικές ἀτέλειες. Καί γι' αὐτό εἶναι κατά τή γνώμη μου πάνω ἀπό τόν μέσο ὄρο. Πάσχει διότι ἐρμηνεύει λανθασμένα τό νόημα. Ἐτσι δέν θεωρῶ οὔτε «περιττή» οὔτε «ἀξιογέλαστη» τήν «ὀφρολογική τῆς διεύρυνση». Καί σ' αὐτό θά ἤθελα τή γνώμη τοῦ κ. Άλ. Σχινᾶ ὅχι ὡς καθηγητῆ ξένων γλωσσῶν ἀλλά ὡς ἐρμηνευτῆ-μεταφραστή τοῦ κειμένου.

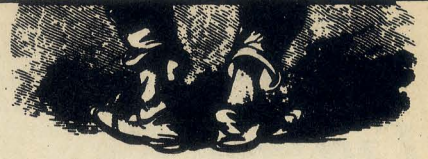
ii) Ἐάν ἡ πρώτη πρόταση εἶναι ὀρθή, τότε συνεπάγεται καί τήν ἀκόλουθη: ἡ λογοτεχνικότητα καί τό νόημα παίζονται πάντα στό ἐπίπεδο τῶν ἀξιοσημειωτῶν λεπτομερειῶν, γιατί ἐκεῖ παίρνουν τήν ὑλική ὑπόσταση κειμένου. Σ' αὐτή τήν περίπτωση τό λεξικό δέν εἶναι χρήσιμο καί τά λάθη δέν μποροῦν νά ἐλεγχθοῦν μέ μοναδικό ἐφόδιο τῆς γνώσης τῆς ξένης γλώσσας. Ἐάν ἔτσι ἦταν τά πράγματα, τότε οἱ ἠλεκτρονικοί ὑπολογιστές θά ἦταν οἱ καλύτεροι μεταφραστες.

iii) Μέ βάση αὐτές τίς προτάσεις εἶναι ἐπόμενο νά ἀναμένει κανεῖς ὅτι ὁ διάλογος γι' αὐτά τά θέματα θά εἶναι δημόσιος. Οἱ κ.κ. Άλ. Σχινᾶς καί Θ.Δ. Φραγκόπουλος, ὡς πλέον ἐμπειροί τῆς πραγματικότητας τῶν Καρπαθίων, ἀρνοῦνται αὐτό τό πεδίο καί μέ τόν τρόπο τους ὁ καθένας παραπέμπει στά δίκτυα σχέσεων καί συμμαχιῶν που ἐπιχειροῦν νά προσδιορίσουν τήν κατάσταση ἐρήμην τοῦ διαλόγου. Ἐάν εἶναι...

Τέλος, σημειῶνω στό κείμενό μου ὅτι ἡ κριτική τῆς μετάφρασης ἐμπεριέχει ὁλους τούς κινδύνους κάθε μικροανάλυσης. Ἐάν οἱ λέξεις δέν ἔχουν χάσει τή σημασία τους, αὐτό σημαίνει ὅτι εἶναι ἐκτεθειμένο σέ δύο κινδύνους: τόν κίνδυνο νά θεωρηθεῖ αὐθαίρετο καί τόν κίνδυνο νά παρανοηθεῖ. Στόν κ. Άλ. Σχινᾶ δέν ἀναγνωρίζω κανένα ἐλαφρυντικό που θά συνδεόταν μέ αὐτούς τούς κινδύνους που εἶναι κοινοί στόν ὑπογραφόμενο καί τόν ἀναγνώστη. Ἐχοντας πλήρη γνώση τῶν περιστατικῶν καί ἔχοντας ὁ ἴδιος ἀναμειχθεῖ προσωπικά, μέ τό ἄρθρο του στόν *Δεκαπενθήμερο Πολίτη* συνεχίζει τήν ἴδια τακτική: νά χρησιμοποιεῖ τά περιοδικά γιά νά προωθήσει τίς στενές προσωπικές του ἐπιδιώξεις.

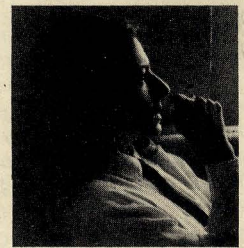
Ἐάν ἀπό τήν ἱστορία αὐτή βγαίνει κάποιο δίδαγμα, τοῦτο δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τό γνωστό: ἐκφράσεις ὅπως ζούγκλα ἢ «νεοελληνικά Καρπάθια» δέν ἀναφέρονται σέ γεωγραφικές περιοχές, ἀλλά σέ στάσεις καί συμπεριφορές.

Χ. Γ. Λάζος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΡΕΑ ΓΑΛΑΝΑΚΗ

Μόλις κυκλοφόρησε :

ΟΜΟΚΕΝΤΡΑ

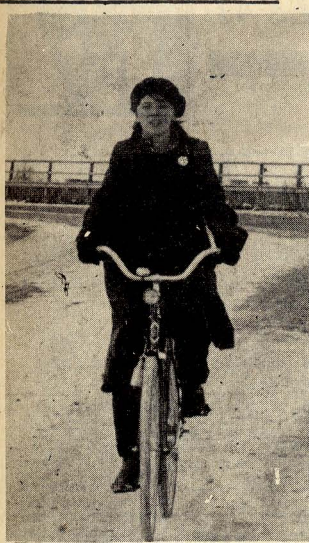
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΟΥ ΖΕΙ

Ο ΛΥΚΟΣ;

Α' ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ

Πλατεία Σταδίου 5, 116 35 Αθήνα 7228.263
Διεύθυνση: «Αίολος», Σόλωνος 114, 3630.214
Θεσ/νίκη: «Κέντρο τοῦ Βιβλίου», 031/237.463

«Νικάμε και δέρνουμε»

Μπορεί βέβαια η πρωτιά της Πανσπουδαστικής στις πρόσφατες φοιτητικές εκλογές να αποδεικνύει, κατ' αρχήν, την κρίση, την έκλειψη του φοιτητικού κινήματος. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι τά πάντα άκνητούν. Κινούνται π.χ. δραστηρίως ρωμαλέοι Πανσπουδαστικάριοι και στιβαροί Έσκακίτες — ιδού κατορθωμένη ή περιβόητη σύνδεση φοιτητάριατου και προλεταριάτου. Κινούνται με βήμα χήνας, μέ πλάνα, άρχηγούς, ομάδες κρούσης, σχηματισμούς παραστρατιωτικούς, έπαρκή ύλικοτεχνικό έξοπλισμό (μαδέρια κι άλυσιδίτσες). Οί παλιότεροι άλλεπάλληλοι θρίαμβοι στό Χημείο και στό Πολυτεχνείο δέν πρέπει νά μείνουν χωρίς συνέχεια. Κινούνται λοιπόν οί Κνίτες, εκμαυλισμένοι από τά ίδια τους τά συνθήματα:

Στή Νομική, τήν 21η Άπριλίου, ήμέρα μνήμης, ξυλοφόρτωσαν μέλη τών Άριστερών Συσπειρώσεων και πάντα προστρέξαντα υπό τόν ήχο τών συνθημάτων: «Πανσπουδαστική πρώτη δύναμη» (τό δίκαιον του ίσχυροτέρου), «Τή λύση θά φέρει ό Κόκκινος Στρατός» (ό προλεταριακός διεθνισμός στήν άλά Άφγανιστάν και Πράγα εκδοχή του)

και «Έδώ θά γίνει τής Πολωνίας» (σάν νά μās λένε: και βέβαια ξέρουμε τί όντως έγινε στή Βαρσοβία και στό Γκντάνσκ).

Στήν Όδοντιατρική, τό χουλιγκάνικο «Στό τέλος θά φάτε τό ξύλο πού ζητάτε» έδωσε γρήγορα τή θέση του στό άνατριχιαστικά σαφές «Τό μέλλον θά ναι κόκκινο, μοβόρικο και κομμουνιστικό».

Και στήν Πάντειο ή κορύφωση: «Στάλιν ζεις, έσύ μās οδηγείς».

Άν συνοπολογίσουμε κι εκείνα τά παλιά εήχηα «ΚΚΕ δυνατό, 17 τοίς εκατό» και «ΚΚΕ άλλαγή, δεύτερη κατανομή», προβλέπεται καινούργια επιχείρηση άρετης μετά τής δεούσης αύξήσεως (περίπου 17%) τών κατά άναρχοαυτονομοαναθεωρητικήν κεφαλήν τσιρότων.

Καθόλου άνώδυνα όλα τούτα, καθόλου παιγνίδια παιδιών ή χαριτωμένα προϊόντα έξαψης άπλής, καθόλου στιγμιαίες ιδεολογικές καλύψεις τής μάχης κατά τών εχθρών του Ένός. Βαθιά χαραγμένα σέ συνειδήσεις, δουλεμένα και νομιμοποιημένα από τό χρόνο, μās δείχνουν ποιά άκριβώς συσπείρωση τών άριστερών δυνάμεων έχουν κατά νουν οί ήγήτορες του ΚΚΕ. Ποιά άνάπηρη έλευθερία και ποιά άναπηρωτική κοινωνία είναι τό καθοδηγητικό τους δρμα.

Άφού λοιπόν μās άπειλούν ότι «έδώ θά γίνει τής Πολωνίας», δέν έχουμε παρά νά θυμηθούμε ότι (ξανα)είμαστε όλοι Πολωνοί.

Έμεις οί άκτινόβολοι κι αυτοί οί άκτινοβόλοι

Έπτά τριγωνάκια, δίκην άκτινών, διαθέτει ό ήμιήλιος του ΠΑΣΟΚ, σύν δύο μισαδάκια στή βάση, δεξιά κι άριστερά. Κοντά δώδεκα χρόνια τώρα, λοιπόν, ό ένλόγω άκτιναριθμός πονοκεφαλιάζει τούς πολιτικούς παρατηρητές και άναστατώνει τόν ψυχισμό ιστορικών και δημοσιογράφων.

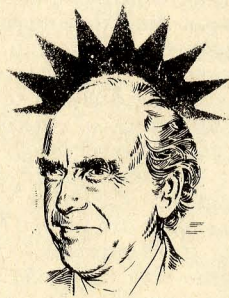
Μερικοί, για νά βρούν τήν ήσυχία τους, τά ρίχνουν όλα στίς μαγικές ιδιότητες του άριθμού έπτά, γνωστές από τόν καιρό τών παλαιών. Άλλοι, συναριθμώντας τά δύο μισά, φθάνουν στό έννεά και ένθουσιασμένοι άνακοινώνουν ότι ό άριθμός αυτός έ-

μου, τά Διαλεχτά Έργα του Σωτήρη Κωστόπουλου, παρακολουθήσεις ύπόπτων έλαφρώς διανοουμένων, τοπογραφικές ανάλυσεις άριστεριζόντων σαλονιών τόν έφεραν επιτέλους στήν πύλη του παραδείσου. Ούτε πολιτική ούτε ιδεολογική ούτε θρησκευτική ούτε μαγική είναι ή καταγωγή του άριθμού τών πασοκικών άκτινών. Για όλα φταιει ή Οικογένεια, ή Άγία και Πρώτη και Μόνη: Γεώργιος Παπανδρέου (άκτινα κάτω δεξιά, φυσικά), Άνδρέας Γεωργίου (κέντρο, φυσικότερα), Γεώργιος Άνδρέα (όλίγον άριστερά, φυσικότατα), Άνδρέας Άνδρέα, Νίκος Άνδρέα, Σοφία Άνδρέα και Μαργαρίτα Παπανδρέου — ό καθείς και ή άκτινα του και νά τό μέγα μυστικό στήν άγορά του δήμου.

Παιδεύτηκε λίγο άκόμα ό σκοτεινός Τ. Σιμπούρης μέ κείνα τά μισαδάκια. Τί νά ναι τάχα σκέφτηκε και τί νά άντιγράφουν; Μήν τό παρόν, τό παρελθόν, τό αύριο, τό πάντα; Έβγαλε τό μυαλό του, τό πλυνε, τ' άπλωσε στόν ήλιο κι ύστερα τό 'στυψε καλά μπας και προκύψει ιδέα. Τό 'ριξε μάλιστα σέ δίαιτα — άδστηρώς ταπιόκα και λαχανάκια Βρυξελλών. Δέν άργησε. Τά άπόρρητα του παραδόθηκαν. Τό ένα μισαδάκι είναι οί έπερχόμενες γενιές, έγγόνια και δισέγγονα (τό ΜΠΑΣΟΚ, τό Μελλοντικό τουτέστιν ΠΑΣΟΚ, θά 'χει τόν ήλιο πλήρη). Και τ' άλλο οί έξ άγχιστείας. Χμ. Κατσανέβας, δηλαδή, Κατσιφάρας, Κατσαντώνης. Κατσαντώνης; Άπό πού κι ως πού; Άπό τό ΚΑΤΣ βέβαια, άφού τά πρώτα σκέλη είναι ίσα (ΚΑΤΣανέβας, ΚΑΤΣιφάρας...).

Κάτς. ΚΑΤΣ-ΣΙΚΕ-ΑΠΑΤΗ ΟΛΑ θυμήθηκε. Και κοιμήθηκε μετρώντας άκτινες.

Παντελής Μπουκάλας

χει στενές σχέσεις και μέ τήν έλληνική σημαία: τόσες είναι οί λευκές και γαλανές ζώνες της (όσες δηλαδή και οί συλλαβές του «Έλευθερία ή θάνατος»).

Τό έπτασφράγιστο, κατά κυριολεξία, μυστικό άνέλαβε προσφάτως νά τό άντιμετωπίσει καταπρόσωπο ό συνεργάτης μας Τ. Σιμπούρης, σεσημασμένος έν-Καστρί-μυθος.

Άυπνίες και κόντρα άυπνίες, καφές, τσιγάρο, άλκοόλ, δεκάδες τά άκτινίδια, τόνοι ό ήλιόσπορος, τά άπαντα του Νοστράδα-

Τῆς ὀθόνης

● Πολύ τόν αγαπάει τόν κινηματογράφο ή τηλεόραση. Πῶς ἀλλιῶς ἀφοῦ καλύπτει τίς μισές περίπου ἀνάγκες τῆς. Φαίνεται ὅμως πῶς οἱ «ἠθογραφικές» ταινίες τῶν προηγούμενων δεκαετιῶν ξεζουμίστηκαν γιά τὰ καλά, μετά τή δέκατη προβολή τους. Καί μέχρι νά σιτέψουν τὰ ἑβδομαδιαῖα βιντεο-τίποτα τοῦ Στάθη Ψάλτη καί τῶν λοιπῶν, μέχρι δηλαδή νά τὰ σώσει ὁ χρόνος, ὅπως «σῶζει» καί σήμερα τοῦς Παντζοχατζηχρήστους τοῦ τότε, ἄς τό ρίζουμε στίς ἐπιδεικνύουσες πρῶς τοῦς νέους σκηνοθέτες. Καί ἄς δημιουργήσουμε καινούργια ἐκπομπή: «Ὁ νέος ἑλληνικός κινηματογράφος».

Ἄλλά μέ μέτρο, μή μᾶς προγκήξουν κιόλας οἱ προστάτες τοῦ γούστου τοῦ κοινοῦ. Σάββατο μέν ἀλλά κάπως ἀργούτσικα: 12.55 μετά τὰ μεσάνυχτα μέχρι 3 τὰ ξημερώματα. Σέ τέτοιες ἀβανταδόρικες ὥρες προβλήθηκε ἡδη ὁ *Μπαλαμός* τοῦ Σταύρου Τορνέ καί τὸ *Φράγμα* τοῦ Δημήτρη Μακρῆ. Ὁ σκύλος χορτάτος καί τὸ βίντεο (πορνό κατά προτίμηση) ὀλάκερο.

Ἄντε μετά νά ἐξηγήσεις γιὰ τί οἱ τέσσερις πρῶτες ξένες ταινίες εἶναι ὁ *Ράμπο Νο 2* (250.000 εἰσιτήρια μέχρι τὰ μέσα Μαρτίου), ὁ νέος *Κέιμς Μπόντ*, ὁ *Σβαρτσενγκερ Κομάντο* καί ὁ *Ρόκυ Νο 4*.

● «Μάθε γιά τὸ ἐπάγγελμα πού θά γίνεις» ἐπιμένει μέρες τώρα ἡ ἀπό τηλεοράσεως διαφήμιση βιβλίων σχετικῶν μέ τήν ἐπαγγελματική ἀποκατάσταση νέων καί νεανίδων. Θά γίνεις τὸ ἐπάγγελμά σου, θά σέ ὀνομάσει καί θά σέ ἐξαν-

τλήσει — κι ὄχι θά κάνεις ἡ θά ἀσκήσεις. Ὅπως λέμε: εἶσαι ὁ, τι σέ δηλώσουν — ἡ ἀστυνομία, οἱ μυστικές ὑπηρεσίες, ὁ νουνός, ὁ καθηγητής, ὁ λοχίας σου. Ἡ: δουλεύω ἄρα ὑπάρχουν — οἱ ἄλλοι, τὰ κέρδη τῶν ἄλλων καί, κυρίως, οἱ νόμοι τῆς ἱστορίας οἱ ἀπαράβατοί.

● Τελικά ἡ καθαρεύουσα καλά κρατεῖ. Τό (ξανα)πήραμε χαμπάρι ἀκούγοντας ἀπό τήν τηλεόραση τοῦς ἀρχηγούς τῶν κομμάτων νά ὀμιλοῦν περί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, κατὰ τή σχετική συζήτηση στή Βουλή. Κι ὄχι μονάχα γιὰ τὰ «εἰς τήν» καί «διά τόν» καί «ἐκ τοῦ» ἔδιναν κι ἔπαιρναν, δεξιά, ἀριστερά κι ἀριστερότερα. Ἄλλά καί γιὰ τὸ ξύλινο, ἄνοστο, μονότονο γλωσσικό κατασκευάσμα πού κατά κόρον χρησιμοποιήθηκε δέν ἀποτελεῖ παρά ἀνέμπνευστη μετάφραση τρόπων τῆς ἀρχαίας ἢ τῆς καθαρεύουσας στή «γλώσσα τοῦ λαοῦ».

Δεῖγμα τυπικό οἱ τοπογραφικές ἐξάρσεις «πάνω στό...» καί «γύρω στό...» — δέν ἔχω ἀκούσει κανέναν «λαό» νά λέει, παρά τίς ἄοκνες προσπάθειες ἐφημερίδων καί ραδιοτηλεόρασης. Ἐξαντλώντας τὸ περί σέ γύρω, τὸ ἐπὶ σέ πάνω, τὸ ὑπὸ σέ κάτω κ.ο.κ., καταλήγουμε σέ σχήματα λόγου πού διαθέτουν σαφές στερεομετρικό ἀντίκρισμα. Πρὶν καταθεθοῦν τυχόν ἐνστάσεις, ἄς «ζωγραφιστεῖ» τὸ τοῦ Χαραλαμπόπουλου: «Τὰ κόμματα πρέπει νά τοποθετηθοῦν γύρω στίς προτάσεις καί πάνω στίς προτάσεις Κουεγιάρ». Γύρω γύρω ὄλοι, στή μέση ὁ Μανόλης (ὁ Τριανταφυλλίδης), «κάτω» ἀπό τήν αἰγίδα τοῦ ὀποίου ὑποτίθεται ὅτι γίνονται ὄλα τούτα.

Τ. Σιμπούρης

γιά τρία πολιτικά περιοδικά νεολαίας πού ἐκδίδονται σέ τρεῖς διαφορετικῆς συνοικίας τῆς Ἀθήνας. Στό Μαρούσι ἐκδίδεται ἡ *ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ νεολαίας στό Μαρούσι*. Μέχρι σήμερα ἔχει ἐκδόσει τρία τεύχη. Μέσα στό Μάρτιο ἐκδόθηκαν ἄλλα δύο περιοδικά: στό Χαλάνδρι ἡ *Ἀκροβασία στό Χαλάνδρι*... καί στόν Ὑμηττό τὸ *202*.

Πρόκειται γιά περιοδικά πού ἐκδίδονται ἀπό νέους ἀνθρώπους. Ἐμφανῆς εἶναι ἡ προσπάθειά τους νά «μιλήσουν» γιά πολλά θέματα πού ἀπασχολοῦν τήν κοινωνία καί τοῦς φορεῖς τῆς. Πράγμα πού

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΕΣ

Τόν πρωτοείδαμε πρὶν ἀπό μισό χρόνο, ἔξω ἀπό τή Βουλή, μέ δύο πινακίδες στά χέρια του. Μιά μικρή — τὸ ζουμί, καί μία μεγάλη — ἡ ἱστορία, ἡ ἀφήγηση καί ἡ ἐξήγηση.

«Πιάστε τοῦς ἐμπρηστές γιὰτί δέν βλέπουμε ἄλλη διέξοδο παρά τὸ δρόμο γιά τήν πλατεία Ἐξαρχείων. Πρέπει ἐπιτέλους νά σταματήσει ἡ παραγωγή ἀναρχικῶν».

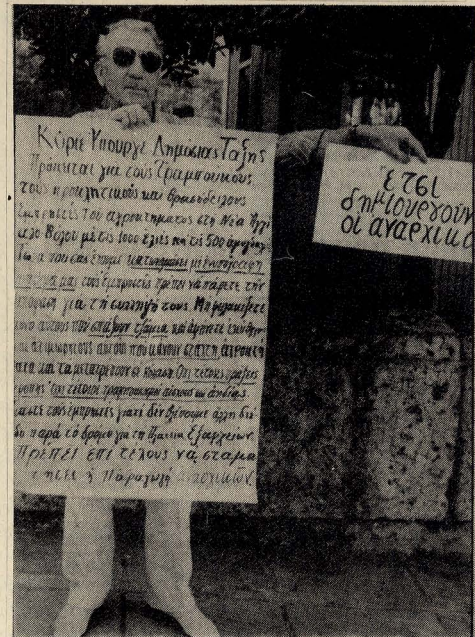
Γενεαλογικές ἀναζητήσεις πολλαπλά ἐνδιαφέρουσες, μέσ στήν ἀπλοϊκότητά τους, ὑπόψη τῶν κοινωνιολόγων, τῶν οἰκολόγων, τῶν Ἐξαρχείων καί τοῦ Ἀρκουδέα.

Πολυτεχνεῖο 1973, 1980, 1985...

«Συγκεντρωνόμαστε κάθε χρόνο στό Πολυτεχνεῖο γιά νά τιμήσουμε τὰ ἀνύπαρκτα θύματα». Τό ξεστόμισε ὁ Εὐάγγελος Ἀβέρωφ, ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς Νέας Δημοκρατίας, στίς 23 Ἀπριλίου —μόλις δύο μέρες μετά τή μαύρη ἐπέτειο—, στή Βουλή, στή συζήτηση γιά τήν ἐξωτερικὴ πολιτική.

Μωραίνει Κύριος.

Ἄλλά ναι, αὐτοῖ οἱ δολοφονημένοι ζοῦν, κύριε Ἀβέρωφ.

Τρεῖς συνοικίες, τρία περιοδικά

Ἡ κοινωνική καί πολιτική κρίση ἔχει καί τὰ καλά ἀποτελέσματα τῆς. Ποιός μιλάει μόνο γιά τὸ ἀντίθετο; Οἱ ἀποδεσμεύσεις ἀπό τὰ κόμματα τῆς ἀριστερᾶς, ἡ συνεχῆ αἰμορραγία τῶν ὀργανώσεων νεολαίας δηλαδή καθὼς καί ἡ ἐπαναδραστηριοποίηση κάποιου πολιτικοποιημένου κόσμου ἀποδεικνύεται ὅτι μπορεῖ νά παραγάγει θετικές πολιτικές πρωτοβουλίες. Λόγος γίνεται

σίγουρα ἀντανακλᾶ τήν ὑπαρκτή καί πολιτική ἀγωνία τῶν φορέων τους γιά τή νεολαία, τήν πολιτική, τήν ἀριστερά. Τό πρόβλημα ὅμως πού μπορεῖ νά ἐμποδίζει τέτοιες προσπάθειες νά ἀναπτυχθοῦν καί νά πολλαπλασιαστοῦν καί σ' ἄλλες γειτονίες τῆς Ἀθήνας εἶναι ἡ μεθοδολογία καί ὁ σχολιασμός μέ «ἀποψη» γιά κάθε ζήτημα, ἀπ' τὸ πῶς «μικρό» ὡς τὸ πῶς «μεγάλο». Ἡ μετατροπὴ δηλαδή αὐτῶν τῶν περιοδικῶν σέ ἐντυπα πού θά ἀπασχολοῦνται μόνο ἢ κυρίως μέ κεντρικά πολιτικά ζητήματα. Αὐτός ὁ κίνδυνος παραμονεύει πάντα...

Ἡ πραγματικὴ πολιτικὴ ἐπιτυχία τους δέν ἔχει νά κάνει μόνο μέ τὸ «πόσο πούλαει» καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ περιοδικά: τὸ ζητούμενο εἶναι νά ἀναδειχθοῦν σέ ἐστίες συσπειρώσεως καί πολιτικοποίησης τῆς νεολαίας τῆς περιοχῆς τους.

Σ' αὐτὴ τήν προοπτικὴ τοῦς ἀξίζει ἡ ἐμπιστοσύνη καί ἡ συμπάρασταση.

«Ο — νέος — φορέας — του — ΚΚΕ έσωτ.»

Η προσυνηδριακή φάση του 4ου συνεδρίου του ΚΚΕ έσωτ., καθώς σέ δύο μέρες θά έχουν τελειώσει οί συνδιασκέψεις τών μεγάλων κομματικών οργανώσεων Ἀθήνας, Θεσσαλονίκης καί Ρήγα Φεραίου, ούσιαστικά έχουν περατωθεί. Ἀπομένει, λοιπόν, ἡ τελική πράξη. "Ο,τι ἦταν νά εἰπωθεῖ εἰπώθηκε, ὅ,τι ἦταν νά γίνει ἔγινε. Ἐπτά ὀκτώ χιλιάδες ἄνθρωποι, οργανωμένοι στό ΚΚΕ έσωτ., στό «Ρήγα» καί μερικές ἑκατοντάδες «ἀνέντακτοι» συζήτησαν καί κονταροχτυπήθηκαν μέ πείσμα αὐτοῦς τούς τελευταίους τρεῖς μῆνες γιά ἓνα κ. Ἴσως ποτέ δέν τιμήθηκε μέ τέτοιο σαματά ἓνα καί μόνο γράμμα τῆς ἀλφαβήτου.

Εἶναι νωρίς νά βγάλουμε συμπεράσματα γιά τίς ἐξελίξεις, τίς ἀποκρυσταλώσεις, νά μιλήσουμε γιά νικητές καί νικημένους; Μέ ὄλους τούς κινδύνους πού ἔχουν οἱ προεξοφλήσεις ἡ κατάσταση εἶναι ἀρκετά διάφανη ὥστε νά μπορεῖ νά δεῖ κανεῖς τό ἄμεσο μέλλον «σάν νά εἶναι ἱστορία». Ἐτσι ἐνῶ ἀκόμα τά πράγματα ἐξελίσσονταν μποροῦμε κιόλας νά τά ἱστορήσουμε, νά τά δοῦμε στήν προοπτική τους γιατί οἱ συνέπειές τους εἶναι ἤδη ἐγγεγραμμένες στούς πόρους τῆς διαδικασίας πού μᾶς ἔφερε ὡς ἐδῶ. Καί πρέπει νά τίς δοῦμε γιατί τό ἀποτέλεσμά τους κεῖται κιόλας ἐδῶ.

Στό μυαλό μου ἴρχονται τά λόγια ἐνός μαρξιστῆ κι ἀγωνιστῆ κομμουνιστῆ παρόλο πού στό «κοινό αἶσθημα» ἔχει καταγραφεῖ ὡς συμπαθῆς κριτικῆς τῆς λογοτεχνίας, ἄν καί λίγο δογματικῆς καί λίγο ξεπερασμένου, τοῦ Λούκατς.

«Ἡ ἀντίδραση ἐνάντια στό ἔργο τοῦ Στάλιν ἐμφανίζεται στόν ἀστικό κόσμο ἀλλά ἐπίσης ἀπό πολλές ἀόψεις καί στίς σοσιαλιστικές χῶρες ὡς ἀναθεώρηση τῆς θεωρίας πού δίδαξαν ὁ Μάρξ καί ὁ Λένιν. Ἄς μὴν ἔχουμε ἀμφιβολίες, αὐτός εἶναι σήμερα ὁ κύριος κίνδυνος πού ἀπειλεῖ τόν μαρξισμό-λενινισμό. Ὅμως εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἂν θέλει κανεῖς νά ἀντιμετωπίσει τόν κίνδυνο αὐτό ὀφείλει πρῶτα νά ἀπαλλαγεῖ, καί μέ ὀριστικό τρόπο, ἀπό τόν δογματισμό τοῦ Στάλιν καί τῆς σταλινικῆς περιόδου».

Αὐτά τό 1962, ἱστορίες δηλαδῆ γιά τά ΚΑΠΗ. Ἀπό τότε κύλησε πολύ νερό στό μύλο τῆς ἱστορίας. Πολλοί ἀπό ἐκεῖνους πού στίς γραμμές τῆς ἑλληνικῆς ἀριστερᾶς ὄχι μόνο δέν ἀπαλλάχθηκαν, μέ ὀριστικό τρόπο, ἀπό τό δογματισμό τῆς σταλινικῆς περιόδου ἀλλά ἀντιμετωπιζοῦνται τον μέ τά ξόρκια τῆς «προσωπολατρίας»

καί τών «παραβιάσεων τῆς σοσιαλιστικῆς νομιμότητας» κατάφεραν, παρά τήν ἀφάνταστη ἱστορική περιδίνηση πού μεσολάβησε, νά συντηρήσουν τό κύριο, τόν φιλοσοφιστικό, μέ ἄγριους καί ἐπιθετικούς τόνους ἀπό τή μεριά τοῦ ΚΚΕ, μέ ἡπιούς καί «πολιτικούς» στά μέρη τῆς κομμουνιστικῆς ἀνανέωσης. Αὐτοί οἱ τελευταῖοι, ἔχοντας ὀδηγήσει τήν κομμουνιστική ἀνανέωση ἀπό χρεωκοπία σέ χρεωκοπία, ἀνακαλύπτουν τήν ἀνάγκη τῆς ὑπέρβασης τοῦ κομμουνιστικοῦ χαρακτήρα τοῦ κόμματος βαφτίζοντάς το «μετεξέλιξη». Στό ἴδιο σημείο θά συναντηθοῦν μέ ὄλους ὄσοι, μέσα ἀπό διαφορετικούς δρόμους καί διαφορετικές αἰτιολογίες, διακονοῦν τόν νέο φορέα. Καί ὄλοι μαζί συγκροτοῦν τό «μπλόκ τῆς ἀλλαγῆς», ὄλοι μαζί πασχίζουν νά ὑπερβούν τήν ἱστορική χρεωκοπία τοῦ κομμουνισμοῦ.

Μαγική λέξη ἡ ὑπέρβαση. Ζοῦμε τήν ἐποχή τῆς, τήν ἐποχή τοῦ ὑπερβατικοῦ λόγου καί τών ὑπερβατολογούντων, πράγμα πού θά ξάφνιαζε τόν γέρο Κάντ. Ὑπέρβαση τοῦ κομμουνισμοῦ, τοῦ εὐρωκομμουνισμοῦ, τοῦ μαρξισμοῦ, τῆς παράδοσης, τών σχημάτων, τών ψυχρῶν ἰδεολογιῶν, τοῦ τριτοδιεθνισμοῦ (αὐτόν πιά μέχρι θανάτου), ἀλλά καί συνάμα, καθώς μαίνεται ὄλη τούτη ἡ ὑπερβατολογία, παραδόξως μοιάζοντας καλοδεχόμενα τά νεύματα φιλότιπας πού ἔρχονται ἀπό τή μεριά τοῦ Φλωράκη καί τοῦ Γκορμπατσῶφ.

Ἡ «θεωρία» τῆς ὑπέρβασης εἶναι ἡ μαμμή πού προσπαθεῖ νά φέρει στόν κόσμο τό νέο ὕβριδιο: «τόν νέο —φορέα— τοῦ —ΚΚΕ— ἐσωτερικοῦ». Φυσικά ἀπομένουν τά ρεάλια, ἡ ἀποκοπή τοῦ ὀμφάλιου λώρου, τά σαρανταρίσματα (στό ἱδρυτικό συνέδριο), τά φωτῆκια. Ἐχουν ἤδη ληφθεῖ μέτρα ἀντισηπτικά μή τυχόν καί κακοπάθει τό νεογνό. Γιά παράδειγμα στή συνδιάσκεψη τῆς ΚΟΘ καί τῆς ΚΟΑ ἡ πρόταση γιά τήν ἀναλογική ἐκπροσώπηση τών ρευμάτων στό συνέδριο ἀπορρίφθηκε ὥστε ἡ «μετεξέλιξη» νά μπορεῖ νά στείλει στό συνέδριο ἐκεῖνον τόν ἀριθμό συνέδρων πού θά τῆς ἐξασφαλίζει τήν πρώτη θέση καί εἰ δυνατόν τήν πλειοψηφία, ἔστω κι ἂν ἡ σχετική πλειοψηφία τών μελῶν τοῦ κόμματος καί ἡ μεγάλη πλειοψηφία τών μελῶν τοῦ «Ρήγα», στίς ὀργανώσεις βάσης, ἀποφάνθηκαν ὑπέρ τῆς διατήρησης τοῦ κομμουνιστικοῦ χαρακτήρα τοῦ κόμματος. Γίνεται κι αὐτό. Καί τό τεκταινόμενο προεκτεινόμενο στό ἄμεσο μέλλον, στό 4ο συνέδριο καί

στήν ἄμεσως μετασυνηδριακή περίοδο, ἀναδεικνύει τό βαθύτατα κοινό πού περιέχεται στήν πρόταση τῆς μετεξέλιξης, καί στήν πρόταση γιά τό νέο φορέα (Γ' ἄποψη ὄπως καί ἡ ἀνάλογη τών «18». Βλέπε ἄρθρο τοῦ Π. Πιζάνια στό ἀνά χεῖρας τεῦχος καί τήν ἐκπληκτική ὀμοιότητα στά «διαδικαστικά» ὡς πρὸς τό προτεινόμενο ἱδρυτικό συνέδριο μέ ἐκεῖνα τῆς πρότασης τοῦ Α. Μπριλλάκη στήν Παναθηναϊκή σενδιάσκεψη).

Καί ποῖο εἶναι τό κοινό στοιχεῖο ἀνάμεσα σέ προτάσεις πού μοιάζουν διαφορετικές ἐξωτερικά, ἀντιθετικές μάλιστα, καί τών ὀποῖων οἱ ὑποστηρικτές τόσο πολύ νοιάζονται νά τονίσουν τίς διαφορές τους; Τό γεγονός ὅτι ὄλοι ὄσοι, μέ τόν ἓνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο, καταπολεμοῦν τό «Κ» αὐτοκατατάσσονται ἢ ἀλληλοκατατάσσονται στό «μπλόκ τῆς ἀλλαγῆς», πλέκοντας ἔτσι μεταξύ τους πυκνά ὕφαδια ἐκλεκτικῆς συγγένειας.

Ἀφοῦ φτιάχτηκε τό κοινό, τό συνδετικό στοιχεῖο, φτιάχεται καί ἡ διαφορά, τό ἄλλο στρατόπεδο. Ἀπό τή μιά μεριά λοιπόν ὄσοι θέλουν νά ἀλλάξουν τά πράγματα, ἡ πρόοδος, ἡ δυναμική, τό καινούριο, τό ραντεβού μέ τίς μεγάλες μάζες, τό 1986 (εὐτυχῶς ξεπεράστηκε τό ἔπαρτο 1984), τό νέο, ἡ τεχνολογική καί ἐπιστημονική ἐπανάσταση, τό κάτι ἄλλο — ὁ μελῖρρυτος ἐνθουσιασμός τών νέων σκαπανέων πού παίρνουν φόρα γιά μακριά, γιά τήν Ἑλλάδα τοῦ 2000 καί ἐπέκεινα.

Ἀπό τήν ἄλλη τὸ παλιό. Ἡ συντήρηση. Ἡ ὀμφαλοσκοπία μ' ἄγκαλιά τίς ἱερές γραφές, ἡ στασιμότητα, ἡ ἐσωκομματική κλεισούρα, τά κλειστά πατζούρια, ἡ μούχλα, τό 1,37-1,80% (γιά τό ὀποῖο οἱ δυνάμεις τοῦ «μπλόκ τῆς ἀλλαγῆς» δέν ἔχουν καμιά εὐθύνη), ὁ ἐνδοκομμουνιστικός καυγᾶς, ὁ τριτοδιεθνισμός, ὁ μαρξισμός-λενινισμός μέ μαγκούρα καί παντόφλες, ὄλοι αὐτοῖ πού ὀνομάζονται «ἀναβαθμιστές» σὺν κάτι φανατικοῖ ἰδεολογικοῖ δερβίσιδες, ἡ νοοτροπία μουλῶ κωντολογίς.

Ἀφοῦ ἔτσι καταστρώθηκε τό πρόβλημα αὐτονόητη καί ἡ ἀπάντηση: ἐμπρός γιά τό νέο φορέα τοῦ «μπλόκ τῆς ἀλλαγῆς» πού φέρνει τό νέο στόν κόσμο. Ἀπό δῶ καί πέρα χρειάζεται νά καταγραφοῦν οἱ δυνάμεις αὐτές στήν τελική φάση τοῦ συνεδρίου, τά ποσοστά νά ἐπισημοποιηθοῦν, νά ἐξασφαλίσουν τήν ἐξουσία στά ὀργανα καί, στή συνέχεια, νά τελειώσουν μέ τήν ἡσυχία τους τίς σχετικές τελετουρ-

γίες ταφής του άμαρτωλού παρελθόντος (τό θάψιμο προβλέπεται να καταρτίσει ένα χρόνο, ως τό ιδρυτικό συνέδριο) που θά ξεγεννήσουν «τό-νέο-φορέα-του ΚΚΕ-έσωτ.». Καί χρειάζεται αυτή ή παράταση γιατί πρέπει στό μεταξύ να παρηγορηθούν οι άποφαιρισμένοι, οι συνετοί, τουλάχιστον, άναβαθμιστές. Στο μεταξύ τό παλιό και οι παλιοί θά χρειάζονται για τή λάτξη, για τή χοντροδουλειά, ως τις δημοτικές εκλογές.

Τό μπλόκ των δυνάμεων τής αλλαγής κατασκευάστηκε κομματάκι κομματάκι μέ πλειβειακού τύπου ιδεολογήματα —κατά πώς ένας άλλος μάστορας του είδους, ό Άνδρέας Παπανδρέου, κατασκεύασε τό άλλο μπλόκ τής «μεγάλης αλλαγής» που θά φέρνε τό σοσιαλισμό στις 18— μέ θεωρητικές κοινοτοπίες, προβλέψεις για τή συντελούμενη κινητικότητα, άσαφείς διακρίβώσεις προβλημάτων και κυρίως μέ τήν υπέρβαση τους. Χτίστηκε πάνω σε ύπαρκτά κενά τής μαρξιστικής πολιτικής σκέψης, μέ τή μέθοδο τής μπουλντόζας, μέ πάσης φύσεως ύλικά κατεδαφίσεως. Τό δ,τι όμως χτίζουν επάνω στό κενό, εμφανίζονται τό πρόχειρο μπάζωμα ως επίτευγμα του «δημιουργικού» τους μαρξισμού, κάνει τό νέο οικοδόμημα να στέκει μετέωρο στό κενό. *Γιατί του λείπει ή στρατηγική.* Καί του λείπει ή στρατηγική γιατί ή νέα που κατασκευάστηκε δέν είναι τίποτε άλλο από τήν καταγγελία μιας άνυπαρκτης εδώ και δεκαετίες στρατηγικής, μιας στρατηγικής που αποδόθηκε στό κομμουνιστικό κόμμα χωρίς ποτέ να έχει υπάρξει πραγματικά.

Ειπώθηκε δηλαδή κατά κόρο και καταχωρήθηκε στις πλατφόρμες όλων των ρευμάτων που συνθέτουν τό «μπλόκ τής αλλαγής» ότι τά κομμουνιστικά κόμματα στήριξαν εκ γενετής τήν προοπτική τους πάνω στη λενινιστική στρατηγική τής εφόδου (διότι ως γνωστόν ό Λένιν είναι κατ' εϋθειαν άπόγονος του Μπλανκί, των Δεκεμβριστών και του Μπακούιν, ποτέ δε μίλησε για μάζες κι όλο τό 'ριχνε στον άποκρυφισμό), τό λενινισμό που καμιά σχέση δέν έχει με τό μαρξισμό (γνωστό κι αυτό επίσης, είναι κάτι σαν τον Μεγκίστου και τον Καρμάλ). Αυτή ή λενινιστική στρατηγική μέ τον πραξικοπηματικό — στρατιωτικό τής χαρακτήρα όδηγηι μέ μαθηματική ακρίβεια σε ολοκληρωτικά καθεστώτα σοβιετικού τύπου γι' αυτό κι ανάλογα οικοδομεί τά μέσα της, τό κόμμα που τό θέλει κόμμα επιλεκτων επαγγελματικών στελεχών. Άλλά επειδή αυτή ή στρατηγική, λόγω του κακόφημου ιστορικού της παρελθόντος έχει καταντήσει «ψυχρή ιδεολογία» και γι' αυτό δέν κινητοποιεί τις μάζες όσοι άκόμη τήν διακονούν στέκουν σε άκίνησια, σε κατάσταση άναμονής και ως εκ τούτου περνάνε στό περιθώριο τής πολιτικής; όρα τά εκφυλιστικά φαινόμενα σε όλα τά ΚΚΕ, τή στασιμότητά τους, τήν ιστορική τους χρεωκοπία.

Μ' αυτή τήν αυθάρτη και κατά τό δοκουν συμπύκνωση μία συγκλονιστικής ιστορίας κατασκευάστηκε ό ένοχος, κι ή καταδικη του εμφανίζεται ως αυτόνοπη ανάγκη. Κλείνοντας τά προβλήματα έντος παρενθέσεως έτοιμο και τό ξεπέρασμά τους. "Αν όμως βγάλουμε τις παρεν-

θέσεις αυτά θά πηδήξουν πάλι μπροστά μας σαν τό διάολο άπ' τά σκοτάδια. Γιατί, αν ρωτήσουμε: αλήθεια αυτή ήταν ή στρατηγική του ΚΚΕ τό 1960 για παράδειγμα, έφοδο στα χειμερινά άνάκτορα έτοιμαζαν μέ τήν ΕΑΔΕ οι θεωρητικοί του ΚΚΕ έσωτ., ιδεολογίες βίαιης κατάληψης του κράτους σκέφτονταν οι "Ελληνες άριστεροί τά τελευταία είκοσι τριάντα χρόνια, επαγγελματίες επαναστάτες κατασκεύαζε τό ΚΚΕ έσωτ. τόσα χρόνια και τώρα σκέφεται ν' αλλάξει, να βρει τις μάζες, τά κινήματα, τον πλουραλισμό; "Αν θέσουμε λοιπόν τέτοια έρωτήματα στις βροντώδεις διαβεβαιώσεις ποιά άπάντηση θά μπορούσαν να μäs δώσουν; Καί γιατί ή μυθοποίηση τής ιστορίας να μην είναι τό όνομα μιας διπλής άπόκρυψης;

Μιάς άπόκρυψης κατ' αρχήν τής ιστορίας. Έδώ οι άποσταλινοποιημένοι που δέν απαλλάχτηκαν, μέ όριστικό τρόπο άπό τό φιλοσοβιετισμό, δέν θέλησαν να πουν, έσωτ τώρα, ότι στή μακρά άποσταλινοποιημένη τους καριέρα (πάνε 30 χρόνια τώρα) συναρτούσαν πάντοτε τή στρατηγική τους άπό τήν κραταίωση τής Σοβιετικής Ένωσης, και τήν προοπτική του κινήματος που καθοδηγούσαν άπό τήν εκβαση τής κύριας μάχης άνάμεσα στον ίμπεριαλισμό (ΗΠΑ) και τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο (ΕΣΣΔ) άπό τήν άλλη. Αυτό ναι, ήταν μια κάποια στρατηγική τής εφόδου. Καί θά 'ταν καλό να μιλήσουμε γι' αυτήν κι ως μοιάζει ό καυγάς ένδοκομμουνιστικός, γιατί άπ' αυτόν τον «καυγά» εξαρτάται τό ζήτημα τής νέας γενιάς που για τήν ώρα τό διαχειρίζονται ή ΚΝΕ και τά μπάρ.

Άλλά ή ίδια ή μυθοποίηση τής ιστορίας (δηλαδή τής πρόσφατης ιστορίας μας, του έαυτού μας) φέρνει και μίαν άλλη άπόκρυψη όδυστη: τήν έλλειψη προοπτικής. Τι τό διαφορετικό λέει ή στρατηγική του νέου φορέα σε σχέση με χθές προχθές; "Αν ή ως τώρα στρατηγική του ΚΚΕ έσωτ. σφραγίζονταν άπό τήν πολιτική μεταφυσική του άριστερού κενυσιανισμού που όδηγούσε συνεχώς σε άδιέξοδα, πόσο αναιρούνται τά άδιέξοδα αυτά μέ τήν καταδικη τής άνυπαρκτης στρατηγικής τής εφόδου του παρελθόντος; "Η άμηχανία παραμένει άκέραια, είτε όνομασθεί τρίτος δρόμος, είτε βαφτισθεί «στρατηγική των διαρθρωτικών αλλαγών», είτε καρτερεί τήν νέα κινητικότητα και τή σωτηρία άπό τά νέα κοινωνικά κινήματα. Πρόκειται για μίαν άμηχανία γενική, όλης τής άριστερας (όχι μόνο των κομμουνιστών) όλου του κόσμου. Γίνεται όδυνηρότερη μέσα στη σφοδρή άντεπίθεση του καπιταλισμού που άνάσυνθέτει τήν παραγωγική και τήν πολιτική του μηχανή, μέσα στό κλίμα του ιδεολογικού και θεωρητικού αντιμαρξισμού που κάνει θραύση διεθνώς και στον τόπο μας.

Αυτά είναι τά νέα προβλήματα μπροστά στα όποια ή «θεωρία» τής υπέρβασης κλείνει τά μάτια και πολυλογεί. Δένεται πισθάγκωνα κι όπισθοχωρεί νομίζοντας ότι τραβά τήν άνηφορά. Τό νέο, τό και-

νούριο, σύντροφοι, δέν είναι έλπιδοφόρο και οι αισιόδοξες που βλέπετε μέσα στό κενό καλλιεργούν τό έδαφος για νέες άπαισιοδοξίες και νέες ήττες. Ναι, ή άμηχανία υπάρχει, οι ήττες είναι πολλές, τά άδιέξοδα περισσότερα. Άλλά άς μη μεταβαπτίζουμε τή δυσκολία δυναμική. Ναι, ή κρίση υπάρχει, άς μην καταστρέψουμε όμως τά εργαλεία που μäs επιτρέπουν να τήν δώμε και, ίσως, να τήν άντιμετωπίσουμε.

Πρίν δώδεκα χρόνια άρχισε ή μεταπολιτευτική περίοδος και στό χώρο του λαϊκού κινήματος δέσποσε ήγεμονικά τό ΠΑΣΟΚ παραλαμβάνοντας τή λαϊκή διαθεσιμότητα και ριζοσπαστικότητα για να τήν όδηγήσει, στην προσαρμογή, τήν ενσωμάτωση, στην κοινωνική ειρήνευση τή συναίνεση, τον καπιταλιστικό έκσυγχρονισμό, έργο που ή Δεξιά δέν μπορούσε να φέρει μόνη της σε πέρας. "Αντίπαλος σ' αυτή τήν πορεία δέν στάθηκε ή κομμουνιστική άνανέωση και τό ΚΚΕ, οικοδομώντας τον κομματικό του μηχανισμό, έκανε συνδικαλισμό. "Η περίοδος αυτή νομίζω έχει κλείσει. Οι δυνάμεις του σοσιαλισμού στό μεταξύ, δέν ανασυγκροτήθηκαν άλλες πολτοποιήθηκαν άπό τή μηχανή τής σοβιετοφιλίας, άλλες άπορροφήθηκαν άπό τόους άναροφητρες του ΠΑΣΟΚ. Κάποιες λίγες προσπάθησαν να σκεφθούν και να δράσουν κάπως άλλιώς, πάντως όμως κομμουνιστικά. Δέν τά κατάφεραν. "Όμως επιβίωσαν, θέτοντας κάποια έρωτήματα που έρχονταν άπό τήν κοινωνία, και έχοντας ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς τους με τή σοβιετοφιλία. "Από τή σκοπιά του σοσιαλισμού είναι τό μόνο θετικό, λίγο αλλά σημαντικό, που αφήνει στό τέρμα της ή μακρά μεταπολιτευτική περίοδος.

Τώρα μπαίνουμε σε μίαν άλλη εποχή: τής νέας τεχνολογίας, τής νέας άμερικανικής ήγεμονίας και του κρατικού αυταρχισμού, του ανασυγκροτημένου και θριαμβεύοντος καπιταλισμού. Οι άντιφάσεις αυτής τής νέας ίσορροπίας άκόμα δέν έχουν φανεί, ούτε στον τόπο μας ούτε διεθνώς. "Υπάρχουν μόνο πρόδρομα σημάδια, κινήσεις βυθού. Πώς μπορούμε να σκεφτούμε πολιτικά αυτή τήν νέα εποχή και που δέν είναι ή νέα "Αναγέννηση αν και καταυγάζεται άπό τά λείψερ; "Όμως άκόμα «ένα φάντασμα πλανιέται πάνω άπ' τήν Εύρώπη», ό κομμουνισμός. Μήπως έχουμε φαντάσματα στό κεφάλι μας ή μήπως θέλουμε να τρομοκρατήσουμε τους άλλους με φαντάσματα; Οι λιγοστές δυνάμεις του σοσιαλισμού, αυτές του ΚΚΕ έσωτ., των άνεξαρτήτων κομμουνιστών, τής εϋρύτερης (άλλά όχι ευρείας) άριστερας και όσοι ήδη παίρνουν τις άποστάσεις τους άπό τους άναροφητρες του ΠΑΣΟΚ, μπορεί να συγκροτηθούν. Μπορεί όμως ν' άποφρανισθούν άλλη μία φορά. Σε λίγες μέρες, όταν θά γίνει και ή τελική ψηφοφορία στό 4ο συνέδριο του ΚΚΕ έσωτ. (και τελευταίο;) θά ξέρουμε κατά πόυ γέρνουν τά πράγματα. Τά προβλήματα όμως θά παραμένουν, είτε υπάρξει είτε δέν υπάρξει σύνθεση. Δέν λύνονται με ψηφοφορίες.

"Αγγελος Έλεφάντης

Γιά τό τέταρτο συνέδριο του ΚΚΕ έσωτερικού

Έχοντας φτάσει στό τέλος των προσυνεδριακών διαδικασιών μπορούμε μέ βεβαιότητα νά υποστηρίξουμε ότι διαμορφώθηκε μία άγνωστη μέχρι σήμερα δυναμική στόν ευρύτερο κόσμο της άνανεωτικής άριστεράς. Οί διάφορες κινήσεις των άνένταχτων, οί άνοιχτές συγκεντρώσεις, ή άρθρογραφία, ή αύξημένη συμμετοχή των μελών του ΚΚΕ έσωτ. στις όργανώσεις είναι οί πιό όφθαλμοφανείς και άδιάψευστες μαρτυρίες αύτης της περιορισμένης φυσικά, αλλά ύπαρκτης δυναμικής που δέν θά πρέπει νά άνασταλεί μέ κανέναν τρόπο. Πρός τό παρόν, και μέχρι νά λήξουν οί έργασίες του τέταρτου συνεδρίου, ή δυναμική αύτή εύνοείται καταρχήν από τό γεγονός ότι καμία από τίς δύο κυρίαρχες προτάσεις, της άναβάθμισης και της μετεξέλιξης, δέν συγκέντρωσε τή μεγάλη εκείνη πλειοψηφία που θά τήν επέβαλλε μέ άδιαμφισβήτητο τρόπο. Η ύσοδυναμία τους διευκολύνει τή διατύπωση προτάσεων για συνθετικές λύσεις στό τέταρτο συνέδριο, όπως εύστοχα υπαινίσσεται και ό Κ. Γαβρόγλου (βλ. *Αύγή* 17,22/4/86). Η σύνθεση είναι άναγκαία και για νά αποφύγουμε τή διάσπαση, που προτείνεται άνεύθυνα από διαφόρους. Έννοείται ότι οί λύσεις δέν θά έχουν νόημα άν επιδιώκουν νά «συνθέσουν» τεχνητά και επί της διαδικασίας τά ζητήματα, αλλά μόνο άν αποτελούν ιδεολογικές και πολιτικές συνθέσεις, μέ βάση τίς άπόψεις όλων των ύπαρκτων σήμερα τάσεων στην άνανεωτική άριστερά: τάσεις και άπόψεις που τροφοδοτούν τή δυναμική που προανέφερα. Μία παρόμοια σύνθεση είναι ή μόνη που θά είχε κάποιο νόημα νά συζητηθεί επειδή τό ζητούμενο σήμερα δέν είναι ή άκολουθητέα πολιτική στό τάδε συγκεκριμένο θέμα, αλλά τό μέλλον της άριστεράς στη χώρα μας. Πιό συγκεκριμένα, ή άριστερή ύπέρβαση του ΚΚΕ έσωτερικού.

Ό τρόπος που έχει διεξαχθεί ή συζήτηση μέχρι σήμερα, και που τόν έχουν καθορίσει οί δύο κυρίαρχες προτάσεις, της άναβάθμισης και της μετεξέλιξης, δέν επιτρέπει μεγάλη αισιοδοξία για τό ένδεχόμενο μιας πολιτικής σύνθεσης, μιας σύνθεσης επί της ουσίας. Ένα από τά σημαντικά εμπόδια προς τή σύνθεση είναι ή έμμονή των ύποστηρικτών της άναβάθμισης στη διατήρηση της κομμουνιστικής συνιστώσας στόν τίτλο και, χαλαρά είναι άλήθεια, στά επί της ουσίας όργανωτικά, ιδεολογικά κ.λπ. ζητήματα.

Οί ύποστηρικτές της άναβάθμισης, προκειμένου νά δικαιολογήσουν τή διατήρηση του κομμουνιστικού χαρακτήρα του ΚΚΕ έσωτ., εμφανίζονται σαν νά άγνοούν τή σημασία δεκαετιών της ιστορίας του κομμουνιστικού κινήματος. Σέ τελευταία άνάλυση παρουσιάζουν τό σταλινισμό σαν ξένο σώμα στό χώρο των κομμουνιστικών κομμάτων και ιστορικά σαν έμβόλιμη παρένθεση.

Παρένθεση όμως που είναι τόσο πολύ παρατεταμένη και ξένο σώμα που είναι πανίσχυρο και κυρίαρχο διεθνώς. Κοιτολογις, κάνουν σαν νά άγνοούν ότι στόν κομμουνιστικό χώρο διεθνώς μόνο ή φιλοσοβιετική ιδεολογία ύπάρχει και κυριαρχεί. Κόμματα όπως τό ΚΚΕ έσωτ. ή ακόμη και τό Ίταλικό Κ.Κ., αυτά είναι που συστήνουν τό ξένο σώμα.

Η μηχανιστική αύτή έρμηνεία για τό σταλινικό φαινόμενο οδηγεί στην ύποτίμηση του κραυγαλέου γεγονότος ότι σήμερα ή κομμουνιστική πολιτική θεωρία και όργανωτική πρακτική έχει εκπέσει μέσω του σταλινισμού σε μηχανή ταξικής κυριαρχίας. Γι' αυτό τό λόγο δέν έχει άντικειμενικά καμία σχέση μέ τήν οποιαδήποτε πολιτική που σκοπό έχει νά είναι μαρξιστική. Για τόν ίδιο λόγο, φυσικά και για άλλους ακόμη, δέν είναι δυνατή σήμερα ή οποιαδήποτε άναβάθμιση της κομμουνιστικής πολιτικής θεωρίας και όργανωτικής πρακτικής.

Η ίδια πρόταση, της άναβάθμισης, εμφανίζεται νά κατονοεί μέ άποσπασματικό και μονοσήμαντο τρόπο τά δεκαοχτώ χρόνια ιστορίας της κομμουνιστικής άνανέωσης στην Ελλάδα. Οί ύποστηρικτές της άναβάθμισης μέ τήν έρμηνεία τους για τή δεκαοχτάχρονη πορεία του ΚΚΕ έσωτ. έξηγούν όλα τά λάθη και αποδίδουν έμμέσως τή σημερινή κατάσταση του κόμματος στις παλαιότερες πολιτικές γραμμές που έφάρμοξε ή τότε κομματική ήγεσία. Και ό Κ. Γαβρόγλου, στό κείμενό του που προανέφερα, διατυπώνει τή θεμελιώδη κατά τή γνώμη του αντίφαση που διαμορφώθηκε στην πορεία του ΚΚΕ έσωτ. από τή μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. Αντίφαση που —σύμφωνα μέ τή γενικότερη άνάλυση που διατυπώνεται στην πρόταση για τήν άναβάθμιση— έντοπίζεται από τόν Κ.Γ. μεταξύ κεντρικής πολιτικής γραμμής και πρακτικής στους μαζικούς χώρους. Έννοείται ότι τό άρνητικό στοιχείο κατά τόν Κ.Γ., που έχει σημαντικές άρνητικές επιπτώσεις, είναι ή

γενική πολιτική γραμμή. Γιατί αύτή ή γραμμή διαμόρφωσε, στό πρόσωπο των κομματικών μελών, τήν άναξιοπιστία του ΚΚΕ έσωτ. στους μαζικούς κοινωνικούς χώρους.

Αύτή ή έρμηνεία της πορείας του ΚΚΕ έσωτ. διεκδικεί κάτι τό προφανές: τή διόρθωση των λαθών που σημάδεψαν τήν πορεία του ΚΚΕ έσωτ. Φυσικά δέν θά μπορούσε κανείς νά διαφωνήσει μέ αύτή τή γενική διεκδίκηση άν δέν προαπαίτησέ, και μέ αυτονόητο τρόπο, κάποιες έρμηνευτικές παραδοχές ιδεολογικά πολύ προβληματικές.

Έντοπίζοντας τίς αίτιες των λαθών και των σημερινών προβλημάτων του ΚΚΕ έσωτ. άποκλειστικά και μόνο σε ζητήματα πολιτικής γραμμής, τότε ή ευθύνη για τά χρονίζοντα προβλήματα του ΚΚΕ έσωτ. εύκολα μπορεί νά αποδίδεται σε κάποια λίγα ήγετικά στελέχη. Δηλαδή αυτά που έμπνεύστηκαν και πρόβαλαν δημόσια τήν εκάστοτε γενική πολιτική γραμμή. Μέ βάση τήν ίδια άκριβώς έρμηνεία για τήν πορεία του ΚΚΕ έσωτ., κάποιοι άλλοι κάπως θερμοκέφαλοι ύποστηρίζουν σήμερα ότι οί μοναδικοί και άποκλειστικοί ύπεύθυνοι για τή σημερινή κατάσταση δέν είναι άλλοι από τά στελέχη που ύποστηρίζουν τή μετεξέλιξη. Έτσι οί ύποστηρικτές της άναβάθμισης μέ τήν έρμηνεία τους μεταθέτουν και περιορίζουν άσφυκτικά όλο τό ζήτημα της άριστεράς σήμερα σε ζήτημα ήγεσίας και προσώπων που τήν άπαρτίζουν. Οί ιδεολογικές συνδηλώσεις αύτης της έρμηνείας είναι έντονα προβληματικές. Όχι μόνο επειδή άγνοούνται χονδροειδώς ή έλληνική κοινωνία σήμερα και ή πρόσφατη ιστορία της, αλλά και επειδή αύτή ή τοποθέτηση τείνει μέ λανθάνοντα τρόπο νά μεταθέσει τήν έρμηνεία για τά σημερινά προβλήματα της άριστεράς σε ζήτημα «ποιότητας» των προσώπων που άπαρτίζουν τήν ήγεσία. Έτσι ή σημερινή κατάσταση της άριστεράς, που είναι άποτέλεσμα κοινωνικών διαδικασιών, τείνει νά έξηγηθεί, όπως σε κάθε ιδεολογική έρμηνεία, μέ όρους δικαστή στην έδρα. Όμως τό σημαντικότερο είναι ότι μέ βάση αύτή τήν έρμηνεία συνεπάγεται λογικά ότι ή μόνη άναγκαία άλλαγή σήμερα στό ΚΚΕ έσωτ. είναι άλλαγή γενικής πολιτικής γραμμής.

Συνεπάγεται ακόμη ότι άφού για όλα φταίει ή προηγούμενη πολιτική γραμμή, ή κομμουνιστική άνανέωση καθ' έαυτή δέν μόρεσε νά δοκιμαστέι. Άρα ό κομμου-

νιστικός χαρακτήρας του ΚΚΕ έσωτ. πρέπει να διατηρηθεί ώστε να δοκιμασθεί στο μέλλον. Θα περιμενε κανείς, με βάση το έρμηνευτικό σκεπτικό που στηρίζει την πρόταση για την αναβάθμιση, ότι το βασικό έπιχειρήμα των ύποστηρικτών αυτής της πρότασης θα ήταν ή διατύπωση άκριβώς μιάς νέας πολιτικής γραμμής που θα εφαρμοζόταν για να λύσει μαζί με τα καινούργια και τα παλιά συσσωρευμένα προβλήματα. "Όμως παρόμοια πρόταση δεν έχει διατυπωθεί ούτε καν στα άπλα και γενικά στοιχεία που θα τη συνέθεταν. Μέ την εξαίρεση μιάς θέσης. Τόσο στη δημοσιευμένη μαζί με τις θέσεις πρόταση της αναβάθμισης όσο και ο Κ. Γαβρόγλου στο άρθρο του που προανέφερα ύποστηρίζουν ότι προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, για την οποιαδήποτε σύνθεση (ώστε το συνέδριο να μην καταλήξει σε «σουπά») είναι ή κοινή θέση όλων των τάσεων απέναντι στο ΠΑΣΟΚ. Καί ο ίδιος, όπως και ή πρόταση της αναβάθμισης, τοποθετεί το ΠΑΣΟΚ στις δυνάμεις που έδραιώνουν τό καπιταλιστικό σύστημα στον τόπο μας. Καί όρθως. Μόνο που μετά την κραυγαλέα μετατόπιση του ΠΑΣΟΚ μιά τέτοια θέση, και μάλιστα όταν είναι γενικά και σχηματικά διατυπωμένη είναι μάλλον ευνόητη και δεν οδηγεί σε κάποια σύνθεση των διαφορετικών απόψεων. Ακόμη και εκείνα τά ήγετικά στελέχη, ύποστηρικτές της μετεξέλιξης, που εξακολουθούν να συγκαταλέγουν τό ΠΑΣΟΚ στην Άριστερά είναι άδύνατο να ύποστηρίζουν αυτή την άποψη τους, έφ' όσον βέβαια θέλουν να διατηρήσουν την ύποτυπώδη ιδεολογική αξιοπιστία που άκόμη διαθέτουν.

"Αν ή θέση απέναντι στο ΠΑΣΟΚ όριστεί ως βασική προϋπόθεση της επιδιωκόμενης σύνθεσης, τότε οδηγεί σε έναν άπόλυτο έτεροπροσδιορισμό της πολιτικής της ανανεωτικής άριστερας. Τό φαινόμενο του άπόλυτου έτεροπροσδιορισμού τό γνωρίζουμε όλοι άρκετά και έτσι με βεβαιότητα μπορούμε να προβλέψουμε ότι οι αντίθετες πολιτικές παρεκκλίσεις που έκφράστηκαν από τους ύποστηρικτές της μετεξέλιξης θα μετατραπούν άπλως σε αντιπασοκικές από τους ύποστηρικτές της αναβάθμισης. Καί τό κυριότερο είναι ότι αυτή ή (άναγκαία) αντιπαράθεση με τό ΠΑΣΟΚ δεν οδηγεί σε καμία άπολύτως σύνθεση των μεγάλων ιδεολογικών κοινωνικών προσανατολισμών και οργανωτικών ζητημάτων που έκκρεμούν και με έπιτακτικό τρόπο τίθενται σήμερα στη συζήτηση για τό μέλλον της άριστερας. "Όπως κατ' άντιστοιχία καμία διαφορετική θέση δεν συντίθεται με μιά άνάλυση της πορείας του ΚΚΕ έσωτ. που άρχίζει και τελειώνει στην πολιτική γραμμή.

Μέ άφετηρία τις παραπάνω προτάσεις και άναλύσεις, ή δυνατότητα σύνθεσης είναι περιορισμένη στο συνέδριο αλλά και μετά από αυτό. Η περιορισμένη δυνατότητα σύνθεσης έλαχιστοποιείται αν σκεφτούμε τά παραπάνω να λειτουργούν σε σχέση με τη γενικευμένη άοριστολογία, τά μισόλογα και τόν ιδεολογικό έπαμφοτερισμό, έντέλει την άπόκρυψη των συγκεκριμένων πολιτικών επιδιώξεων των ύποστηρικτών της μετεξέλιξης. Η στάση αυτή των τελευταίων τροφοδοτεί τό ανακλαστικό αντιμετεξέλιξη που συνέχει έν πολλοίς τούς ύποστηρικτές της αναβάθμισης.

Ότως έχόντων των πραγμάτων — με άναλύσεις άδιέξοδες από την πλευρά της αναβάθμισης, άοριστολογία και άπόκρυψη από την πλευρά της μετεξέλιξης — όχι μόνο άποκλείεται ή δυνατότητα πολιτικής σύνθεσης, αλλά τροφοδοτούνται οι φυγόκεντρες τάσεις. Τάσεις τις όποιες ένισχύουν οι ύποστηρικτές της μετεξέλιξης με την έπιμονή τους σε διαδικασίες αντιδημοκρατικές, που όμως (τί ειρωνεία!) άντιστοιχούν και στις γενικές απόψεις των ύποστηρικτών της αναβάθμισης για τη λειτουργία του κόμματος. Η μόνη λοιπόν δυνατότητα σύνθεσης βρίσκεται στις προτάσεις που έχουν κάνει ή τρίτη άποψη για έναν νέο φορέα της άριστερας και ή «κίνηση των 18». Θυμίζω ότι ή δημιουργία νέου φορέα, ή οργανωτική συνδιάσκεψη με συμμετοχή των άνένταχτων, τό ιδρυτικό συνέδριο και ή θεσμοθέτηση των τάσεων άποτελούν τό μοναδικό δημοκρατικό και συγχρόνως ένωτικό πλαίσιο άναζήτησης μιάς συνολικής σύνθεσης που έχει άνάγκη ή ανανεωτική άριστερά για να ανανεωθεί. Καί συγχρόνως τό μόνο πλαίσιο όπου είναι δυνατόν με ιδεολογικές και πολιτικές (και όχι διαδικαστικές) συγκλίσεις μεταξύ των τάσεων που συμφωνούν, να πραγματοποιηθεί ή άριστερή ύπέρβαση του ΚΚΕ έσωτ.

"Όμως ή άλλαγή του χαρακτήρα του ΚΚΕ έσωτ. είναι μεγάλη και άμετάκλητη άπόφαση και όπως σωστά ύποστηρίζει ή τρίτη άποψη δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί στο τέταρτο συνέδριο με όριακές πλειοψηφίες. Στην αντίθεση περίπτωση ύπάρχει ο κίνδυνος να φυλλορροήσουν πολλοί ύποστηρικτές της αναβάθμισης, όχι επειδή θα διαφωνούν επί της ουσίας (γιατί μόνο αυτοί και οι ύποστηρικτές της τρίτης πρότασης συμφωνούν καταρχήν και διεκδικούν από κοινού την άριστερή ύπέρβαση του ΚΚΕ έσωτ.), αλλά επειδή είναι πολωμένοι ένάντια στη μετεξέλιξη.

Μέ όλα αυτά τά δεδομένα, ή μόνη συνθετική πρόταση που διαμορφώνεται έχει ως έξής: έφόσον στο τέταρτο συνέδριο καταγραφεί μιά πλειοψηφία του σώματος ύπέρ της άλλαγής του κόμματος τότε: 1) Άποφασίζεται τό έκτακτο ιδρυτικό συνέδριο στο όποιο θα έχουν δικαίωμα και δυνατότητα ισότιμης συμμετοχής οι άνένταχοι, τό ΚΚΕ έσωτ., ή ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραϊός και κάθε ένδιαφερόμενος. Τό συνέδριο πραγματοποιείται περίπου σε ένα χρόνο. Τό ίδιο συνέδριο άποφασίζει συνολικά για τό χαρακτήρα και τόν τίτλο του νέου φορέα που θα ιδρυθεί. 2) Άπό τό τέταρτο συνέδριο ως τό ιδρυτικό ή κεντρική έπιτροπή του ΚΚΕ έσωτ., διευρυμένη με άνένταχτους, που θα είναι εκλεγμένοι και με μέτρο και τρόπο συμφωνημένο από όλους, άναλαμβάνει τη διεξαγωγή των δημοτικών εκλογών και την όργάνωση του ιδρυτικού συνεδρίου. 3) Μέχρι τό ιδρυτικό συνέδριο ο τίτλος του ΚΚΕ έσωτ. μένει ως έχει, εκτός αν σήμερα βρεθεί τίτλος που να καλύπτει όλες τις τάσεις. 4) Άπό τό τέταρτο συνέδριο του ΚΚΕ έσωτ. και μέχρι και τό ιδρυτικό του νέου φορέα καθιερώνεται ή άπλή και άδολη άναλογική σε όλες τις διαδικασίες και τά έπίπεδα του κόμματος και θεσμοθετούνται οι τάσεις.

Πέτρος Πιζάνιας

Λ. Φ. ΙΛΙΤΣΕΦ -
Π. Ν. ΦΕΝΤΟΣΕΓΙΕΦ
(της Ακαδημίας επιστημών της
ΕΣΣΔ)

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

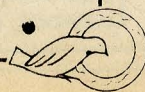
- Πρόλογος στην Ελληνική έκδοση: Ευτύχη Μπισάκη.
- Πλήρης θεώρηση των κειμένων από εκλεκτούς έλληνες ειδικούς.
- Συμπληρώματα και προσθήκες από Έλληνες επιστήμονες πάνω σε ό,τι αφορά στην Ελλάδα, ώστε το έργο να εξασφαλίζει μοναδική πληρότητα και εγκυρότητα.
- Το δεύτερο συνθετικό του τίτλου «Εγκυκλοπαιδικό» κυριολεκτεί: Για όλα τα θέματα εκτίθενται όλες οι άπόψεις. Για πρώτη φορά ένα λεξικό για όλες τις ιδέες, για όλες τις θεωρίες, κατευθύνσεις, ρεύματα.
- Οι συγγραφείς του -300 ρώσοι, 20 Έλληνες περίπου- μας δηλώνουν: **την εγκυρότητά του.**
- Οι πάνω από 2500 σελίδες του έργου δηλώνουν: **την πληρότητά του.**
- Ένα έργο απαραίτητος σύμβουλος για κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο.
- Ένα έργο οδηγός για το φοιτητή.

Εκδόσεις Κ. Καπόπουλος
Ζωοδ. Πηγής 24 Αθήνα 106.81
τηλ. 36.36.482 - 360.54.51

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΚΑΙ Ο Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΟΜΟΣ

ΟΛΟΚΛΗΡΩΝΕΤΑΙ
ΤΕΛΗ ΙΟΥΝΗ
ΜΕ ΤΟΝ Ε' ΤΟΜΟ

Είναι φανερό ότι η κρίση ταυτότητας που υποβόσκει στην ελληνική ανανεωτική άριστερά, ήδη από την ιστορική διάσπαση του 1968, βρίσκεται σήμερα μπροστά σ' ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Τόσο κρίσιμο, που είναι πιά κοινός τόπος πρώτων ότι ο μοναδικός οργανωμένος πολιτικός εκφραστής της, το ΚΚΕ έσ., είναι προφανώς άσύμφορο να παραμείνει όπως έχει και συνεπώς είναι άδηριτη ανάγκη ή ουσιαστική μεταβολή στην οργανωτική δομή του, στην πολιτική παρέμβασή του και ο επαναπροσδιορισμός στίς ιδεολογικές άναφορές του. Και δεύτερον, ότι, όποια άπό τις προτάσεις για την περαιτέρω πορεία του κι αν επικρατήσει στο έπικείμενο συνέδριο του κόμματος, τό κόμμα δέν θά είναι πιά τό ίδιο όπως πριν. Οί διαφοροποιήσεις, οί αντιπαραθέσεις και οί πρόσφατες έντάσεις στους κόλπους του έχουν προκαλέσει ένα άρκοίντως δυσμενές κλίμα, τό όποιο όχι μόνο υποβαθμίζει την πολιτική σημασία των ζητημάτων που τέθηκαν, όπως έν πάση περιπτώσει έχουν τεθεί, αλλά και δημιουργεί πικρίες άπό και προς όλες τις πλευρές, μέ άπρόβλεπτες και ένδεχομένως διαλυτικές επιδράσεις στο μέλλον, πράγμα που τό άπευχόμαστε.

Τό παρόν κείμενο έχει την περιορισμένη έπιθυμία να θέσει πολύ σχηματικά, μέ νηφαλιότητα, μερικά ζητήματα, ιδιαίτερα — όχι όμως και άποκλειστικά— προς τους φίλους που ύποστηρίζουν τή μετεξέλιξη του ΚΚΕ έσ. σέ ένα «εϋρύτερο άριστερό κόμμα των εργαζομένων». Τά ζητήματα αυτά άφορούν τόσο την ιστορική άναγκαϊότητα που, ύποτίθεται, έπιβάλλει την προτεινόμενη μετεξέλιξη όσο και την καινούργια πολιτική και ιδεολογική φυσιογνωμία του κόμματος που θά προκύψει άπό αυτήν.

I

Τό όδοιπορικό του επαναστατικού κινήματος στον 20ό αιώνα σηματοδεύεται άναμφίβολα άπό τό περιπετειώδες ιστορικό σχίσμα σοσιαλιστών και κομμουνιστών. Μπροστά στην πρόκληση της τεχνολογικής «επανάστασης» και μπροστά στη, μέσω αυτής, μακροπρόθεσμα καταστροφική για τό ανθρώπινο γένος διαιώνιση της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, γίνεται όλοένα και περισσότερο αίσθητή ή άνάγκη υπέρβασης του ένλόγω σχίσματος. Γιατί όμως θά έπρεπε αυτό να γίνει μέ τή συγκρότηση ενός «ένιαϊου» φορέα του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού; Έστω και ύπό τό κράτος των Συμπληγάδων ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ, γιατί θά πρέπει να συσταθεί ένας ένιαϊος κομματικός σχηματισμός; Άκόμη και στην Ίταλία, όπου άναπτύχθηκε σχετικά μία προωθημένη προβληματική, ή λύση του προβλήματος άναζητήθηκε προς την κατεύθυνση κοινών μετώπων άλλαγής, μέ *πλουραλιστική συμπάραταξη* όλων των άριστερών δυνάμεων. Δέν άναζητήθηκε μέ γνώμονα την ίδρυση ένιαϊου φορέα, μέσα στον όποιο ουσιαστικά θά καταλυόταν ή ιδιαίτερότητα των συμμετεχόντων κοινωνικών κινήματων και πολιτικών ύποκειμένων.

Οί ύποστηρικτές της μετεξέλιξης αντιτείνουν πώς «πλουραλιστική συστοίχιση είναι νοητή μονάχα μεταξύ συγκλιουσών μέν αλλά *διαφορετικών* πολιτικών δυνάμεων. Στην περίπτωση μας όμως πρόκειται για δυνάμεις μέ τους ίδιους προσανατολισμούς και στόχους, άρα εί-

Μπορεί νά μετεξελιχθεί ένα κόμμα «άνικανο» νά άναβαθμιστεί;

ναι δυνατός ο σχηματισμός ενός ένιαϊου πολιτικού εκφραστή τους». Είναι όμως άκριβώς έτσι; Έχουν πράγματι εκμηδενιστεί σήμερα οί κάθε είδους διαφοροποιήσεις μεταξύ σοσιαλιστών και κομμουνιστών, ώστε να είναι έφικτή (και έπιθυμητή) ή άδιαφοροποίητη ένταξή τους σέ ένιαϊο πολιτικό σχήμα; Άκόμη κι αν είναι έτσι, έχει μήπως γίνει μέχρι τώρα στους κόλπους της ελληνικής άριστεράς ή σέ βάθος συζήτηση που θά έδινε μία σαφή καταφατική άπάντηση, ειδικά μάλιστα για την ελληνική περίπτωση; Άν όχι, και νομίζω ότι ο καλόπιστος συνομιλητής θά συμφωνήσει σ' αυτό, τότε ή σκέψη για ένιαϊο φορέα είναι άκόμη θεωρητικά άνεπεξέργαστη και πολιτικά πρόωρη, άρα στίς παρούσες συνθήκες άπορριπτέα. Άν παρ' όλα αυτά μία μερίδα (μή κομμουνιστική) της ανανεωτικής άριστεράς πιστεύει πώς έχουν ώριμάσει οί όροι μιας τέτοιας εξέλιξης, τότε θά ήταν εύκαιρο να αναλάβει ή ίδια τή πρωτοβουλία της δημιουργίας ενός σύγχρονου σοσιαλιστικού κόμματος, μέ τό όποιο θά μπορούσε κάλλιστα να συμπαραταχθεί, σέ βάση ίσοτιμίας τό κόμμα της κομμουνιστικής ανανέωσης, διατηρώντας τό καθένα την άυτοτέλειά του.

Οί φίλοι που υπεραμύνονται της μετεξέλιξης εκτιμούν επίσης πώς κύριος λόγος της περιορισμένης έμβέλειας του ΚΚΕ έσ. είναι ο μονοσήμαντα κομμουνιστικός χαρακτήρας του. Έδώ νομίζω ότι έκλαμβάνεται τό ζητούμενο ως δεδομένο. Η κομμουνιστική φυσιογνωμία του θεωρείται ως άυτονόητη, ενώ άκριβως τό πρόβλημα είναι: τί σημαίνει κομμουνιστική ανανέωση και κατά πόσον αυτή έχει *πράγματι* έπιτευχθεί στο ιδεολογικό, οργανωτικό και πολιτικό επίπεδο λειτουργίας του; Τά έρωτήματα αυτά δέν είναι καθόλου ρητορικά, αλλά κυριολεκτικά ύπαρ-

ξιακά. Έχουν άραγε άποβληθεί άπό τον κορμό του ΚΚΕ έσ. όλα εκείνα τά παλιοκομμουνιστικά στοιχεία που τροχοπεδοϋσαν τή συνεχή ανανέωσή του, την άληθινά δημοκρατική λειτουργία του, την άποτελεσματική πολιτική παρέμβασή του; Τό νόημα της διάσπασης του '68 έχει δικαιωθεί μέχρι σήμερα ή μήπως έχει μείνει άνοκλήρωτο; Άν τό δεύτερο είναι άληθές, όπως πιστεύω, τότε έφτασε έπιτέλους ή εύκαιρία να θεθούν τά ζητήματα αυτά και οί συμπαραμαρτούσες βεβαιότητες μας άπό την αρχή, χωρίς τίς άγκυλώσεις και τίς προκαταλήψεις του παρελθόντος. Ένώσω αυτό άναβάλλεται διαρκώς, τότε κάθε κρίση για την έμβέλεια του ΚΚΕ έσ., ως φορέα της κομμουνιστικής ανανέωσης, θά μένει ύποθετική ή άυθαίρετη.

II

Για τους άριστερούς της ανανέωσης είναι έδραϊά πεποίθηση, έλπίζω, ότι ο μαρξισμός είναι όργανο κοινωνικής άνάλυσης, μέ γνωστικό ένδιαφέρον την επαναστατική κριτική των κατεστημένων μορφών γνώσης και έξουσίας. Τό ζητούμενο δέν είναι να έρμηνεύσουμε τον κόσμο μέ μία άλλη κοσμοθεωρία, και μάλιστα ενός κωδικοποιημένου διαλεκτικού ύλισμού, αλλά να αλλάξουμε τον κόσμο. Ο μαρξισμός μπορεί να έπιτελέσει την άπελευθερωτική λειτουργία του μονάχα έφόσον διατηρείται άνοιχτός και δημιουργικός. Γίνεται όμως «δημιουργικότερος» ο μαρξισμός μέ τό να άποβάλλει τον κομμουνιστικό χαρακτήρα του; Άπό τήν εποχή του *Κομμουνιστικού Μανιφέστου* και των *Κριτικών στό προγράμματα της Γκότα και της Έφρούρτης* ο κομμουνισμός άποτελεί *άναπόσπαστο* συστατικό στοιχείο του μαρξισμού. Ο κομμουνισμός δέν είναι ένα άφηρημένο, άπιαστο ιδεώδες, αλλά ή διαγραφόμενη προοπτική ενός ριζικού κοινωνικού μετασχηματισμού, όπως ξεποβάλλει *actualiter* μέσα άπό τις άνεπιλιπτες άντιφάσεις του ίδιου του καπιταλισμού. Μπορεί να ύπάρξει άραγε μαρξιστική θεωρία αξία του δνόματός της που να έχει άπολακτίσει την όπτική του κομμουνισμού, ως άώτερης φάσης της κοινωνικής επανάστασης; «Οραματιστής της άταξικής κοινωνίας αλλά μή κομμουνιστής», όπως άκούεται τελευταία μέσα και έξω άπό τό ΚΚΕ έσ., άγγίζει μού φαίνεται τά όρια του λογικού σκανδάλου!

Τό ύπό μετεξέλιξη κόμμα φιλοδοξεί να είναι, όπως άναγράφεται στην πρώτη πρόταση των «Θέσεων», «συνεχιστής των εϋρωκομμουνιστικών ιδεών». Μέ άμορφή όμως τον τίτλο του νέου κόμματος, τονίζεται άπό την πρόταση αυτή ή άνάγκη της «ένιαϊας προοπτικής» των δυνάμεων που θά τό συναποτελέσουν, πέρα άπό τίς διαφορετικές ιδεολογικοπολιτικές προελεύσεις τους. Άξίζει να άναρωτηθεί κανείς ποιο θά είναι πλέον τό έδαφος καλλιέργειας των εϋρωκομμουνιστικών ιδεών στο νέο κόμμα, όταν τό πρόεχον θά είναι ή ένιαία ιδεολογική γραμμή και έτσι ο άναπόφευκτος παραμερισμός των ιδεολογικών και πολιτικών διαφοροποιήσεων στο έσωτερικό του. Και μία που άναφέρθηκε τό πρόβλημα του τίτλου, ο προτεινόμενος χαρακτηρισμός «*άριστερό*» (κόμμα) είναι όρος πολιτικής χαρτογραφίας, μέ έντελώς συμβατική, σχεδόν

δημοσιογραφική χρήση, χωρίς αληθινή αναφορά στις κοινωνικοπολιτικές στοχεύσεις του κόμματος, γι' αυτό ακατάλληλος να σηματοδοτήσει τόν πολιτικό φορέα της αντικαπιταλιστικής ρήξης.

Μπορεί άραγε να μετεξελιχθεί ένα κόμμα που κρίνεται ανήμπορο να αναβαθμιστεί; Μπορεί να πετύχει το μείζον, ενώ κρίνεται ανίκανο να καταφέρει το ελασσον; Διότι βέβαια η «μετεξέλιξη» είναι έργο σαφώς τολμηρότερο και μεγαλύτερης πνοής απ' ό,τι η «αναβάθμιση». Τό πράγμα ίσως να μ'ήν είχε μεγάλη σημασία εάν επρόκειτο απλώς για λογικό άλμα, μόνο που στην περίπτωση της μετεξέλιξης θά πρόκειται ασφαλώς για πολιτικό άλμα, υπό τις συνθήκες αυτές πιθανώς στό κενό.

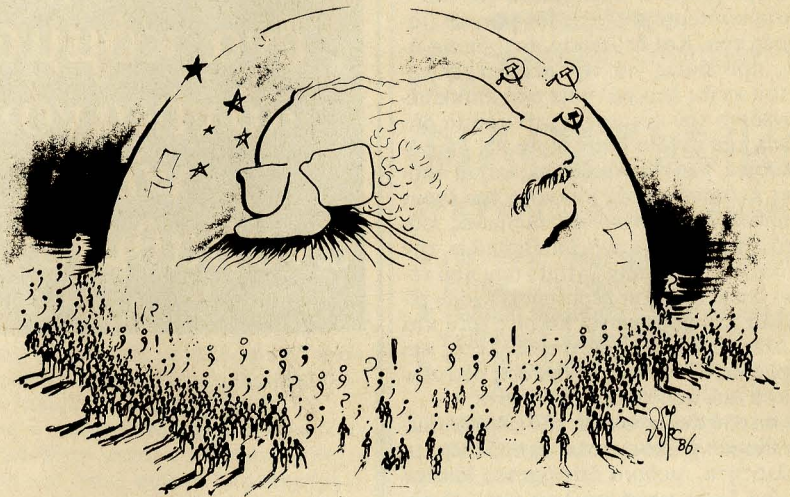
Από τήν άλλη πλευρά, η δεύτερη πρόταση των «Θέσεων», εμμένοντας σε «αναβάθμιση» του υπάρχοντος σήμερα κόμματος, προδίδει πράγματι μιά άμυντική λογική. Τό πρόβλημα δεν είναι φυσικά τό ανέβασμα της πολιτικής του παρέμβασης σε ανώτερη βαθμίδα της ίδιας πάντα σκάλας, αλλά οι τολμηρές αλλαγές σε όλα τά επίπεδα λειτουργίας του, έτσι ώστε να έπιτευχθεί ή οργανική σύνδεσή του μέ τό πεδίο των κοινωνικών και πολιτικών αγώνων. Από τή σκοπιά αυτήν ούτε ό τίτλος του κόμματος θά πρέπει να θεωρηθεί ως ταμπού, άρκει να εξακολουθήσει να γίνεται σαφής σ' αυτόν ή κομμουνιστική του φυσιογνωμία. Δέν έχουν άδικο οι φίλοι που υποστηρίζουν τή μετεξέλιξη, όταν έπισημαίνουν ότι ό σημερινός τίτλος υπήρξε καθαρά μεταβατικός και έπιπλέον ύπονοει έναν έτεροκαθορισμό της ταυτότητας του ως προς τό ΚΚΕ, κάτι που ασφαλώς υποβαθμίζει τή «θετικότητα», τήν ποιοτική διαφορά του προς εκείνο, ως φορέα της κομμουνιστικής ανανέωσης. Ίδιαίτερα σημαντική είναι επίσης ή θέση τους για τήν άποφασιστική διεύρυνση της έννοιας του μέλους του κόμματος, που μπορεί και να μ'ήν είναι κομμουνιστής. Αυτό, μαζί μέ πολλά άλλα βέβαια, είναι άπαραίτητη συνθήκη, για να άποβεί τό κόμμα πόλος άγωνιστικής συσπείρωσης εδρύτερων ανανεωτικών δυνάμεων.

Τί μ'ας έγυάται, θά ρωτήσει εύλογα κανείς, ότι αυτό που δέν έγινε μέχρι τώρα θά συμβεί στό «αναβαθμισμένο» κόμμα; Ή απάντηση είναι δύσκολη. Έάν όμως πράγματι ξεκινήσει στό κόμμα ή (κυρίως) πολιτιστική επανάσταση που ύπόσχεται, δειλά είναι αλήθεια, ή 2η πρόταση των «Θέσεων», τότε θά άναπτυχθεί πιστεύω μιά πολιτική δυναμική που θά υπερβεί έμπρακτα τή στενότερη άμυντική λογική των υποστηρικτών μίας χλωμής αναβάθμισης. Για να λυθεί όρθά ένα πρόβλημα, πρέπει πρώτα να τεθεί όρθά. Άλλη έγγύηση, πέρα από τό ότι τό πρόβλημα σήμερα μόνο μπορεί να τεθεί τουλάχιστον σε σωστή βάση, καθώς και ότι αυτό γίνεται από όλοένα και περισσότερους κατανοητό, δέν έχω. Έάν εξαίρεση σ' αυτό άποτελούν τυχόν τινές καρεκλοκένταυροι, τότε τόσο τό χειρότερο γι' αυτούς.

Άν αντίθετα τό επικείμενο συνέδριο δέν σταθεί άφειτηρία για να υπάρξει τό ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ, τότε φοβόμαι πως θά έχουμε βρεθεί μονάχα μιά φορά συντροφιά μέ τήν κομμουνιστική ανανέωση, τήν ήμέρα της κηδείας της.

Σταμάτης Κώστας

Τό επίπεδο κενό των «Θέσεων» της Κ.Ε. του ΚΚΕ έσωτ. για τό 4ο Συνέδριο

Ένα άρθρο μέ τέτοιο τίτλο και μάλιστα από κάποιον που λίγη σχέση έχει μέ τή «γνώση» της οικονομίας και κοινωνιολογίας και έπειδή έπιπλέον τό πεδίο αναφοράς του δέν είναι άλλο από τό 4ο συνέδριο του ΚΚΕ έσωτερικού, δέν μπορεί παρά να είναι άποσπασματικό και ψευδώνυμο. Άποσπασματικό ως προς τίς κοινωνικές-οικονομικές αναφορές του και ψευδώνυμο, επειδή επί της ουσίας είναι αναγκαστικά πολιτικό.

Μέ αυτή τή έννοια, έπιχειρώ να ξαναθέσω στις σημερινές συνθήκες ένα παλιό και μάλλον ξεχασμένο ζήτημα. Τό ζήτημα δηλαδή της στρατηγικής έπιλογής εκείνων των κοινωνικών-οικονομικών δυνάμεων στις όποιες καλείται σήμερα να στηριχθεί ένα κόμμα, ένα κόμμα που διεκδικεί τήν επαναστατικότητα του στην πραγμάτωσή του ως ήγεμονεύουσας δύναμης, διαμέσου της πάλης για τό σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας.

Άκόμη λιγότερο: Ή αναζήτηση αυτή άφορα τήν προσέγγιση των όρων που είναι αναγκαίοι για τήν πραγματοποίηση τέτοιων στρατηγικών έπιλογών.

1. Μερικά κοινότοπα (;) ιστορικά στοιχεία

Ή σημερινή διαμόρφωση του ελληνικού καπιταλισμού προέρχεται από τήν όλοσχερή καταστροφή των δομών του κατά τή δεκαετία του '40 (Δεύτερος Πόλεμος — εμφύλιος).

Οί πρωτοβιομηχανικοί-βιοτεχνικοί τρόποι ανάπτυξης, μέ τήν είσοδο στη δεκαετία του '50, απλώς δέν υπάρχουν.

Έτσι τό κενό καταλαμβάνεται από τό ντόπιο κεφάλαιο που διαμορφώνεται ως τέτοιο, από δύο κυρίως κατευθύνσεις:

α. Από τό μαυραγοριτισμό και τήν άποθησαύριση στην Κατοχή.

β. Από τά χρήματα του σχεδίου Μάρσαλ που δόθηκαν στην Ελλάδα από τίς ΗΠΑ ως έφαρμογή του δόγματος Τρούμαν στη χώρα μας. Είναι άκριβώς ή φάση περάσματος της χώρας από τήν άγγλική στην άμερικανική εξάρτηση.

Τό κρίσιμο ζήτημα της εξεύρεσης φτηνού εργατικού δυναμικού λύθηκε ουσιαστικά μέ τους λεγόμενους άναρτόπληκτους. Μάζες άγροτών δηλαδή, που μεταφέρθηκαν περίπου βίαια στα αστικά κέντρα κατά τή διάρκεια του εμφυλίου, για να εξυπηρετήσουν πολιτικά στή διεθνή κοινή γνώμη τήν τότε κυβέρνηση.

Γι' αυτούς τους λόγους, ή ταξική συνείδηση της έτσι διαμορφωμένης και σε τόσο σύντομο διάστημα εργατικής τάξης δέν είναι άποτελεσμα μιάς ιστορικής άναπαγωγής της, και, βέβαια, μόνον έτσι μπορεί να εξηγηθεί ή τόσο χαμηλή συνειδητότητα που εκφράστηκε μέχρι και τά μέσα της δεκαετίας του '70 μέ άπελπιστικά μικρά ποσοστά συμμετοχής στα συνδικάτα (γύρω στο 15%). Άλλωστε δέν είναι τυχαίο τό γεγονός ότι εργατικές γειτονιές όπως ή Κοκκινιά, ψήφισαν τό '74 σε ποσοστό πάνω από 50% Νέα Δημοκρατία.

Είναι κοινή διαπίστωση ότι ή εικοσιπενταετία μετά τόν εμφύλιο άποτελεί μιά εύτυχη περίοδο ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού.

Ό ντόπιος καπιταλισμός της περιόδου '49-'73 ήταν ένα ιδιότυπο φαινόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτεινε στο κλείσιμο της «ψαλίδας» σε σχέση μέ τίς χώρες της καπιταλιστικής μητρόπολης.

Μέσα από ένα πλέγμα νομοθετημάτων, οί εκάστοτε κυβερνήσεις διαμόρφωναν τους καλύτερους δυνατούς όρους για τήν ανάπτυξη του, χωρίς κλυδωνισμούς από τή διαπάλη μέ τό ξένο κεφάλαιο. Από τήν άλλη μεριά, τό ήττημένο στόν εμφύ-

λιο λαϊκό κίνημα και μία νεαρή και άσυνειδητοποιητή εργατική τάξη ήταν αδύνατο να πιέσουν άποτελεσματικά για κάποιο κομμάτι έστω έξουσίας, στις νέες δομές που άποκρυσταλλώνονταν.

Παρ' όλους αυτούς τους ευνόϊκους για τό ντόπιο κεφάλαιο όρους, τό τελευταίο λειτουργήσε στον τόπο μας με στόχο τήν ταχύρρυθμη μεγιστοποίηση του κέρδους του, δηλαδή ή δράση του είχε σαφώς τυχοδιωκτικό χαρακτήρα.

Τό γεγονός αυτό είχε δύο άποτελέσματα:

α. Δέν έγιναν σοβαρές επενδύσεις στους λεγόμενους στρατηγικούς τομείς τής βιομηχανίας και

β. Γι' αυτόν ακριβώς τό λόγο, ή θρυλούμενη εισβολή του ξένου κεφαλαίου στην 'Ελλάδα έγινε κυρίως σ' αυτούς τους στρατηγικούς τομείς.

Σήμερα, ή εισβολή αυτή ύπολογίζεται σέ ποσοστό 20% περίπου στό σύνολο τής ελληνικής βιομηχανίας.

Από τήν άλλη μεριά όμως, τό τραπεζικό μας σύστημα ύπόκειται σέ άσφύκτικό κρατικό έλεγχο. Τό 92% του τραπεζικού κεφαλαίου εφαρμόζει μονότροπα τήν κυβερνητική πολιτική, τό 4% είναι ντόπιο ιδιωτικό κεφάλαιο και τό ύπόλοιπο 4% ξένο, πού ή δραστηριότητά του περιορίζεται κυρίως στην εξυπηρέτηση των άλλοδαπών.

Τελικά, σήμερα, αυτό πού λέγεται εξάρτηση από τά ξένα μονοπώλια είναι τής τάξης του 10% στό σύνολο του κεφαλαίου και του έξοπλισμού τής χώρας μας.

Ο καπιταλισμός τής μητρόπολης έχει περάσει σέ νέο άνωτερο στάδιο. Δέν κυνηγά πιά τίς μίζερες βεβαιότητες αλλά παίζει με τίς μεγάλες πιθανότητες. Μόνο έτσι εξηγείται τό φαινόμενο τής έκτροπής τής χώρας μας από τήν πεπατημένη τής οικονομικής εξάρτησης.

"Όμως, ακριβώς γι' αυτό τό λόγο, είναι άπόλυτα άναγκαία ή διαπίστωση ότι ή 'Ελλάδα όλη αυτή τήν περίοδο εξαρτήθηκε από τίς ΗΠΑ με όλοκληρωτικό τρόπο, στρατιωτικά και πολιτικά.

Τά μέσα πίεσης άλλωστε πού χρησιμοποιεί αυτή ή χώρα έχουν άμεση σχέση με τίς εξάρσεις εθνικών κινδύνων πού ή ίδια ύποκινεί ή έστω ύποθάλλει, και συνακόλουθα με τό ύψος τής στρατιωτικής βοήθειας πού «προσφέρει» κατά καιρούς στή χώρα μας.

2. Τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τής κρίσης στά καθ' ήμās...

Σήμερα, από τό '72 και μετά, περνάμε μία περίοδο δομικής κρίσης του ελληνικού καπιταλισμού. Αυτή ή κρίση εκφράζεται με όρους στασιμότητας και ύψηλου πληθωρισμού.

Όφείλουμε νά συμφωνήσουμε ότι, παρά τό γεγονός τής άμεσης επίδρασης πού ύφίσταται ή χώρα μας από τήν κρίση του καπιταλισμού τής μητρόπολης, ή δική μας οικονομική κρίση χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα στοιχεία πού άφορούν στενά τον ελληνικό καπιταλισμό.

Γιά νά άντιληφθούμε αυτές τίς ιδιαιτερότητες και τό μέγεθος τους, είναι χρήσιμο νά πάρουμε ύπόψη όρισμένα στοιχεία:

α. Πάνω από τό 50% του οικονομικά ένεργου πληθυσμού δηλώνουν σήμερα σχέ-

σεις μή εξαρτημένης εργασίας, τή στιγμή πού σέ μία «ύγιή» καπιταλιστική χώρα αυτό τό ποσοστό κυμαίνεται στό 15%.

β. Σήμερα τό 30% έως 35% του ένεργου οικονομικά πληθυσμού είναι άγρότες πού όμως ή προσφορά τής εργασίας τους στό ΑΕΠ κυμαίνεται στό 15%.

γ. Όσον άφορά τον κρατικό μηχανισμό, πρέπει νά πούμε κάποτε ότι από τους πεντακόσιες χιλιάδες δημόσιους υπάλληλους άρκει ένα ποσοστό 25% με 30% με τήν παράλληλη εισαγωγή εκσυγχρονισμένων μοντέλων όργάνωσης και διοίκησης, για νά λειτουργήσει παραγωγικά αυτό τό τερατώδες οικόδομημα πού έχει τίς ρίζες του στην αύγή τής νεότερης ιστορίας τής 'Ελλάδας, όπου τό ρουσφέτι ήταν συνώνυμο με τήν άργομισθία σ' αυτόν ακριβώς τον κρατικό μηχανισμό.

Σέ κάθε περίπτωση, μπορούμε νά συνοψίσουμε τά βασικά χαρακτηριστικά του ντόπιου καπιταλισμού:

1. Στρεβλή και τυχοδιωκτικό χαρακτήρα εκβιομηχάνιση.

2. Χαμηλή παραγωγικότητα στον άγροτικό τομέα και τίς ύπηρεσίες, σαφώς δομικού χαρακτήρα.

3. Διαμόρφωση καταναλωτικού τύπου κοινωνικών-οικονομικών ύποκειμένων με σοβαρότατες επιπτώσεις στό «άνοιγμα» των διεθνών οικονομικών ύποχρεώσεων τής χώρας.

Είναι χρήσιμο νά έπισημάσουμε εδώ ότι αυτή ή τάση υπερκατανάλωσης πού χαρακτηρίζει τήν περίοδο '49-'73 όφείλεται κυρίως στους ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης και στην γι' αυτό τό λόγο λαθεμένη αίσθηση για τίς άπερίοριστες δυνατότητες του συστήματος.

3. ...και τά ερωτήματα πού προκύπτουν — Μιά θέση

Μέ βάση τό παραπάνω πλαίσιο περιγραφής τής κρίσης του ελληνικού καπιταλισμού και τής σχέσης του με τον διεθνή παράγοντα, μπορούμε νά διατυπώσουμε τήν πρόταση ότι:

Άνεξάρτητα από κυβερνητικές ή άλλες προθέσεις, ή κρίση δομών και αξιών του ντόπιου καπιταλισμού πού εκφράζεται με όρους στασιμοπληθωρισμού αλλά και κινητικότητας στις οικονομικές και κοινωνικές δομές τής χώρας, θέτει δύο διλήμματα:

1. Θα ξεπεραστεί με ποιοτικό άλμα στην κατεύθυνση τής επιστημονικής τεχνολογικής επανάστασης ή ο καπιταλισμός τής χώρας έχοντας εξαντλήσει τή δυναμική του θα άναμένει τό μοιραίο, δηλαδή τήν οικονομική εξάρτηση;

2. Οί πολιτικοί όροι άντιμετώπισης τής κρίσης θα είναι όροι έκρηκτικοί για τό σύστημα ή όροι συντήρησης και παράλληλα έλέγχου των πολιτικών και άλλων συγκρούσεων πού θα προκύψουν;

Όφείλουμε νά συμφωνήσουμε ότι τόσο ή Νέα Δημοκρατία όσο και τό ΠΑΣΟΚ έχουν τή λογική ενός σχεδιασμού για τό πέρασμα του καπιταλισμού στή χώρα μας σ' αυτό τό άνωτερο στάδιο.

Όμως ή άποτελεσματικότητα αλλά και (κυρίως!) οί πολιτικές κατευθύνσεις πού θα άκολουθήσει ή εφαρμογή του όποιου σχεδιασμού, εξαρτώνται πάντα από τό βάρος τριών παραγόντων:

α. Του διεθνούς συσχετισμού δυνάμεων όπως αυτός επιδρά στή χώρα μας.

β. Των κρατικών μηχανισμών ιδεολογίας και καταστολής, δηλαδή του έποικοδομήματος, με όλες τίς τάσεις συντήρησης και άναπαραγωγής του.

γ. Του (όργανωμένου φυσικά) λαϊκού κινήματος.

Γιά τή χώρα μας, τόσο ο πρώτος όσο και ο δεύτερος παράγοντας, για γνωστότατους λόγους, είναι όπωσδήποτε άρνητικοί. Όσο για τον τρίτο, βρίσκεται σέ πολύ χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης και επίπλέον σήμερα παρουσιάζει σαφείς τάσεις ύποχώρησης.

Αυτές οί διαπιστώσεις, οδηγούν στό συμπέρασμα ότι:

Η λύση πού είναι ρεαλιστικά δυνατή και παράλληλα θετική για τήν οικόδομηση τής εθνικής μας ανεξαρτησίας σέ οικονομικό πεδίο βρίσκεται στις δυνατότητες ενός εκσυγχρονισμού τής οικονομίας μας στην κατεύθυνση τής επιστημονικής τεχνολογικής επανάστασης με συντηρητική αντίστοιχα κατεύθυνση στό πολιτικό επίπεδο.

4. Μέ ποιά στρατηγική ανάπτυξης του κόμματος σύντροφοι τής Κ.Ε.;

Αυτή ή όπωσδήποτε σκοτεινή προοπτική για τό μέλλον του λαϊκού κινήματος όλλά και τής χώρας είναι τό πεδίο στό όποιο όφείλει νά έμπλακει τό ΚΚΕ έσωτερικού, άν θέλει νά κατακτήσει μία πολιτική άντίληψη και συνακόλουθα πρακτική πού θα έδράζεται σ' αυτές τίς τόσο επίμονες κοινωνικές-οικονομικές δομές τής ελληνικής κοινωνίας και όχι σέ άντιλήψεις του τύπου «καλός λαός-κακό κατεστημένο».

Τό ΚΚΕ έσωτερικού βρίσκεται άλλη μία φορά μπροστά στην ιστορική πρόκληση νά κατακτήσει επιτέλους ένα πρόγραμμα με προτάσεις, αλλά και νά παλέψει για άλλες δομών, όχι σέ κάθε τομέα τής οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου, όχι δηλαδή έναν κατάλογο προτάσεων πού γι' αυτόν ακριβώς τό λόγο καταντούν χωρίς νόημα στην πράξη, αλλά προτάσεις για άνατροπές δομών, σήμερα, σέ συγκεκριμένους τομείς στρατηγικά επιλεγμένους στην κατεύθυνση ύπέρβασης πέρασματος τής κρίσης αλλά και του καπιταλισμού.

Επιλογές δομών και θεσμών πού πρέπει νά καταστραφούν και άλλων των όποιων πρέπει νά διευρυνθεί ή λειτουργία και ο ρόλος, τελικά, επιλογές συμμαχιών και στόχων σέ οικονομικό και κοινωνικό πεδίο.

Κάτι τέτοιο, όμως, θα άπαιτούσε και προβλέψεις. Προβλέψεις για τίς νέες οικονομικές και κοινωνικές δυνάμεις πού θα άναδυθούν, καθώς και για τά διαστρωματικά άποκρυσταλλώματα τους.

"Αν για παράδειγμα συμφωνούμε ότι ο άγροτικός τομέας είναι σημαντικός για τήν αύξηση τής ανταγωνιστικότητας τής χώρας μας στην διεθνή αγορά, άν δηλαδή αυτός ο τομέας μπορεί νά βοηθήσει σέ οικονομικό πεδίο τον άγώνα μας για ήθικη ανεξαρτησία στις νέες συνθήκες, όφείλουμε τότε νά συμβάλουμε στην καταστροφή του μή παραγωγικού όρεινου άγροτικού νοικοκυριού, πράγμα πού ση-

μαίνει, πρώτ' απ' όλα, ότι οφείλουμε να έχουμε πειστική πρόταση διεξόδου αυτού του κόσμου από τόν οικονομικό, κοινωνικό αλλά και πολιτιστικό του μαρasmus.

Αντίστοιχα, ο όρος «εργαζόμενοι» είναι πολύ γενικός για να μπορεί να προσδιορίσει ζητήματα όπως το ρόλο των κατ'επάγγελμα στρατιωτικών στην πολεμική μας βιομηχανία που αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς, ή τη σχέση των υψηλόμισθων κρατικών υπαλλήλων με τα κέντρα εξουσίας, σε αντίθεση φυσικά με τη μεγάλη μάζα των εργαζόμενων στον κρατικό τομέα.

Ερωτήματα όπως: αν και κατά πόσο η Ελλάδα άσκει σήμερα ιμπεριαλισμό σε περιορισμένη εσω κλίμακα και, εν πάση περιπτώσει, στο βαθμό που θα οικοδομεί την ανεξαρτησία της με την τεχνολογική επανάσταση τί ρόλο θα παίξει στην καπιταλιστικοτάτη Ευρωπαϊκή Κοινότητα και όχι βέβαια στον εν γένει διεθνή καταμερισμό εργασίας, πρέπει να απαντηθούν σαφέστατα, και πάντα σε σύνδεση με το δόγμα μας για το σοσιαλισμό.

Αυτές όμως οι απαντήσεις δε μπορεί να είναι αντικείμενα εφεύρεσης. Θά είναι αποτέλεσμα της σχέσης που αναπτύσσει ένα κόμμα, θέλουμε ή όχι, με τα μαζικά κινήματα.

Οφείλει δηλαδή το ΚΚΕ έσωτερικού να δοκιμάσει τη δική του εκδοχή για την ανάπτυξη και τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις της χώρας, παράλληλα με τη χάραξη και δοκιμή μιας στρατηγικής για τη δική του ανάπτυξη. Αυτή η στρατηγική ανάπτυξης του κόμματος δεν μπορεί παρά να εδράζεται σε δομές της ελληνικής κοινωνίας και στις δυνάμεις που συνεπάγονται αυτές οι δομές, και πού ή ύπαρξη και ή δράση τους όχι μόνο έχουν μόνιμο χαρακτήρα, αλλά αποτελούν και τόν καταλύτη για την πολιτική ένότητα του αντικαπιταλιστικού μετώπου. Και δεν είναι άλλες από αυτές που, από τη θέση του υφιστάμενου την εκμετάλλευση προσδιορίζουν την ταξικότητα μιας κοινωνίας.

5. Περί κινητικότητας και άλλων τινών

Αν όμως το ΚΚΕ έσωτερικού είχε τέτοιας τάξης κατευθύνσεις, δεν θα άσκούσε πολιτική, ως προς το ΠΑΣΟΚ για παράδειγμα, με όρους έμπερικτών γενικεύσεων και, τό πιο σημαντικό, δεν θα αντιδρούσε με βάση τις επαγγελίες αυτού του κόμματος και τό κατά πόσο τις υλοποίησε ή όχι.

Παραμένει λοιπόν στά ζητούμενα μία πολιτική πρακτική συνέχειας και συνέπειας, στη βάση της αναζήτησης της ιστορικής προέλευσης του ΠΑΣΟΚ και της ταξικής ανάλυσης των οικονομικών και κοινωνικών δυνάμεων πού τό στηρίζαν και τό στηρίζουν, καθώς και της σχέσης πού αυτές οι δυνάμεις αναπτύσσουν με την καινούργια εξουσία.

Και φυσικά, αυτή ή ανεπάρκεια (τό κενό!) είναι σε ευθεία συνάρτηση με την παντελή άδυναμία αξιόπιστης κριτικής μας στη δεξιά. Μία τέτοια κριτική θά απαιτούσε όχι βέβαια υνκόλογες μεταπτώσεις, πρώτα του τύπου «καλή-κακή δεξιά» και, μετά τό '81, επαναφορά στο τετριμμένο «κακή ή δεξιά, άρα καλό όποιοδήποτε άλλον». Αλλά μέσα από μία, βα-

θιά έπιστημονική μελέτη και γνώση των άλλων στην ελληνική κοινωνία και οικονομία μετά τόν εμφύλιο, τόσο στη βάση όσο και στο έποικοδόμημα, καθώς και των καινούργιων αναγκών πού οφείλε να υπηρετήσει ή συντηρητική παράταξη της χώρας, θά ήταν δυνατό να αντίληφθούμε ότι ο όποιοσδήποτε εκσυγχρονισμός άστικού τύπου είναι άπόλυτα αναγκαίος για να λειτουργήσει ο ντόπιος καπιταλισμός ανταγωνιστικά ως προς τόν καπιταλισμό της ευρύτερης κοινότητας. Και βέβαια, μόνο έτσι θά ήταν δυνατό να άσκήσουμε άριστη πολιτική.

Σήμερα όμως (άλλη μία φορά «σήμερα») μάς λένε ότι οφείλουμε να πάρουμε σοβαρά υπόψη τη χιλιοτραγουδημένη ρευστότητα και κινητικότητα στο πολιτικό πεδίο. Και θά την πάρουμε υπόψη, όχι όμως ως γεγονός-άποτέλεσμα της πολιτικής της κυβέρνησης (άλλωστε αναπτύσσεται και στο χώρο της δεξιάς), αλλά κυρίως ως τό διαλεκτικό αντίστοιχο της ρευστότητας στις διαστρωματώσεις του ελληνικού οικονομικού και κοινωνικού σχηματισμού. Και αυτή ή εικόνα, πού συμπληρώνεται με τό γιγαντισμό του κρατικού μηχανισμού, δεν είναι παρά τό αποτέλεσμα της φάσης ανάπτυξης του δικού μας καπιταλισμού.

Είμαστε στο κατόφλι βαθιών αλλαγών του τύπου ανάπτυξης πού ολοκληρώθηκε στις άρχές της δεκαετίας του '70. Να πούμε ότι έχουμε μπροστά μας δέκα ως είκοσι χρόνια; Ήδη σε όρισμένους τομείς, όπως ή πολεμική βιομηχανία αλλά και ή έρευνα, έχουμε μάλλον περάσει στη νέα περίοδο.

Ειδικά για την έρευνα, μπορούμε να πούμε ότι συνθέτει την πιο προχωρημένη μορφή συγκέντρωσης κεφαλαιουχικών αγαθών. Η γνώση πού συγκεντρώνεται για έρευνα καθώς και ή καινούργια γνώση πού παράγεται, είναι ή πιο επικίνδυνη μορφή συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης του κεφαλαίου.

Οι άνάγκες, οι οικονομικές άνάγκες, πού καλείται να υπηρετήσει, την ώθούν σε ίλιγγιώδεις ρυθμούς σώρευσης, γεγονός πού δημιουργεί τεράστιες δυσκολίες να την κάνει κτήμα του τό λαϊκό κίνημα χωρίς χρονικές υστερήσεις, επομένως και να την ελέγξει.

Γι' αυτόν ακριβώς τό λόγο, ο τομέας έρευνας, και με μία γενικευμένη έννοια ο χώρος παιδείας πρέπει να είναι προνομιακό πεδίο παρέμβασης του ΚΚΕ έσωτερικού, στρατηγική του έπιλογής.

Γιά να επανέλθουμε όμως στο γενικό πρόβλημα, αυτή ή ρευστότητα και κινητικότητα πού παρατηρούμε σε όλα τα έπιπεδα δεν μπορεί να μάς οδηγεί σε αντίληψεις για πρωτεύοντα στοιχεία, άλλα από την ταξική δομή της ελληνικής κοινωνίας.

Αν ιστορικά οφείλουμε να κλείσουμε σήμερα μία περίοδο πού χαρακτηρίστηκε από την παρέμβαση του ΚΚΕ έσωτερικού στο πολιτικό έποικοδόμημα και μόνο, πράγμα πού είναι βεβαίως μία τυπικά δεξιά αντίληψη και πρακτική, θά ήταν τραγικό λάθος να στραφούμε κατ' αντιπαράθεση με την παραπάνω αντίληψη σε κοινωνικά σύνολα πού ή διαμόρφωση και ή δράση τους συνδέονται άμεσα με τη συγκυρία.

Όμως, πρέπει να συμφωνήσουμε ότι τέτοια φαινόμενα, όπως οι κατά καιρούς εξάρσεις των κινήματων κοινωνικής κρι-

τικής, είναι άπόλυτα αναγκαίο να μπουν μόνιμα στην προβληματική μας και να επηρεάζουν τη σκέψη και τη δράση μας, όχι μόνο γιατί δίνουν από τη μεριά τους τό μέγεθος της πολυπλοκότητας των προβλημάτων πού θέτει ή ελληνική κοινωνία σήμερα, αλλά και γιατί θέτουν στην πράξη σοβαρά προβλήματα. Προβλήματα μορφών άμεσης δημοκρατίας και του ρόλου της σε μία σοσιαλιστική κοινωνία, άλλα και σήμερα. Προβλήματα ισοτιμίας, προβλήματα οικοδόμησης συμμαχιών μεταξύ μη μοιραίων ομάδων, όπως είναι για παράδειγμα τό κόμμα και τό οικολογικό κίνημα.

Αυτά τά ζητήματα οφείλουμε να τά λύσουμε. Έχουν άλλωστε άμεση σχέση και με τόν τύπο κόμματος πού αναζητούμε.

Αλλά τό να θεωρήσουμε δευτερεύουσα τη διαμορφωμένη ιστορικά σχέση δομών εξουσίας και εργαζόμενου λαού, αυτή τη σχέση εξουσίας και εκμετάλλευσης πού οικοδομείται σήμερα στη βάση συγκέντρωσης από τό κεφάλαιο άνώτερης μορφής υπεραξίας, αυτής πού λέμε σχετική υπεραξία, και πού είναι κυρίαρχο στοιχείο στην περίοδο έπιστημονικής τεχνολογικής επανάστασης σε συνθήκες καπιταλισμού, αυτό μόνο τη συγκεκριμένη εξουσία μπορεί τελικά να υπηρετήσει.

6. Τό διπλό πρόβλημα

Σήμερα τό ΚΚΕ έσωτερικού βρίσκεται μπροστά σε ένα διπλό πρόβλημα. Από τη μία μεριά πρέπει να συναρτά τη δράση του σε αυτές τις άποσταθεροποιημένες δομές πού συνθέτουν στο σύνολό τους την ελληνική κοινωνία, άρα και να έχει προτάσεις για μία σειρά ζητημάτων πού προκύπτουν (άπό τό πρόβλημα των μισθών των εργαζόμενων μέχρι τούς τρόπους διεξαγωγής της μάχης των δημοτικών εκλογών).

Από την άλλη, οφείλει να χαράξει μία στρατηγική δικής του ανάπτυξης και παρέμβασης με βάση τις νέες υπό διαμόρφωση συνθήκες, αρκετά δυσοίονες άλλωστε ώστε να επιτρέπουν ένθουσιασμούς για θεματικές αδήσεις ποσοστών, ένθουσιασμούς άλλα και αντίληψεις πού κατ' επανάληψη πληρώθηκαν άκριβιά.

Και τό κυριότερο και πιο δύσκολο, να συνδέσουμε τη σημερινή μας παρέμβαση με τις μονιμότερες στρατηγικού χαρακτήρα έπιλογές μας στις νέες συνθήκες ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας.

Με αυτή την έννοια, οι έπιμέρους ρήξεις, οι καταστροφές δομών, άλλα και ή στήριξη άλλων, άκόμη και τό άπίθανο ένδεχόμενο συνολικής ρήξης πρέπει να είναι αντικείμενα συγκεκριμένων πολιτικών αναλύσεων και έπιλογών, στην κατεύθυνση πάντα του γενικού στρατηγικού στόχου.

Αυτή είναι ή πρόκληση για τό ΚΚΕ έσωτερικού σήμερα, αν διεκδικεί να κατακτήσει την επαναστατικότητα του, αν διεκδικεί να είναι ή έλπίδα άλλα κυρίως τό εργαλείο των λαϊκών μαζών της χώρας στον άγωνα για σοσιαλισμό.

Δέν μπορούμε πιά να δηλώνουμε ότι διατελούμε έν πλήρει συγχύσει άθώοι.

Γιώργος Οικονόμου
ΚΟΒ Τεχνικών
Ήρακλείου Κρήτης